

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

X. ve XIII. YÜZYILLAR ARASINDA ANADOLU'DA
EVLİLİKLER

ŞİLAN SALBAŞ

KOCAELİ 2021

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

X. ve XIII. YÜZYILLAR ARASINDA ANADOLU'DA
EVLİLİKLER

ŞİLAN SALBAŞ

TEZ DANIŞMANI: DOÇ. DR. MERYEM GÜRBÜZ

KOCAELİ 2021

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI

X. ve XIII. YÜZYILLAR ARASINDA ANADOLU'DA
EVLİLİKLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: Şilan SALBAŞ

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 13.10.2021/ 21

KOCAELİ 2021

ÖNSÖZ

Anadolu konumu itibariyle insanlar arası etkileşimin daima aktif ve canlı olduğu bir merkezde yer almaktadır. Geçmişte birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış olan Anadolu, ortaçağda da kültürel ve tarihsel açıdan önemli bir birikime sahiptir. Ortaçağ Anadolu toplumlarına bakıldığında gelenek, görenek ve âdetlerin kültürel açıdan önemli bir yeri vardır. Evlilikte bu kültürün bir parçasını oluşturmaktadır ve siyasi, sosyal ve ekonomik olarak Anadolu ortaçağında önemli evlilikler yapılmıştır. Bu çalışmamızda Ortaçağ'da X. ve XIII. yüzyıllar arasında Anadolu'da yapılmış olan hanedanlık ve toplumsal evlilikleri inceleyeceğiz ve değerlendireceğiz.

İlk çağlardan itibaren Anadolu'da kurulan uygarlıklar erkek ve kadının evlenmesini önemsemiş ve belli kurallar koyarak kadın ve erkeğin evliliğini koruyacak önlemler almışlardır. Çalışmaya başlamadan önce konu ile ilgili tüm birinci dereceden kaynaklar ve araştırma eserleri tasnif edilerek, incelenmişlerdir. Çalışmamız üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Anadolu'da ortaçağda yapılan evliliklerin etkilendiği düşünülen uygarlıklar, din ve geleneklerden bahsedilmiştir. Çalışmamızın birinci bölümünde X. ve XIII. yüzyıllar arasında Anadolu'sunda önemli hanedan ve saray evliliklerine değinilmiş, Bizans İmparatorluğu, Türkiye Selçuklu Devleti, Gürcü ve Ermeni krallıklarında başlıca eş seçimi, nikah, düğün uygulamalarına ziyafetlere ve verilen hediyelere tarihten örnekler ile değinilmiştir. İkinci bölümde ise yapılan hanedan ve saray evlilikleri hakimiyet sağlaması, savaşı önlemesi ve soyluluk sağlaması açısından değerlendirilmiştir. Üçüncü ve son bölümde ise ortaçağda X. ve XIII. yüzyıllar arasında yapılan toplumdaki evliliklere ve din değiştirilerek yapılan evlilikler hakkında bilgi verilmiştir.

Çalışmamızın en başından en sonuna kadar desteklerini esirgemeyen, tavsiyeleri ile çalışmanın zenginleşmesine katkı sağlayan, değerli hocam Doç. Dr. Meryem Gürbüz'e, jüri üyeleri Prof Dr. Lütfi Şeyban ve Dr. Öğr. Üyesi Sema Orsoy hocalarıma, sabırları ve destekleri ile her daim yanımda olan ailem ve arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Şilan Salbaş

2021

İÇİNDEKİLER.

İÇİNDEKİLER.....	i
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
KISALTMALAR	v
GİRİŞ	1
Birinci Bölüm.....	19
1. Anadolu’da Saray ve Hanedan Evlilikleri	19
1.1. Bizans Saray Evlilikleri	19
1.1.1. Eş Seçimi.....	19
1.1.2. Nikâh	21
1.1.3. Düğün.....	23
1.1.4. Hediyeler.....	24
1.2. Türkiye Selçuklu Hanedan Evlilikleri.....	25
1.2.1 Eş Seçimi.....	26
1.2.2. Nikâh	27
1.2.3. Düğün.....	28
1.2.4. Hediyeler	29
1.3. Gürcü ve Ermeni Krallıklarında Evlilikler	30
1.3.1. Gürcü Krallığı’nda Saray Evlilikleri	30
1.3.2. Ermeni Krallığı’nda Saray Evlilikleri	33
İkinci Bölüm.....	35
2. Anadolu’da Saray ve Hanedan Evliliklerinin Değerlendirilmesi.....	35
2.1. Hakimiyet Sağlayan Evlilikler	35
2.2. Savaşı Önleyen Evlilikler.....	43
2.3. Soyluluğa Göre Yapılan Evlilikler.....	45
Üçüncü Bölüm	49
3. Anadolu Toplumunda Evlilikler.....	49
3.1. Sosyal Hayatta Evlilik.....	49
3.2. Din Değiştirme.....	55

SONUÇ.....	62
KAYNAKÇA.....	64

ÖZET

X. ve XIII. yüzyıllar arasında Anadolu'da siyasal, etnik, sosyo-kültürel ve dini dönüşümler, değişimler yaşanmıştır. Anadolu'da gayrimüslimler ve Müslümanlar bir arada yaşamayı başarmışlardır. Genel olarak Anadolu topraklarında Ortodoks Rumlar, Gregoryen Ermeniler, Gürcüler, Süryaniler, Nasturiler, Monofizit Yakubiler ve Müslüman Türklerden oluşan tebaa bulunuyordu. Gerek devletler arası ilişkilerde gerek sosyal hayatta evlilikler önemli bir yer tutmaktaydı. Anadolu topraklarında özellikle bir bölgeyi ele geçirmek isteyen yöneticiler siyasi evliliklere başvuruyordu. Bu evlilikler hakimiyet sağlaması, savaşı sonlandırması ve soy için önemli olması bakımından sınıflandırılabilir.

Toplumda din değiştirilerek yapılan evliliklerde vardı. X.- XIII. yüzyıllar arasında Anadolu'da yapılan evliliklerde İslamiyet'in, Hristiyanlığın, Anadolu'da bulunan diğer kültür ve inançların, eski Türk adet, gelenek ve göreneklerinin etkisi görülmektedir.

Bu çalışmamızda X. ve XIII. yüzyıllar arasında Anadolu'da yaşanan evlilikleri inceleyeceğiz. Bunun ile birlikte yapılan evlilik kutlamalarına, düğünlere, ziyafetlere ve verilen hediyelere değineceğiz. Geçmişten gelen, Anadolu'da X. ve XIII. yüzyıllarda etkileşimin devam ettiğine inanılan evlilik adetlerinin günümüzde de uygulanmaya devam ettiğini söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Anadolu, ortaçağ (X – XIII. yüzyıllar), evlilik, düğün, sosyal hayat

ABSTRACT

Between the centuries X. and XIII., Anatolia had political, ethnic, socio- cultural and religious upheavals and changes. In Anatolia non- Muslims and Muslims Turks have managed to coexist. In Anatolia, Orthodox Greeksi, Gregoryen Armenians, Georgians, Assyrians, Nestorians, Monophysites, Yakubians and Muslim Turks were all represented. Marriages were crucial in inter- state ties as well as social life. Administrators seeking to take control of an area in Anatolia asked for political marriage. These marriages can be categorized according to their importance to lineages, their ability to acquire power and their ability to stop conflict. Converting religions in society often resulted in marriages.

The impact of Islam, Christianity, other Anatolian culteres and beliefs as well as traditional Turkish customs and traditions may be found in Anatolian's marriages from the X.- XIII. century.

In this research, we will look at the marriages that took place in Anatolia during the centuries of X. and XIII. We will however discuss wedding receptions, weddings, benquets and presents. From the past to present, it is feasible to state that the marital practices that are thought to have remained in Anatolia during the centuries X. and XIII. are still in use.

Keywords: Anatolia, medieval (X- XIII. centuries), marriage, wedding, social life

KISALTMALAR

- a.g.e.** : Adı geçen eser
a.g.m. : Adı geçen makale
Bkz. : Bakınız
Çev. : Çeviren
DİA : Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
DTCF : Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi
Ed. : Editör
Fak. : Fakülte
Haz. : Hazırlayan
İÜHFM : İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Matbaası
MÖ. : Milattan Önce
s. : sayfa
T.C. : Türkiye Cumhuriyeti
TAD : Tarih Araştırmaları Dergisi
TTK : Türk Tarih Kurumu
TVYY : Tarih Vakfı Yurt Yayınları
Üni. : Üniversite
vb. : ve benzeri
yay. : yayınları

GİRİŞ

Yapılan arkeolojik kazılar ve eskiçağ tarihi araştırmaları, yazının bulunmasından sonrasına ışık tutmaktadır. Asur ticaret kolonileri ve Hitit imparatorluk vesikaları bu dönemler hakkında önemli kaynakları oluşturmaktadır. Anadolu tarihinde Asur ticaret kolonileri devri olarak bilinen MÖ. 1970- 1750 yılları arasına kadar olan dönem hakkında Kültepe kazılarında elde edilen vesikalar önemli bilgiler içermektedir. Anadolu'da ilkçağlarda yapılan evlilikler hakkında bu kaynaklardan bilgi alıyoruz.

Örneğın; Asurlu tüccarların yerlilerle evlenmesi, Eski Anadolu toplumunda kabul edilmiş âdet ve ananeye göre idi. Yerli bir kadınla evlenmeden önce bir anlaşma yapılarak, evlilik öncesinde para öderdi.¹Eski Türk geleneğinde buna benzer başlık ve yine İslamiyet'te mihr uygulaması olduğunu biliyoruz.² Ticaretin zaman içinde gelişerek devam etmesi ve Asurlu tüccarların çok iyi kazançlar elde etmeleri onların Anadolu'ya gelerek yerleşmelerine neden olmuştur. Bu durum hem Asurlu tüccarların ve ailelerinin hem de Anadolu idarecilerinin ve yerli halkın sosyal hayatlarında birtakım değişiklikler meydana getirmiştir. Neticede bazı tüccarlar eşlerini Anadolu'ya getirmişler, bazıları da Anadolu halkından kadınlarla evlenmişlerdir.³ Kültepe vesikalarından toplumun hür ve köle olarak sınıflandırıldığını okuyoruz. Halk ödeyemediği bir borçtan dolayı köle durumuna düşüp satılabiliyordu. Anadolu'da yerli bir aile, borçları karşılığında kızlarını satmışlardı.⁴

Asur koloni çağında Anadolu'nun yerli halkı ile evliliklerinde Asurlu tüccarlara ikinci kez evlenmelerine izin verilmezdi. Yerli bir Anadolu kadınının Asurlu eşine, ikinci bir evlilik yapması yasaktı. Fakat eğer çocuğu olmuyorsa, kendi memleketi olan Asur'da kendisine cariye alması serbestti.⁵ Bu çağ toplumunda Asurlu tüccarların yerli kadınlar ile evlenmeleri serbestti. Fakat yerli erkeklerin Asurlu kadınlar ile evlenmeleri yasaktı.⁶ Bu Hristiyan ve Yahudi inancında ki uygulamaya

¹ Füzuran Kınal, "Eski Anadolu'da Kadının Mevki", *Belleten*, XX/79, Temmuz 1956, s.359; A. Muhibbe Darga, *Anadolu'da Kadın: On Bin Yıldır Eş, Anne, Tüccar, Kraliçe*, Haz: Emine Çaykara, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Ocak 2013, s. 92

² Bakara, 60/229

³ H. Hande Durmuş, *Eski Ön Asya'da Siyasi Evlilikler*, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Haziran 2006, s. 34

⁴ Kınal, a.g.m., s. 356

⁵ Darga, a.g.e., s. 89; Yusuf Kılıç, "Hitit Öncesi Anadolu Toplumlarında Kadının Siyasi ve Sosyal Statüsü", *Aktüel Arkeoloji Dergisi*, Sayı: 32, Mart- Nisan 2013, s. 61 buna göre, yerli kadın ile Asurlu bir erkeğin evlenmesine ilişkin ilk belgede "İdi-Adad Anana ile evlendi. Memlekette ikinci bir eş ile evlenemeyecek. Eğer evlenirse ve Arana'yı boşarsa 5 mina gümüş tartacak." yazmaktadır.

⁶ Kınal, a.g.m., s. 359, H. Hande Durmuş, a.g.e, Haziran 2006, s. 35

benzemektedir. Yahudi inancında da kadınların başka din mensubu olan erkeklerle evlenmelerine izin verilirken, erkeklerin kendi dinlerinden olmayan kadınlarla evlenmelerine izin verilmezdi. Bunun sebebinin yabancı kadınların, erkeği kendi inancından saptıracağı düşüncesi idi.⁷ Buna benzer bir nedenin Eski Anadolu halkında da olması mümkün olabilir. Diğer bir neden de kolonilerdeki Asurlu kadınların azınlığı olabilirdi.

Kültepe kazılarının da elde edilen evlenme ve boşanma vesikalarına göre yine evliliklerde Mezopotamya uygarlıklarında görülen “Şeriqtum ve Tirhatum”⁸ gibi evlenmek için ödenen paralardan bahsedilirdi.⁹ MÖ. II. Binyılda Asurlu tüccarların Anadolu’ya gelmeleriyle beraber Mezopotamya kültürleri ile Anadolu kültürü arasında bir kültürel etkileşim olmuştur.¹⁰ Bunun sonucunda da Hititlerin evlilik adetinde benzer bir uygulama görülmeye başlandı. Damat kızın babasına “Kuşata” denilen parayı ödüyordu. Babası ise kızına miras olarak “İvaru” denilen bir para veriyordu.¹¹

Anadolu, daha Hititler döneminde dirayetli krallar ve güçlü kraliçeler yetiştirmeye başlamış ve yine aynı dönemde diğer topluluklarla akrabalık ilişkileri kurularak diplomasi alanında önemli bir hamle yapılmıştır.¹²

Kültepe vesikalarında bahsedildiğine göre erkek nikahına bir eş alabilirdi. Ama bu onun cariye almasına engel olacak bir neden değildi. Hitit kralı I. Şuppiluliuma’nın (MÖ. 1358 – MÖ. 1322) cariyeleri olduğunu mühürlerinden anlıyoruz.¹³ Hitit çağında daha çok üst seviyede olan insanların evliliklerinden örnekler verebiliyoruz, halk arasında görülen evlilik örneklerine az rastlanmaktadır. Ön Asya’daki güçlü devletler arasında Hitit devletinin ayrı ve önemli bir yeri bulunmaktadır. Çünkü bu devlet, Anadolu ve Kuzey Suriye’deki birçok krallığı akrabalık kurma yoluyla vasallık sistemine dâhil etmiştir. Böylece içte konumunu güçlendiren Hitit kralları Ön

---

⁷ Tekvin, 10/10-11; Tekvin, 28/1

⁸ Eski Türklerde ve günümüz Anadolu’sunda da uygulanmaya devam eden çeyiz ve başlığa karşılık gelmektedirler.

⁹ H. Hande Durmuş, *a.g.e.*, Haziran 2006, s. 11

¹⁰ Önder Bilgi ile Röportaj, “Anadolu’da İnsan Görüntüleri”, *Aktüel Arkeoloji Dergisi*, Sayı: 32, Mart-Nisan 2013, s. 41

¹¹ Darga, *a.g.e.*, s. 188; Kınal, *a.g.m.*, s. 362; Yusuf Kılıç ve H. Hande Durmuş, “Hititlerde Kadın ve Siyaset”, *Türk Araştırmaları Dergisi*, 26/42, s. 87

¹² H. Hande Durmuş, *a.g.e.*, Haziran 2006, s. 47

¹³ Kınal, *a.g.m.*, s. 360; Ekrem Memiş, *Eskiçağ Türkiye Tarihi: En Eski Devirlerden Pers İstilasına Kadar*, 12. Baskı, Ekin Yay., 2013, s. 247

Asya'daki diğer büyük devletlerle de evlilikler yaparak döneminin süper gücü haline gelmişlerdir

Hitit evlenmelerinden hür insanların arasında sözlülük, nişanlılık devresi bulunmaktadır. Hititçe bu devreye "hamenkanza-bağlılık" denilmektedir.¹⁴ Yine evlenen kız ya babasının evinde oturur ya da kocasının evine giderdi.¹⁵ Hitit kanunlarının II. Levhası'nın 79'a göre, bir kadının kocası öldükten sonra kayınpederi ile evlenme hakkı vardı.¹⁶ Bu tür evliliklere "levirat" denilmektedir. Genelde bu tür evlilikler dul kalan kadının yalnız ve bir başına bırakmamak için yapılmaktaydı. Aksi takdirde Hititlerde de aynı kandan ve aileden gelen insanların ilişki yaşaması yasaklanmıştı. Eğer böyle bir ilişki görülürse zina sayılarak, ağır bir şekilde cezalandırılırlardı.

Sosyal hayatta evlilikler böyle iken, siyasette de yapılan evlilikler, önemli getiriler ve faydalar sağlamaktaydı. Aslında araştırmamızın ilerleyen bölümlerinde de okuyacağınız gibi Anadolu'nun tarihinde kayda geçen önemli evlilikler ağırlıklı olarak siyasi amaç ile iki kişi arasında yapılmış evliliklerdir. Roma'da da bu böyle olmuştur. Bizans'ta ve Anadolu Selçuklularında ve diğer yönetimlerde de. Evlilikler sayesinde birçok avantajlar elde ediliyor ve hükümetler arasında barış sağlanıp, akrabalık ilişkileri kuruluyordu. Eski Anadolu'da Hitit İmparatorluğu'nda komşu memleketlerle siyasi amaçlar doğrultusunda birçok hanedan evlilikleri yapıldığı bilinmektedir. Evlilikler Ön Asya'da iç ve dış politikata siyasetin vazgeçilmez bir unsuru haline gelmişti. Örneğin; Hitit kralı Şuppiluliuma'nın kız kardeşinin Hayaşa memleketi (Erzurum havalisi) hâkimi Hukkanaş ile olan evliliğidir. Fakat Hayaşa memleketinde kan bağı olan kişiler ile ilişki serbestti. Bundan memnun olmayan Hitit kralı kız kardeşini uyarılmış ve Hukkanaş ile bu konuda bir anlaşma yapmıştır.

"Hayaşa ülkesine gittiğin zaman erkek kardeşlerinin karlarıyla kız kardeşlerinle yatma. Hattşa'da buna izin yoktur. Saraya, yukarı çıktığın zaman böyle bir şeye izin yoktur. Azzi ülkesinden bir kadını artık iş olarak alma..."¹⁷

Hitit kralı bir kızını da savaşta yenildiği Mitanni memleketi kralı Hurrili Tuşratta'nın oğluna vermiş, onu damadı yapmış ve doğacak olan çocuklarının Mitanni

---

¹⁴ Darga, a.g.e., s. 188

¹⁵ Darga, a.g.e., s. 189; Meltem Doğan Alparslan, "Hititlerde Kadın", *Aktüel Arkeoloji Dergisi*, Sayı: 32, Mart- Nisan 2013, s. 76

¹⁶ Memiş, a.g.e., s. 248; Kılıç ve Durmuş, a.g.m., s. 88

¹⁷ Darga, a.g.e., s. 180- 181; Memiş, a.g.e., s. 248; Kınal, a.g.m., s. 363

tahtına oturacağına dair bir anlaşma yapmıştır. Hitit kralı III. Hattuşili (? – MÖ. 1236) döneminde ise siyasi evliliklere verilecek en önemli örnek yaşanmıştır. Bu evliliklerde III. Hattuşili'nin eşi ve Hitit kraliçesi olan Pudu-Hepa'nın önemli etkisi olmuştur. III. Hattuşili'nin kızlarından biri, düşmanı olan Mısır kralı II. Ramses ile evlendirilmiştir. Bu Hitit prensesinin Mısır'a varışı Abu Simbel'deki "Evlenme Steli"nde temsil edilmiştir. III. Hattuşili Mısır'a giden kızına bizzat refakat etmiştir. Bununla birlikte Hitit kralı evlenen kızına mal, mülk, çeşitli hayvanlar ve işçiler ile mevcut olan zengin bir çeyiz hediye verdiği kaynaklarda geçmektedir.¹⁸

Eski Anadolu'da mevcut olan evlilik uygulamaları, aşına olduğumuz evlilik uygulamalarından çokta farklı bir yapı arz etmemektedir. Dönemin yönetimine, ekonomisine, sosyal yaşam koşullarına ve inançlarına göre evlilikler uygulanmıştır. Anadolu'da kurulmuş olan ilk uygarlıklar yıkılıp yerine yenileri kurulduğunda beraberinde getirdikleri inançları, hukukları ve gelenekleri ile kendi sistemlerini ortaya koymuşlardır. Ama toplumun derin bir hafızası olduğundan yeni kurulan yönetim sistemleri ile etkileşim kurularak uygulamaların hepsi kaybolmamış, yeniden şekillenmiştir.

Roma İmparatorluğu'nda evlenmelerde ataerkil ve tek eşli bir sistem görülür. Roma ailesi agnatik bir aile yapısı gösterdiğinden erkek tarafından sağlanan kan hısımlığına daha çok önem verilmektedir. Kadın evlenmekle beraber babasının ailesiyle ilişkisini keserek, yeni ailesi olan kocasının ailesinin yanına taşınırdı. Bunun en büyük nedeni olarak her ailenin ibadet şekillerinin farklılık göstermesidir. Kadın farklı iki dine birden bağlı kalmamak için bir tercih yaparak ya atalarının dinine bağlı kalır ya da ailesinden ayrılarak kocasının inancını benimserdi.¹⁹

Romalılar evlilik müessesine önem vermişler ve bu doğrultuda hem inançlarına hem de hukuklarına göre birtakım yükümlülükler getirmişlerdir. Kadın üzerindeki hakimiyetin, kurulan evlilik ilişkisinden çıkarılmasıyla beraber evliliklerin namuslu bir birliktelik kurma müessesesi olduğunu gördüler.

¹⁸ Darga, *a.g.e.*, s. 181- 184; Kınal, *a.g.m.*, s. 364

¹⁹ Özlem Söğütü Erişgin, "Roma Toplumunda Kadının Konumu", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:4, Sayı: 2, 2013, s. 4; Türkan Rado-Basman, "Eski Roma Hukukunda Bazı Evlenme Şekilleri", *İÜHF*, Cilt: 8, Sayı: 3-4, 1942, s. 533; Mehmet Akif Aydın, "Aile", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 2, 1989, s. 198; İlk zamanlarda çok görülen "manus" denilen bu evlilik daha sonra XII Levha Kanunu ile kabul edilen "usus" denilen evliliğe dönüşmüştür. Bu kadının eski ailesine bağlılığını devam ettirdiği ve evliliklerinin bir hakimiyet kurma meselesinden ziyade namuslu bir birlik kurmak olduğunu gördüler. Böylece kadın üzerindeki hakimiyet yani manus ve evlilik ilişkisi birbirinden ayrılarak devam etti.

Roma İmparatorluğu'nda evlenme uzun bir süre daha çok sosyal bir olgu olarak görülerek, ilkelerini dinden ve toplumsal ahlak kurallarından almıştır. Başlangıçta bir tarım toplumu olan Roma'da, halk geçimini tarımdan sağlamıştır. Tarımsal toplum olmaları Anadolu'da diğer uygarlıklarda da görüldüğü gibi onların ekonomilerine, sosyal hayatlarına, kültürlerine ve hukuklarına etki ederek temellerini oluşturmuştur. Roma toplumunda evlilik bir hukuki işlem değil, bireylerin iradesine dayanan bir yaşam ortaklığıdır. Evliliğin olması için birtakım şartlar gerekiyordu. Özgür Roma yurttaşı olan kadın veya erkekler kendisiyle aynı statüdeki Roma vatandaşları ile evlenebilirdi. Fakat Romalı bir erkeğin yabancı bir kadınla evlenebilmesi için özel bir izin gerekebilirdi.²⁰ Bundan başka evlenme hakkına sahip olmak, aralarında kan bağılılığı olmaması, evlenmek için ergenlik yaşı olan kızlarda on iki, erkeklerde ise on dört yaşını sağlamak ve tabii ki babanın rızasının alınmış olması gerekirdi. Roma'nın toplumsal kuralları ve inançlarına göre kan bağı olan akrabalar arasında yapılan evlilikler yasaklanmış ve geçersiz sayılmıştır. Ayrıca Augustus (MÖ 27-MS 14) döneminde başlayan asker evlilikleri yasağı, yaklaşık iki asır boyunca uygulandıktan sonra MS 197 yılında Septimius Severus tarafından yürürlükten kaldırılmıştır.²¹ Bunlara uygun olmayarak yapılan evlilikler gayri meşru olarak görülürdü.

Birbirine arzulu ve aynı sosyal statüde olan kişiler evlenmek için aile reislerine başvururlar, onlarda inançları ve adetlerine göre olumlu veya olumsuz olarak değerlendirirlerdi. Evlenmenin ilk adımlarından olan nişanlanma (sponsalia) iki aile reisi veya kızın babası ve kızı ile evlenmek isteyen erkek ile yapılırdı. Günümüzde bir nişan göstergesi olan yüzük, Roma'da da bu amaç için kullanılırdı. Nişanlıya bir halka vermek adetti. Evlenecek olan Romalı kız bu yüzüğü sol parmağının dördüncü parmağına takmalıydı. Böylece nişanlanma evlenme isteğinin ilk uygulaması olmaktadır. Nişanlanma ile yapılan sözlü anlaşmada erkek tarafından ödenmesi âdet olan, bir pey akçesi alınırdı. Diğer taraftan Romalı gelin de kendi çeyizini kocasının pey akçesi ile birleştirirdi.²²

Evlilik, kötü sayılan günler dışında bir tarih belirlenerek, gerçekleştirildi. Kilisenin kurallarına göre belirlenen günlerde düğün yapılamazdı. Jüpiter'e kurban

---

²⁰ Erişgin, a.g.m., s. 10- 11; Kâmil Doğanç ve Recep Altın, "Roma İmparatorluğu'nda Asker Evlilikleri Yasağı", *TAD*, Cilt:37, Sayı: 64, 2018, s. 73- 74; Fulya İlçin Gönenc, *Roma Hukukunda Kadın, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2010, s. 89- 91*

²¹ Kâmil Doğanç ve Recep Altın, a.g.m., s. 71; Oktay Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi*, İstanbul, 1985, s. 330

²² Rado-Basman, a.g.m., s. 538- 539

kesilir ve evlenme anlaşması yapılarak diğer bir adıma geçilirdi. Evli olan bir kadın, evlenecek olan kız ve erkeğin sağ ellerini birleştirirdi. Davetlilere ziyafet verilir ve temennileri kabul edilirdi. Sonrasında gelin, bir merasimler elinde meşaleler bulunan kişiler ile kocasının evine götürülürdü. Gelin evin önüne gelince kapı yağlanır ve tokmalara yün sarılırdı. Erkek, gelinini kucaklayarak içeri sokardı. Erkeğin geline su ve ateş vermesiyle evlilik merasimi sona ererdi.²³

Roma toplumunda görülen bu evlenme adetleri, daha sonra Doğu Roma İmparatorluğu'nun sosyal ve kültürel yaşamında da görürüz. Hristiyanlık inancını kabul eden Doğu Roma, din, evlenme ve benzeri olgularda muhafazakâr bir karakter çizmekteydi. Hristiyanlığı kabul eden ilk imparator Büyük Konstantine (272 – 337) idi. Milano Fermanı ile Hristiyanlık inancı resmi din haline geldi. Aile yapısı Roma'dan farklı olmamakla beraber kilisenin onayladığı evlenme yaşı kızlarda on iki, erkeklerde on dört ya da on altıydı.²⁴ Kilise evliliği destekleyen önemli bir dini kurum olmuştur. Çünkü evlilik iki bireyin tanrı önünde bir oldukları sonrasında bu beraberlikten yeni bir insanın doğduğu kutsal bir olguydu. Evlilik saygı duyulan ömür boyu sürmesi istenen bir kurumdur.

Evlenmeden önce bakireliğin korunması önemli olan Doğu Roma toplumunda, kadının ve erkeğin değeri buna göre belirleniyordu. Nişanlılık ve evlilik süreçlerinde iki aile arasında yine bir anlaşma süreci gerçekleşirdi. Kilise tarafından kutsanan evlilikler daha çok iki ailenin çıkarları doğrultusunda bir araya gelerek her açıdan birbirleri için karlı anlaşmalar yaptıkları türdendi. Aşk evliliklerine az rastlanıldığı gibi bireyler daha çok çıkarlar için kullanılan piyonlar gibiydi. Bu daha çok evlenecek olan kız evlatlar için geçerliydi. Halk arasında da görülmesinden ziyade bu tür evlilikler daha çok soylu hanedanlar arasında çıkarlarını korumak amacıyla yapılırdı. Akralalık bağının kurulması iki tarafı birleştirerek siyasi olarak koruma altına alıyordu.

Aralarında kan bağı bulunan kişilerin evlenmesi zina sayılıyor ve cezalandırılıyordu.²⁵ Roma'da yabancılar ile yapılan evliliklere sıcak bakılmazdı. Fakat Doğu Roma İmparatorluğu'nun son yıllarında bu uygulamaya daha az uyulmaya

---

²³ Rado- Basman, a.g.m., s. 543; Özellikle Büyük Konstantin (MS. 272- MS. 337) döneminde doğu adetlerinin ve Hristiyanlığının etkisi daha fazla görülmektedir.

²⁴ Donald M. Nicol, *Bizans'ın Soylu Kadınları*, Çev: Özden Arıkan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2001, s. 6

²⁵ Barbara Hill, *Bizans İmparatorluk Kadınları: İktidar, Himaye ve İdeoloji (1025- 1204)*, Çev: Elif Göktepe Tut, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, Temmuz 2003, s.128; Fulya İlçin Gönenç, a.g.e., İstanbul, 2010, s. 89- 91

başlanmıştı ve son hanedan Palailogoslar'ın damarında saf Romalı kanının dolaştığı söylenemezdi.²⁶

Evlenmeden önce nişan anlaşması yapılır bundan sonra, düğün tarihi kararlaştırılarak akrabalara davetiyeler yani diptikonlar²⁷ gönderilirdi. Genç nişanlı kız, nişandan sonra evliliğe daha varken eşinin evine taşınabilirdi. Bu çiftin bir arada yaşamalarını ve birbirlerine alışmalarını sağlardı. Daha küçük yaşta yapılan evlilikler için de böylece birlikte büyüdükleri söylenebilir.²⁸ Düğün günü Hara, yani sevinç günü olarak kabul edilirdi. Antik Yunan ve Eski Roma geleneklerinin etkisi görülen evlilik töreninde damat müzik eşliğinde gelini almaya gelirdi. Gelin onu yüzü peçeyle örtülmüş şekilde karşılardı. Damat ona yaklaşırken yavaş yavaş peçesini açardı. Gelin ve damadın çevresinde olanlar, onlar kiliseye doğru ilerlerken üzerlerine menekşe ve gül yaprakları atarlardı. İmparator evliliklerinde başlarına evlilik taşları takılırdı. Nikah yüzükleri değiş tokuş edilirdi. Törenden sonra herkes gelinin evine ziyafet için giderdi.²⁹ Gerdek gecesi damat geline günümüzde olduğu gibi yüz görümlüğü verirdi. Bu genellikle bir kemer olurdu. Gelin ve damadın parmaklarına taktıkları yüzüklerinde uyum anlamına gelen "harmonie" yazılıydı.³⁰

Günümüzde çeyiz adetine benzer bir uygulama ise gelin, damat ve aileler arasında görüşülerek belirlenen drahomadır. Yasalara göre Doğu Roma'da kadınlar drahoma sahibidirler. Babaları kız evlatlarına bu mülkü evlenmeden önce vermeliydi. Kadının ölümü durumunda drahomaları çocukları ya da verasetindeki kimselere kalacaktı. Bunun amacı ekonomik anlamda kadını korumaktı. Drahomalar, imparatorlukta hanedanlar arasında yapılan siyasi amaçlı evliliklerde, özellikle gelin seçimlerinde ön plana çıkıyordu. Hem aileler hem de gelin ya da damat için en karlı anlaşma, sahip olunan mal, mülk ve servete göre belirleniyordu. Doğu Roma İmparatorluğu'nun son yıllarında ise bilindiği üzere İmparatorlar, evliliklerde karar alırken zengin drahomaları göz önünde bulundurmuş ve bunlar sayesinde ekonomik ve diplomatik alanda güç sağlamışlardır.

---

²⁶ Nicol, *a.g.e.*, s. 13

²⁷ Diptikon, saygın kişilerin düzenledikleri törenlere değerli saydıkları kişileri davet etmek amacıyla hazırladıkları davetiyelerdir.

²⁸ Carolyn L. Connor, *Bizans'ın Kadınları*, Çev: Barış Cezar, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Mayıs 2011, s. 293

²⁹ Tamara Talbot Rice, *Bizans'ta Günlük Yaşam*, Çev: Bilgi Altınok, Göçebe Yayınları, İstanbul, 1998, s. 195

³⁰ Özkan Ertuğrul, "Bizans'ta Sosyal Yaşam", *Taha Toros Arşivi*, 1988, s. 21

İmparatorların ve Bizans soylularının evlilikleri, yerel halkın evliliklerinden daha şöhretli ve şaşaalı olduğu aşikardır. Daha çok imparatorlar tarafından ayarlanan evliliklerde ilk önce münasip bir aday için etrafa haber gönderilirdi. İmparatorlukta geçmiş dönemlerde gelin seçmek için bir tören yapıldığı da bilinmektedir. İmparatorluğun değişik bölgelerinden toplanan güzel kızlar arasından imparator tarafından bir aday seçilir ve ona kutsallık aidiyeti bildiren altın elma verilirdi. Fakat daha sonraları özellikle hanedan soylularının ön plana çıktığı devirlerde gelin seçimleri daha çok siyasi, politik ve maddi unsurlar ön plana çıkarılarak yapılmıştır. Doğu Roma İmparatorluğu'nun ilk yıllarında resmi nikah vardı. VIII. yüzyıldan sonra ise kilisede yapılan evlilikler geçerli olmuştur. Nikahtan sonra taç giyme töreni yapılırdı. İmparatorların taç giyme törenleri Ayasofya'da, imparatoriçelerin taç giyme törenleri ise Büyük Saray'da gerçekleşirdi. İmparatorluk evlenmelerinde törene katılan herkes resmi giyinirdi. Evlenecek olan çiftlerin başına Hristiyan Ortodoks adetinde olduğu gibi kilise patriği tarafından evlilik tacı takılırdı. Evlilik töreni patrik tarafından gerçekleştirilirdi. Daha sonrasına ise on dokuz klineli yemek salonunda imparator ve imparatoriçenin evlenmesi adına konuklar ile birlikte düğün kahvaltısı yapılırdı. Bizans'ın ileri gelen soylu kadınları kendi dairelerinde eğlence düzenleyebilirlerdi.³¹ İmparator evlilik eğlenceleri bir, iki hafta ya da daha uzun süre sürebiliyordu. Bu düğünlerde tüm halk eğlenir, fakirlere yardım edilir ve esirler serbest bırakılırdı. Evlilik yüzüğü çiftin sonsuza kadar birbirine bağlanmalarını temsil ederdi. Günümüzde de evlenmelerde en sık kullanılan takı olması ve bir evlilik sembolü olarak bilinmesinden dolayı en yaygın evlenme sembollerindedir.

Hristiyanlık inancının kabul edilmesiyle beraber Bizans İmparatorluğu'nda yapılan evlilik uygulamaları bu yöne doğru eğilmeye başlamıştır.

Anadolu, Hristiyanlık tarihi açısından önemli bir merkezdir. Anadolu coğrafyası çok sayıda Hristiyan havari ve azizin doğduğu yerlerdir. Hristiyanlıkta evlilik ise, diğer tüm ehli kitap inançlarında da olduğu gibi kutsal bir müessese olmuştur. Hristiyanlığın doğduğu coğrafyada Yahudilik dışında birbiriyle ilişkili başlıca dört kültürel model mevcuttu. Grek, Roma, Helenistik ve Pagan kültürleri olarak adlandırılacak bu kültürler Hristiyanlığın yayıldığı coğrafyada yaşıyordu.³² Hristiyanlık inancındaki evlilik ve aile olguları daha çok Yahudiliğin etkisinde

---

³¹ Rice, *a.g.e.*, s. 41

³² Kürşat Demirci, "Hristiyanlık", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 17, Ankara, 1998, s. 329

kalmıştır. Tanrı insanı erkek ve kadın olarak yaratmıştır. İki insanın Tanrı huzurunda evlenmesi onların Tanrı huzurunda bir tek varlık olduğunun kanıtıdır. *“Tanrı insanı kendi suretinde yarattı, onu Tanrı’nın suretinde yarattı. Onları erkek ve dişi olarak yarattı. Onları kutsayarak, ‘Verimli olun, çoğalın’ dedi, ‘Yeryüzünü doldurun ve denetiminize alın; denizdeki balıklara, gökteki kuşlara, yeryüzünde yaşayan bütün canlılara egemen olun’ dedi.”*³³ Hristiyanlıkta tek eşlilik olmakla beraber, evlenme Hz. İsa ve Tanrının meydana getirdiği birliği temsil eder. Çok eşlilik ve boşanmaya olumlu bakılmazdı.

Hristiyanlık dinine mensup kadınların başka din mensubu olan erkeklerle olan evliliklerine olumlu bakılmazdı. Hatta Hristiyan mezhepleri arasında bile evlenme yasakları bulunuyordu. Bir Yahudi ile evlenen bir Hristiyan’ın bu evliliği geçersiz sayılarak ağır bir şekilde cezalandırıldığı gibi Anadolu’da Müslüman ile evlenen Rum kızları da aforoz cezasına çarptırılmışlardır.³⁴

Hristiyanlık uygulamalarında Hs. İsa’nın havarilerinden olan Pavlus’un öğretilerinin önemli etkisi olmuştur. Ona göre kendini koruyamayanların ilk önce evlenmesi ve evlenenlerin de boşanmayı düşünmemeleri gerekmektedir.³⁵ Bir grup Hristiyan’a göre Pavlus’un öğretilerinde, evlilik tamamen yasaklanmış ve evlenmenin yasaklanmasıyla rahiplik ve rahibelik kurumları oluşmuştur. Pavlus, esasen dini yaşamdan uzak kalmamak için evlenilmemesi gerektiğini açıklamış, ayrıca bekar bir kişinin kötü bir yolu tercih edeceğine yani zina yapacağına evlenmesinin daha iyi olduğunu söylemiştir.³⁶

Tüm ehli kitap dinlerinde olduğu gibi Hristiyanlık inancında da evlilik ile toplumda zina ve istenmeyen davranışlar önlenmek istenmiştir. Kitaplarında da fuhuş, cinayet ve zina günah kabul edilerek, yasaklanmış ve inançlı kişiler uyarılmışlardır.³⁷

Musevi inancı ve aile yapısının bir devamı olarak görülen Hristiyanlık inancında, evlilik uygulamaları Musevi inancından ve geleneğinden pek fazla farklılık göstermez. Musevi inancında kutsal sayılan evlilik müessesinde evlenmeyenlere kötü

---

³³ Yaratılış 1/ 27,28

³⁴ Ali Aslan Topçuoğlu, “Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam Hukuku’na Göre Nikah Akdine Etkisi Bakımından Din Farklılığı” *Din Bilimleri Araştırma Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 2, 2010, s. 88

³⁵ Abdurrahman Küçük, “Dinlerde Evlilik Anlayışına Genel Bir Bakış”, *Türk Yurdu*, Cilt:10, Sayı: 40, 1990, s. 59

³⁶ Hasan Şahin, “İslamiyet Dönemi Öncesi Yahudi ve Hristiyanlarda Nikah Algısı”, *İlam Bilimleri Araştırma Dergisi*, Sayı: 2, 2016, s. 133

³⁷ Markos, 7/ 21,22; Matta, 15/19; Galatyalılar’a Mektup, 5/21

gözle bakılarak, ailenin hatta kültürün ortadan kalkmasına sebep oldukları için günaha girmiş sayılırlardı. Eski Antlaşma 'da *“Tanrı erkek ve dişiyi kutsayarak verimli olun, çoğalın.”*³⁸ diye geçer.

Aile yapısında erkek ön plandadır. Çünkü Havva yani kadın sembolü onu kandırıp, onun cennetten atılmasına sebep olmuştur. *“Âdem, işte bu benim kemiklerimden alınmış kemik, etimden alınmış ettir. Ona kadın denilecek. Çünkü o adamdan alındı.”*³⁹ Ve yine bu nedenle *“adam annesini babasını bırakıp karısına bağlanacak ikisi tek beden olacak”* diye buyrulur.⁴⁰

Çok eşliliğin görüldüğü Musevi inancı ve geleneğinde eşler genelde doğuma göre seçilmekte özellikle erkek çocuk doğumuna göre belirlenmektedir.⁴¹ Doğurganlık evlilikte temel faktörlerden biridir. İslamiyet ve Türk töresinde görülen levirat usulü Musevi inancında da görülür. Ölen kocanın kardeşi, ölen kardeşinin dul eşiyle evlenir. Bu tür evlenmelerde hem ölen kocanın soyu, dul kalan eşi onun kardeşi ile evlendiği için değişmeyecek hem de dul kalan kadın ekonomik olarak sıkıntı çekmeyecek, ortada kalmayacaktı.

Musevi inancında evlenme nikah ile başlayan bir anlaşmadır. Nikah, dini esaslara göre haham tarafından yönetilerek, iki şahit önünde yapılırdı.⁴² Museviler nikahta haham gelin ya da damadı yeterli görmezse nikah kılınmayabilir ve dini temsil eden Hahamın onaylamadığı evlilik geçersiz sayılırdı.⁴³ Musevilerde kendi inancından olanlarla, kendi içlerinden evlenmeler yani endogami evlilikleri yaygındır. Bunun en büyük nedeni de soylarının temiz kalması ve farklı unsurların karışmamasıdır. Bir Yahudi kadını farklı din mensubu bir erkekle evlenebilirdi ama erkeklerin Yahudi olmayan bir kadınla evlenmesi kesinlikle yasaktı. Bunun bir diğer nedeni de yabancı kadının Yahudi erkeğini Tanrı'nın yolundan saptıracağı düşüncesidir.⁴⁴ Biz bu uygulamalara Eskiçağ toplumlarında da rastlıyoruz. Yine Eski Antlaşma' da İshak

---

³⁸ Tekvin, 1/28; yine Eski Antlaşma 'da Tekvin, 9/1 suresinde *“Tanrı Nuh'u ve oğullarını kutsayarak verimli olun, çoğalın, yeryüzünü doldurun.”* diye geçer.

³⁹ Tekvin, 2/23

⁴⁰ Tekvin, 2/24

⁴¹ Mehmet Akif Aydın, a.g.m., s. 197

⁴² Abdurrahman Küçük, a.g.m., s. 59

⁴³ Hasan Şahin, a.g.m., s. 125

⁴⁴ Hasan Şahin, a.g.m., s. 127; Ali Aslan Topçuoğlu, a.g.m., s.85; yine Eski Antlaşma' da I. Krallar, 11/2 maddesinde *“Onların arasına girmeyeceksiniz. Onlar da sizin arınıza gelmeyecekler. Çünkü mutlaka yüreğinizi kendi ilahlarının ardınca saptıracaklardır.”* diye geçer.

Yakup’u çağırarak, ona “*Kenanlı kızlarla evlenme*” diye buyurmuştur.⁴⁵ Evlenmelerde, akraba evlilikleri yasaktı.

Uygulamalara bakıldığında, evlilikten önce kızın ailesine verilen “mohar” adlı para ya da mal, Anadolu’da ve İslam toplumunda da görülen “mihir” verme ile aynı olduğu söylenebilir. Eski Türk törelerinde ise “kalın” uygulaması ile benzerlikler göstermektedir. Romalılarda kız tarafına evlilik öncesi yapılan ödemeler satış bedeli karşılığı gibi verilirdi. Yahudilerde ise bir hediye gibi düşünülmelidir. Mohar vermeye ekonomik olarak gücü yetmeyen kişiler, kızın ailesine belli bir süre hizmet yaparak, onlar için hem manevi hem de maddi olarak evliliğe hazır olduğunu gösterirdi. Örneğin, Hz. Musa, kayınpederine bu sebeple sekiz yıl hizmet etmiştir.⁴⁶

Evliliklerin bu şekilde gerçekleştiği Yahudilerde, geçersiz görülen evlilikler zina olarak görülürdü. Zinanın ise cezası oldukça ağırdı. On Emir’de yasaklanmış olan zinanın cezası taşlanarak öldürülmekti.⁴⁷

İslam’da ise evlilik uygulamalarının “*Kur’an*” tarafından belirlendiğini bilmekteyiz. İslam Peygamberi Hz. Muhammed evliliği tanıtarak, özendirmeye çalışmış ve erkek ile kadının haklarını koruyan nikah şekillerini uygulatmıştır. Erkek nikahla beraber ailenin reisi olmaktadır. Kadın ise evlilik ile beraber birtakım haklar elde ederek, miras hakkı tanınmıştır. Nikah iki taraflı bir sözleşme olarak görülmektedir. Yapılan evliliklerde tek eşlilik esas olmakla beraber, belirli durumlarda erkeğin dörde kadar evlenmesine izin verilmiştir.⁴⁸ Fakat eşler arasında adalet sağlanamayacağı düşünülüyorsa bu evliliklerin yapılmaması söylenmektedir. “*Kur’an-ı Kerim*”de Nisa suresinin 3. ayetinde “*Adaletli olmakta endişe ederseniz, kadınlar arasında adil davranmazsınız. O zaman bir kadınla evli kalacaksınız veya yeminlilerle yaşam süreceksiniz. Böyle davranmak Hak’tan sapmamanızı sağlar. Adaletli davranmak doğru evlilik sağlar. İnsanların yaptığı iki üç dört evlilik adaletli olmazsa böyle evlilik yasaktır.*”⁴⁹ İslam fihhına göre evlilik, “*Kur’an-ı Kerim*”in şartları ile beraber aralarında evlilik engeli bulunmayan bir erkekle ile bir kadının hayatlarını daimî olarak birleştirmeleri ve bir anlaşma ile ilişkilerinin yasal olarak başlamalarını ifade eder. Meşru bir ilişkiye dayandırılarak yapılan bu evlilikler ile hem

⁴⁵ Tekvin, 28/1

⁴⁶ Mehmet Akif Aydın, “Mehir”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 28, 2003, Ankara, s. 389

⁴⁷ Eldar Hasanov, “Diğer Dinlerde Zina”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 44, 2013, İstanbul, s. 445; Abdurrahman Küçük, a.g.m., s. 59; Tesniye, 5/18

⁴⁸İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, 7. Baskı, DİB Yayınları, 2002, s.322- 323

⁴⁹ Nisa, 4/3

insan soyunun devamı sağlanmış hem de kadın ve erkeğin hakları bu çerçevede korunmuştur. İslamiyet'ten önce kadın ancak çocuk doğurduktan sonra aileye dahil edilirken, bu defa nikah ile dahil edilmiştir. Ayrıca gayri meşru birleşmeler yasaklanmış ve bunlar için cezalar belirlenmiştir.⁵⁰

İslamiyet'te neslin bozulmasına yol açacak, diğer bir ifadeyle gayri meşru evlilikler dışında yapılan evlilikler teşvik edilmiştir. Müslüman bir erkeğin ehl-i kitap olan Yahudi veya Hristiyan bir kadın ile evlenmesine izin verilmiştir. Maide suresinde, *“Kalbi başka erkeğe asla bağlı olmayan, sizle inanç paylaşan veya ehl-i kitaptan olan bütün kadınlar size helal biliniz. Eğer ki haklarına saygı gösterirseniz, onları koruyup da yuva vermek şartıyla size, onlarla birlikte olmanıza izin verildi. Onlara yaklaşıp kullanmak için değil, geçici dostluk kurmak için değil.”*⁵¹ İslamiyet'te Müslüman bir erkek gayri Müslüman bir kadınla evlenebilirdi ancak kadının İslamiyet'i kabul etmesi gerekiyordu. *“Sakın müşrik bir kadınla evlenmeyiniz. İman ederse onu nikahlayınız. Müşrik kadın çok güzel olsa hoş değil, inanmış köle kadın, ondan daha iyi bil. Kadınlar için dahi müşrik olan erkeklerle, imana gelmeyince evlenmek yasaktır. İnanmış bir köle de müşrik bir erkekten daha hayırlıdır, çekinmeyin bilmekten.”*⁵²

“Kur'an-ı Kerim”de nikah akdi erkek tarafından kadına verilen önemli bir teminat olarak geçmekle birlikte İslam coğrafyasında bunun uygulanması farklılıklar göstermiştir. Bunun nedeni sosyal, kültürel, ekonomik ve ırk olarak da farklı toplulukların İslam coğrafyasında yaşamaları söylenebilir. Farklı görüşlerin meydana gelmesi ile tarihi süreç içerisinde evlilik uygulamaları değişikliğe uğramışlardır. Aralarında evlenme engeli bulunmayan erkek ile kadın birbirlerini görüp, tanıdıktan sonra nikah akdi meydana getirilebilir ya da kendileri için seçtikleri temsilcileri aracılığıyla hukuken geçerli iradelerini açıklayarak akdi meydana getirebilirler. Nikah akdinin aile büyükleri, din alimlerinin huzurunda kılıılması, şahitler huzurunda olması önemlidir. Düğün yemeğinin verilmesi ve nikah akdi için orada bulunanlar tarafından evliliğin halk nezdinde doğruluk kazanması açısından önemlidir.⁵³ *“Kadınlar sizlerden çok ciddi söz almışlardır, koruyasınız diye hep size bağlanmışlar.”*⁵⁴

---

⁵⁰ İbrahim Sarıçam, *a.g.e.*, s. 322

⁵¹ Maide, 5/5

⁵² Bakara, 25/221

⁵³ Fahreddin Attar, “Nikah”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 33, 2007, Ankara, s. 114

⁵⁴ Nisa, 4/21

İslamiyet'te Kur'an, sünnet ve fıkıh hükümleri dikkate alınarak yapılan evlilikler teşvik edilmiş, desteklenmiş ve nikah akdiyle koruma altına alınmıştır. İslam toplumunda yapılan evliliklerde, Hz. Muhammed önemli bir model olmuştur. Hz. Muhammed'in yaptığı evlilikler sayesinde İslamiyet yayılmaya devam etmiştir. Eski Arap geleneğine göre asil bir kadın bir köle ile evlenemezken, İslamiyet'in sağladığı eşitlik ile birlikte artık evlenebilirdi. Örneğin; Hz. Muhammed halasının kızı olan Zeyneb bint Cahş'ı, azatlı kölesi olan Zeyd b. Harise ile evlendirmiştir. Eski gelenek ve anlayışın ortadan kaldırılarak herkesin eşit görüldüğü İslamiyet toplumunda evlilikler üzerinden etkili olmaya başlamıştır.⁵⁵ Evlilikte beklenen hayat arkadaşlığı, soyun devamını sağlamak ve iki taraftan eşit haklara sahip olmasıdır. Bir evlilikte öncelikle aranması beklenen birbirine denk iki kişinin olmasıdır. Ekonomik, sosyal ve dini açıdan aileler denk ve yakın olmalıdırlar.

Yahudilikte bulunan mohar uygulaması İslam toplumunda da vardır. Mehir adı verilen bu uygulama, Yahudi toplumlarından farklı olarak bizzat erkek tarafından kadına ödenen bir para ya da maldır. “*Kur'an-ı Kerim*”de mihrin verilmesinin kadının ekonomik olarak korunması açısından önemli olduğunu, evlilik bitse dahi bunun geri istenmemesinin hoş olacağı yazmaktadır. Eşi ölen bir kadının, eşinin ailesi tarafından bir yıl bakılmasının, geçiminin sağlanmasının iyi olacağı belirtilmektedir.⁵⁶

Kur'an-ı Kerim'de evlenmenin yasak olduğu kişiler belirtilmiştir. “*Bunlarla evlenmeniz yasaktır. Teyzeleriniz hem de kız kardeşlerinizin kızı sizi emzirmiş olan süt anneleriniz de aynı anneden emmiş süt kardeşleriniz de eşlerinizin anneleri yasaktır. Eşlerinizden doğmuş kızlar yasaktır. Evinizde yaşayan birleştiğiniz kadınların kızları yasaktır. Kız kardeşleri birlikte nikahlamak yasaktır.*”⁵⁷

Çeşitli nikah çeşitlerinin görüldüğü İslami evlilikler de istenen sahih nikahtır. Sahih nikah, karı koca ilişkisinin helal olması, mehir, nafaka, nesep, mirasçılık gibi evliliğin bütün gerekliliklerinin yapılması ile olur.⁵⁸

Evliliğin eşlerden birinin vefatına kadar olması esastır fakat sonradan meydana gelen bir sorundan dolayı boşanma istenebilir. Boşanma konusunda erkek daha serbest görünmektedir. Fakat bu konuda da görüş ayrılıkları olmak ile beraber, yukarıda da

⁵⁵ İbrahim Sarıçam, *a.g.e.*, s. 289- 290

⁵⁶ Bakara, 25/237; 25/240, 25/241

⁵⁷ Nisa, 4/23

⁵⁸ Fahreddin Attar, *a.g.m.*, s.116

açıkladığımız gibi iki tarafın hakları da korunmaktadır. Özellikle eşinin vefatından sonra kadının ve çocuklarının korunmasının önemi “*Kur’an*”da da belirtilmektedir.⁵⁹

Evlilik dışı ilişkiler tüm toplumlarda olduğu gibi İslam toplumunda da günah sayılmış ve cezalandırılmıştır. Nur suresinde “*Zina eden kadınla zina eden erkeğe yüz kırbaç vurunuz her birine*” denilmektedir.⁶⁰ Zina kabul edilen bu ilişkiler toplumda kabul edilmediği gibi, eğer zina yapıldıysa bunun düzeltilmesi için yapılacaklar da yine “*Kur’an-ı Kerim*”den yola çıkılarak belirtilmiştir. İslamiyet’in yayılması ile birlikte geniş coğrafyalara ulaşan bu uygulamalar doğrudan kabul edildiği söylenemez. Tüm İslam coğrafyası *Kur’an*’ı esas almışlarsa da kendi geleneklerinden kopmadan kendi sosyal, ekonomik ve kültürel yaşayışlarına göre benimsemişlerdir. Bu nedenle İslam toplumlarının merkezinde yer alan *Kur’an*’ın iyi anlaşılması gerekir.

İslamiyet’ten önceki eski Türk topluluklarına bakıldığında evlilik ritüel ve gelenekleri birbirinden farklıdır. Göçebe veya yerleşik bir hayat sürmeleri ve yaşadıkları coğrafyanın etkisiyle şekillenmektedir. Bu yüzden tek tip bir Türk evlenme modelinin olduğunu söylemek doğru olmaz. Örneğin, Gök tanrı inancına göre kendini yaratan kadın yeri temsil etmekte ve göğü temsil eden erkeği doğurmaktadır. Yer ile gök birleşince diğer bütün varlıklar oluşmaktadır.⁶¹ Her şeyin çift yaratıldığına inanılan Gök tanrı inancında Tanrı, gök olarak simgelenerek kutsanmıştır. Hakanlara kut veren, insanların yaratıcısı olan ve yarattıklarının kaderlerini tayin eden insanüstü kutsal bir varlıktı. Bunun gibi birçok kutsiyet de atfedilmiştir. Farklı inanışlarında kabul edilmesi Türk toplulukları arasında evlilik uygulamalarının ve merasimlerinin farklılık göstermesine neden olmuştur.

Eski Türk evliliklerine bakıldığında aile kurmak toplumun çekirdeğini oluşturmak açısından önemli ve göçebe olan yaşamlarının temelinde yer almaktaydı. Günümüzde kullandığımız evlenme kelimesi ise aslen evlenen kızın veya erkeğin baba ocağından ayrılarak ayrı bir ev kurmasını ifade etmektedir.⁶² Ziya Gökalp, Türklerin izdivaç için evlenmek, ev bark sahibi olmak deyimini ise şundan ötürü kullandıklarını ifade eder. Bark, Orhun Kitabesinde aslen mabet anlamında geçmektedir. Özellikle

---

⁵⁹ Ahzab, 35/49; Bakara, 25/228, 25/229

⁶⁰ Nur, 24/2

⁶¹ Cengiz Çetin, “Türk Düğün Gelenekleri ve Kutsal Evlilik Ritüeli”, *Ankara Üniversitesi DTDF Dergisi*, Cilt:48, Sayı:2, 2008, s. 112

⁶² İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Yayınları, İstanbul, Eylül 2012, s. 220

hakan türbelerinin yanında bu mabetler, barklar yapıp kurban kesilirdi. Evlerinde bir mabet, kutsal bir yer olarak düşünülmesinden dolayı evler bark olarak düşünülürdü. Böylece ev bark sahibi olmak deyiminin Türk kültüründe yer edindiğini ifade eder.⁶³ Ayrıca evlenme, Uygurlar zamanında “kavuşmak” anlamında, Anadolu’da ise “duman kurma” demektir. Ocak ise evin sembolüdür.⁶⁴

Eski Türk toplumunda baba, evladını evlendirmek zorundaydı. Baba, büyük oğlu evlenirken bir ev yaptırarak oğluna verir, küçük oğlu ise baba ocağının sönmemesi için gelinini baba evine getirirdi. Bu sebeple küçük oğluna “ol tigin” denirdi.⁶⁵ Dıştan evlenmenin (exogamie) yaygın olarak görüldüğü eski Türk toplumunda esasen evlenen çocuklar hisselerini alıp yeni aile kurmak üzere baba ocaklarından ayrılırlar. Kan akrabalığı esastı. Dıştan evlenmeler ise daha çok, iki boyun birbirlerinden kız alıp vermesi şeklinde gerçekleşirdi⁶⁶. Türklerde aile kavramı Han Hanedanlığı’ndan itibaren baba egemenliği altında toplanmıştır. Han Hanedanlığı’nda hakanların eşlerini aldıkları belirli Türk boyları bulunmaktaydı. Türk kızlarını belirli boylardan seçmeleri, toplumda soy üstünlüğüne önem verdiklerini göstermektedir.⁶⁷ Kızlar ortalama on beş, on yedi, erkekler ise ortalama on sekiz on dokuz yaşlarına gelince evlendirilirlerdi.⁶⁸

Erkek, baba ocağından kendi hakkına düşeni alır. Kız ise ailesi tarafından kendisine verilen hediyeleri kabul ederdi. Aslında temel amaç evlenen kişilere destek olmaktı. Yani erkek ve kızın bir araya gelerek kendilerine verilen maddi birtakım desteklerle yaşamalarıydı. Eski Türklerde evlenecek olan genç erkek evlenme payı olarak baba ocağından kalın alırdı ve evleneceği kız için başlık parası öderdi.⁶⁹ Ödenen bu başlık parası kızın yetiştirilmesi için aileye ödenen süt hakkı olarak kabul edilirdi.

⁶³ Ziya Gökalp, *Türk Medeniyeti Tarihi*, Haz: İsmail Aka ve Kazım Yaşar Koprıman, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1976, s.296

⁶⁴ Bahaeddin Ögel, *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Ankara, 2001, s. 253

⁶⁵ Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi I*, Ankara, 1971, s. 29

⁶⁶ Ali Erkul, “Eski Türklerde Evlenme Gelenekleri”, *Türkler*, Ankara, 2002 Cilt 3, s.93; İslamiyet öncesinde genellikle kan bağı olmayan kadınlarla evlenmeyi tercih eden Türk erkeklerinin akraba olan kadınlarla evlenmeye başlamalarının yansımalarını destan türü eserlerde ilk defa Reşideddin’in “Oğuzname” sinde rastlarız. Bkz. Zeki Velidi Togan, *Oğuz Destanı: Reşideddin Oğuznamesi Tercüme ve Tahlili*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1982; Mehmet Aça, “Reşideddin Oğuznamesi’nde Kadın”, *Milli Folklor*, 2007, s. 81

⁶⁷ Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi I*, 1971, s. 87

⁶⁸ Tuncay Baykara, *Türk Kültür Tarihine Bakışlar*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2001, s. 153

⁶⁹ Orhan Türkdoğan, “Türk Ailesinin Genel Yapısı”, *Sosyo- Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu*, Ankara, Aralık 1992, s.29

İslamiyet ve yukarıda bahsedilen farklı inanç ve kültürlerde de görülen mehir uygulamasıyla benzer yönleri olan kalın, esasen erkeğin evleneceği kız için bir hediyedir. Kız ise baba evinden çıkarken cihaz, yumuş⁷⁰ isimleriyle bilinen günümüzde çeyiz olarak kullanılan maddi birtakım eşyalar için adlandırılan hediyeler alırdı. Yaşamlarından dolayı verilen hediyeler çadırlar, giysiler, yiyecekler, hayvanlar ve benzeri şekilde olacaktır. Bunlar evlenecek gençleri ekonomik olarak rahatlatacak ve kendi yaşamlarını sürdürmeleri açısından yardımcı olacaktır. Onlar da kendi ailelerinden gördükleri gibi hayvancılık, tarım ile uğraşarak kendi yaşamlarını idame ettireceklerdi.

Evlenme toplumsal olarak düşünülen bir birlikteliktir. Yeni bir akrabalığın kazanılmasını sağlar. Aile düzeninin önemli olduğu Türk toplumunda babaları ölen oğullar anneleri ve kardeşlerine bakmak zorundaydılar. Aynı zamanda ölen kardeşlerin eşleri ve çocuklarına da bakmalıydılar. Ölen kişilerin kendisinden sonra çocuklarına kimlerin bakacağına töre karar vermektedir.⁷¹ Çin kaynaklarında geçtiğine göre Eski Türk evliliklerinde ölen erkek kardeşin dul kalan eşi ile veya dul kalan genç ve çocuksuz üvey anne ile evlenme mevcuttur.⁷² Levirat adı verilen bu sistemin amacı ölen kişinin arkasında bıraktığı eşi ve çocuklarını korumaktır. Hem aileye yabancı bir kimse girmeyecek hem de ölen kişinin mirası yabancı kimselere geçmeyecekti. Çin kaynaklarında uzun yıllar Han Hanedanlığı ile birlikte yaşamış olan Çin asıllı bir memurun, dul üvey anne ve yengelerle evlenmeyi ahlaksızlık olarak gören Çin elçisine bu uygulamanın, baba ve kardeşler öldükten sonra onların eşleriyle evlenmelerinin, soy ve soplalarının kaybolmasını istemediklerinden kaynaklandığını bahseder.⁷³

Evlilik yaşına gelen bir erkek bir kahramanlık göstererek ön plana çıkar. Önce vatandaşlık hakkını kazanır daha sonra babasının veliliği altından çıkarak artık onun vekili olduğunu ispatlardı.⁷⁴ Delikanlının aynı ilden hatta kendi boyundan yaptığı

---

⁷⁰ Ziya Gökalp, *a.g.e.*, s. 297

⁷¹ Bahaeddin Ögel, *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, 2001, s. 241- 245

⁷² Ayşe Onat, Sema Orsoy ve Konuralp Ercilasun, *Han Hanedanı Tarihi Hsiung-Nu (Han) Monografisi*, TTK, 3. Baskı, Ankara, 2020, s. 18; Jean Paul Roux, *Türklerin Tarihi (Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl)*, Çev: Aykut Kazancıgil ve Lale Arslan Özcan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, Nisan 2008, s. 217-218; Orhan Türkoğan, *a.g.m.*, s. 36

⁷³ Tuncay Baykara, *a.g.e.* s. 154; Ali Erkul, *a.g.m.*, s. 94; Gökçen Kapusuzoğlu, "Çin Kaynaklarına Göre Türk Kültür Çevresinde Evlenme ve Cenaze Geleneği", *TAD*, Cilt: 34, Sayı: 58, 2015, s. 515-516

⁷⁴ Aydın Oy, "Türk Destanlarında Aile", *Sosyal Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara, Aralık 1992, s. 590

evlilikler onun daha fazla yükselmesini sağlayacaktı. Eski Türk geleneğine göre erkek kadını ya arzusuyla ya da istemediği halde alıkoyabilirdi. Fakat kızı kaçırdıktan sonra ödemesi gereken başlık parasını yine de ödemeliydi. Bunun amacının karı kocayı birbirine bağlamak ve ayrılmalarının önüne geçmek olduğunu söyleyebiliriz. Kadının akrabasından birine kendi kız kardeşini ya da başka yakın akrabasından birini vererek evlenmek üzere aile arasından kız alıp verilebilirdi. Evlenmek için başlık parasından ayrı olarak erkek, kızın ailesine para veya mal ödeyebilirdi.⁷⁵ Eski Türk geleneğinde kız ile erkek anlaşmış olsalar bile yine de ailelerinin aracılarının yardımlarını isterlerdi. Evlenme antlaşmasının olması için büyüklerin bir araya gelmesi gerekmektedir.⁷⁶

Evlenmek üzere anlaşıldıktan sonra ise belirli bir tören yapılırdı. Bu törenler belli aylarda gerçekleştirildi. Özellikle ilkbahar, yaz ve güz mevsimlerinde tören ve bayramların gerçekleşmesi geleneği eskiye dayanmaktadır.⁷⁷ Fernand Grenard, evlilik törenini şöyle betimler. Kızı almak için gelen erkeğin boynuna kızın babası bir yazma sarar. Bu babalık velayetinin erkeğe geçtiğini temsil eder. Ondan sonra kız ve erkeğin anne babası getirilen tuzlu suya ekmek batırarak gelin ve damada verirler. Bu adetten sonra kız yurdunu terk edebilir. Genç kız bir atın üzerinde kocasının evine götürülür. Kız evin eşiğine basmasını diye bir keçe üzerinde kapının eşliğinden geçirilir. İçeride bir ateş yanmaktadır, bu ateşin Türklerde aileyi koruyan perinin ateşi olduğuna inanılır. Üç gün kız ve erkek ayrı dururlar. Üç günün sonunda kızın yüzü açılır ve erkek kıza “yüz görümlüğü” verilen hediye verir.⁷⁸

Farklı şekilde İbn Fadlan’ın (877 – 960) da seyahatnamesinde yer verdiğine göre bir mal karşılığında kızı ister ve alır. Kız eğer teklifini kabul ederse, erkek başlık parasını velisine verir. Başlık para olacağı gibi deve, at, sığır ya da değerli başka eşyalarda olabilir. Erkek, kızın ailesine başlık parasını vermeden kıza yaklaşamaz. Teslim ettikten sonra kızın evine gelir, ailesinin karşısında kızı alır ve gider.⁷⁹

Yukarıda da değindiğimize göre eski Türk topluluklarında kız kaçırma geleneği yaygındı. Belli bir tören yapmaksızın kızı eşi yapabiliyordu. Örneğin, evlenmek isteyen bir erkek kızın başına bir başörtüsü attığında onu eş olarak istediği anlamına geliyordu

---

⁷⁵ Ziya Gökalp, *a.g.e.*, s. 307- 308

⁷⁶ Bahaeddin Ögel, *a.g.e.*, Ankara, 2001, s. 255

⁷⁷ Abdülkadir İnan, *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*, TTK Yayınları, Ankara, 2017, s.89

⁷⁸ Ziya Gökalp, *a.g.e.*, s.311- 313; Ali Erkul, *a.g.m.*, s. 91

⁷⁹ Ramazan Şeşen, *İbn Fadlan Seyahatnamesi*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2012, s. 11

ve anne babasına sormadan kızı eşi yapabiliyordu.⁸⁰ Dede Korkut Destanı'nda kadın erkeğin bahtı, evinin tahtıdır; evin direği, dayanağıdır. Çeşitli kadın tiplerinden örnek vererek ideal kadın tipinin yuvayı ayakta tutan olduğunu öğüt vermiştir. Dede korkut kadını dört tip olarak sembolize etmiştir. Bunlar; solduran top, tolduran top, evin dayağı ve niçe söylerisen bayağı olanlardır.⁸¹ Dede Korkut'ta geçen "evin dayağı" kadın yalnızca evle değil, dışarıda da kocasının yardımcısı olmalıdır.⁸²

İslamiyet öncesinde Türklerin kabul ettiği inançlardan birisi de Şamanizm'di. Şamanizm inancına göre evlilik töreninde kurban kesilir, dualar edilir. Yeni bir ev yapılacağı zaman fal bakılıp, ateşe dua edilir. Ailenin birliğinin ömür boyu sürmesi, nesillerinin çoğalması, hayvanlarının bereketli olması için dua ederlerdi. Düğün yapıldıktan sonra yaşlılarından birisi "Aevli ateş yak, yaktığın ateşin kıvılcımları sönmesin, kışın oturduğun ev bereketli, yazın oturduğun ev kutlu olsun." diye dua ederdi.⁸³

İslamiyet'in kabulünden sonra da eski Türk geleneğinde görülen bu evlilik adetlerine rastlanmakla beraber, İslamiyet inancının da etkisiyle değişiklikler de görülmektedir. Atasözlerimize, destanlarımıza, hikayelerimize ve masallarımıza yansımış olan bu örnekler, manevi kültürümüzün oluşması açısından kıymetlidir. Özellikle Anadolu'daki evlilikler incelenirken Orta Asya unsurları, eski yerli kültürlerin tesiri ve İslamiyet inancının etkisinin göz önünde bulundurulması gerekir.

---

⁸⁰ Ramazan Şeşen, *a.g.e.*, 52; Abdülkadir İnan, *a.g.e.*, s. 159

⁸¹ Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı*, MEB Basımevi, İstanbul, 1969, s. 5-6

⁸² Bahaeddin Ögel, *a.g.e.*, Ankara, 2001, s. 252

⁸³ Abdülkadir İnan, *a.g.e.*, s. 107

Birinci Bölüm

1. Anadolu'da Saray ve Hanedan Evlilikleri

1.1. Bizans Saray Evlilikleri

X. yüzyılda sınırları Bizans İmparatorluğu tarafından korunan Anadolu; elverişli tarım arazileri ve zengin ekinlerle doluydu. Sulamanın geliştirilmesiyle tarlalar ve çeşitli hayvan yetiştiriciliği yapılmaktaydı. Bizans İmparatorluğu ise sınırlarının çok iyi korunması, iyi bir savunma sistemi geliştirmesinden dolayı düşman saldırılarından çok etkilenmiyordu. İmparatorluk sınırları içerisinde bulunan Ermeniler ise yerleşmiş oldukları bölgelerde yaşamlarını sürdürmeye devam ediyorlardı. X. yüzyılın ortalarından sonra, Bizans orduları sınırlarını aşarak özellikle Suriye'de geniş topraklar ele geçirmeye başladı. Ele geçirilen bölgeler kalabalık bir nüfusa sahipti.⁸⁴

1.1.1. Eş Seçimi

Bizans sarayının en önemli görevlerinden biri de imparator ya da prensi evlendirme sorunudur. Gelecekte Augusta ya da Basillisa unvanını alacak gelinin en belirgin özelliği güzel, genç, bakire ve iyi eğitilmiş, ailesinin soylu, saygın ve varlıklı olmasıydı. İmparator evleneceği zaman ülkenin her tarafına saraydan memurlar gönderilir, imparatoriçe olabilecek en güzel ve müstesna aday bulunmaya çalışılırdı. Büyük sarayda toplanan güzel kızlar arasında bizzat imparator tarafından imparatoriçe seçilirdi.⁸⁵

Erken ve orta dönemlerde imparatoriçe seçimlerinin daha kolay olduğu söylenebilir. Ancak XI. yüzyıla gelindiğinde iki türlü anlayış karşımıza çıkar. Birinci dönemin en ünlü aristokrat aileleri bir araya gelerek evlilikler üzerinden siyasi ittifaklar yaparlardı. Özellikle bu dönemde hem kan hem de evlilik yoluyla kurulmuş akrabalıklardan söz edilebilir.⁸⁶

İmparatoriçe seçimi birçok kez siyasi kararların altında gerçekleşmiş ve gelin adayını istese de istemese de bu karara boyun eğmek durumunda kalmıştır.

---

⁸⁴ Steven Runciman, *Konstantiniye Düşü, Çev: Derin Türkömer, Milliyet Yayınları, İstanbul, Mayıs 1972, s. 45*

⁸⁵ Gülgün Köroğlu, "Bizans'ta Kadın ve Kadın Takıları", *Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Bankası*, 24 Şubat 2010, s. 4

⁸⁶ Hüseyin Özdemir, 11. ve 15. Yüzyıllar Arasında Bizans İmparatorluğu'nda Evlilik ve Siyaset, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üni. 20018, s. 47

İmparatorluk, imparator için ülkenin dört bir yanından en güzel kızları toplatır; sarayda bir araya gelen bu kızlar için bir nevi geçit töreni gibi imparatorun huzuruna çıkartılır ve hangi gelin adayı imparatorun hoşuna gitmişse o tercih edilirdi.⁸⁷ Bizans imparatorları, prens ve prenslerinin sıklıkla diğer ülkelerin kral, prens ve prensesleriyle evlendikleri görülmektedir.⁸⁸ Eğer imparatoriçe eşi ile aynı tahta çıkıyorsa imparatorluk ritüeli ve taç giyme seremonisi kilisede yapılıyordu. Diğer taraftan imparator tahtta iken bir imparatoriçe adayı seçilmişse onun seremonisi Bizans sarayında yapılmaktaydı.

Bizans toplumu bütün dönemlerde olduğu gibi ataerkildi. XI. yüzyılda sık sık imparatoriçe, prenses, ana rahibe kimliklerde güçlü kadınlar çıktığını görüyoruz. Elit tabakaya mensup büyük aileler, soylarını tanıtmak için uzun isimler kullanıyorlardı. Eşlerde bundan yararlanarak uzun isimler seçiyorlardı. Kadınlar, üstelik anne ve eş konumunda olanları da değil, giderek toplumun ve imparatorluğun işleyişinde çok daha kamusal ve etkili bir rol üstlenmeye başlamışlardı. Özellikle kadının evlenirken yanında getirdiği drahomalar eş seçiminde ön planda oluyordu. Drahomalar çocukları yararına kullanılırdı. Kadın, drahomasına el koyduğu ya da drahomayı kötü yönettiği gerekçesiyle kocasını mahkemeye verebilirdi.⁸⁹

Birbirine uygun görülen ailelerden kişiler arasında aşk birlikteliklerine ender rastlanırdı. Evlilikle sonuçlanan söz kesme, kızlarının hem kendileri hem de aileleri için en karlı anlaşmayı yapmasını arzulayan anne babaların bir araya gelip mali ya da diplomatik konuşmalar yaptığı masada tasarlanıyordu. Erkek evladın tersine kızlar diplomatik ya da ekonomik amaçlarla evlendiriliyordu. Kilisenin onayladığı en erken evlilik yaşı kızlar için on iki erkekler için on dört ya da on altıdır.⁹⁰

Bizans İmparatorluğu'nun altın çağında gerçek bir Romalının bir yabancı ile evlenmesi hoş karşılanmazdı. Bizans'ın son yüzyıllarında ise diplomatik evlilikler ve onlara eşlik eden drahomalar, yönetici sınıfların varlıklarını sürdürmeleri için başvurdukları bir çare haline gelmişti.⁹¹

---

⁸⁷ A. Refik Altınay, *Bizans İmparatoriçeleri*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2012, s. 16

⁸⁸ Gülgün Köroğlu, a.g.m., s. 5

⁸⁹ Donald M. Nicol, *Bizans'ın Soylu Kadınları*, Çev: Özden Arıkan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2001, s. 4- 5

⁹⁰ Donald M. Nicol, a.g.e., s. 6

⁹¹ Donald M. Nicol, a.g.e., s. 11

Bizans İmparatorluğu'nda hakimiyeti elinde bulunduran taht sahibi imparatoriçeler evlendiği bir kişiyi taht sahibi ve eşi yapabiliyordu. Genelde evlendikleri kişiler asker kökenli ve soylulardır. Dini açıdan da aynı dini kabul etmelidirler. Evliliklerde ise siyasi oyunların döndüğü açıktır. Zorla evlendirilen imparatoriçeler birtakım suikastlar ile eşlerini öldürerek başa suikast için anlaştıkları kişiyi çıkarabiliyor ve onları görünüşte hükümdar ilan edebiliyorlardı.⁹²Farklı bir durum olarak imparatorlar genelde yerlerine geçecek erkek varisi olmadığı zaman kızlarını kendi seçtikleri erkekler ile evlendirerek kendisinden sonra tahta hâkim olacak kişiyi seçebiliyorlardı.⁹³

En son olarak; eş tercihlerinde kadının bulunduğu aile, karakteristik özellikleri, güzelliği ve dindarlığı etkili olmuştur.⁹⁴

1.1.2. Nikâh

İmparatorların ve imparatoriçelerin evlilikleri Ayasofya kilisesinde yapılırdı. Yüksek mevkidekileri ziyafetle ağırlarlardı ve halk için şehrin bütün sokaklarında ziyafet verirdi. Önemli din adamlarına büyük miktarlarda mücevherler ve hediyeler verilerdi. At yarışları ile eğlenceler düzenlenirdi. Gelin ve damat adayları kilisede kendi ailelerinin de bulunduğu bir törenle kutsanıyordu. Nişandan sonra “sponta” denen süre içinde gelin kendi ailesinin yanında kalıyordu. Bizans İmparatorluğu'nda resmi taç giyme töreni nikahtan sonra yapılıyordu. İmparatorların taç giyme töreni Ayasofya'da yapıldığı halde, imparatoriçelerinki Büyük Saray'da gerçekleşirdi. VIII. yüzyıldan itibaren kilisede yapılan evlilik töreni tek başına geçerli oldu.⁹⁵ XI. yüzyıldan itibaren evliler birbirine ya sözlü ya da yazılı sözleşmeler ile bağlıydılar.⁹⁶

Genel olarak Bizanslı bir çiftin evlilik seremonileri şu şekilde anlatılır. Nişan yazılı bir anlaşmayla imzalandıktan sonra düğün tarihi kararlaştırılır ve akrabalarına davetiyeler gönderilirdi. Düğünden önceki gün gelin odasının duvarlarına değerli şeyler asılır ve ailesinin en değer verdiği malları ve eşyaları, şarkılar eşliğinde bu odaya yerleştirilirdi. Damat müzisyenlerin eşliğinde gelini almaya gelirdi. Gelin onu

⁹² Urfalı Mateos, *Vekâyineme (952 – 1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136 – 1162)*, Çev: Hrand D. Andreasyan, TTK, Ankara, 1962, s. 10- 11

⁹³ Urfalı Mateos, *a.g.e.*, s. 51

⁹⁴ Barbara Hill, *a.g.e.*, s.218

⁹⁵ Gülgün Köroğlu, *a.g.m.*, s. 4- 6

⁹⁶ Gülgün Köroğlu, *a.g.m.*, s. 8

brokar bir giysi ve güzel işlemeli bir bluzla beklerdi; yüzü bir peçeyle örtülmüş olurdu. Damat ona yaklaştıkça yavaş yavaş peçesini kaldırırdı. Anne babası, davetliler, dostlar, meşale taşıyıcıları, şarkılar ve müzisyenlerle çevrili olan gelin ve damat başlarından aşağı menekşeler ve gül yaprakları yağdırarak balkonlarında duran insanlarla dolu sokaklardan geçerek birlikte kiliseye doğru yürürlerdi. Kilisede tören sürecinde evlilik taşlarını gelinle damadın başları üzerinde tutan vaftiz ebeveynleri onların arkalarında dururlardı. İmparatorlar ailesinden gelin ve damatların başlarının üzerindeki uzun değerli kumaşların yerlerini evlilik taşları alırdı. Nikah yüzükleri değiş tokuş edilirdi. XI. yüzyıldan itibaren ise düğünden önce hazırlanan evlilik anlaşması tanıklar önünde imzalanmak üzere ortaya çıkarılırdı. Törenden sonra herkes ziyafete katılmak üzere geldiği yolu izleyerek gelinin evine geri giderdi. Gece olduğunda bütün konuklar yeni evli çifte gelin odasına kadar eşlik ederlerdi; ertesi sabah onları şarkı söyleyerek uyandırmak üzere yeniden aynı yerde toplanırlardı.⁹⁷

Bizans İmparatorluğu'nda evlilik saygı duyulan ve bozulmaması gereken bir kurumdu. Nişanlanmanın dahi bozulması imkansızdı ve kilisenin tepkisine yol açardı. Bir anlaşmayla belgelenen nişan sonrasında evlilik töreni için akraba ve dostlara davetiye gönderilirdi. Düğünde konuklar beyaz giyer, gelinin yüzü örtülürdü. Gelinin yüzünü damat açar ve birlikte kiliseye doğru yürürlerdi. Yüzükler nikah sırasında değiştirilirdi.⁹⁸ İsa'nın tasviri genellikle yüzük üzerinde gösterilir, bu da nikah şahitliğinin İsa tarafından yapıldığını imgelerdi.

Bizans evlenme adetlerinin, Yunan ve Roma gelenek ve göreneklerinin Hıristiyan inancıyla harmanlanmış bir biçimi olduğunu söylemek yanlış olmaz. Hıristiyanlık evliliği Yunan ve Roma toplumunda olduğu gibi sırf bedensel bir ilişki ya da hukuki antlaşma olmaktan çıkarıp daha ruhsal bir düzleme yerleştirildi. Tören sırasında evlilik tacı takma geleneği ise Eski Yunan'ın etkisiyle sürdürülmüş, Bizans'ta ve Bizans sonrası dönemde bir Ortodoks Hıristiyan geleneği olmuştur. Tıpkı taç giyme törenleri gibi evlilik törenleri de Roma mirası olarak Bizans'a geçti. İmparatorlar evlilikleri anısına hatıra portreleri yaptırmışlardır.⁹⁹

Bizans'ta dul bir kadınla evlenmek hoş karşılanmazdı. Kocanın ölmüş olması ve ikinci eşin bekar bir erkek olması şarttı. İlk kocanın ölümünün üzerinden en az bir yıl

---

⁹⁷ Rice, *a.g.e.*, s. 195

⁹⁸ Barbara Hill, *a.g.e.*, s.128- 130

⁹⁹ Gülgün Köroğlu, *a.g.m.*, s. 3

geçmesi ve matem yılının dolmuş olması da gerekiyordu. Yaşayıp yaşamadığı belirsiz olan bir kimsenin eşinin yeniden evlenebilmesi için en az beş yıl beklemesi gerekiyordu. Bunların aksi durumda kilise tarafından cezalandırılabilirdi.¹⁰⁰

1.1.3. Düğün

Manuel, Antakya prensi Raymond'un kızı Maria evlenmişti. Apellios ayının yirmi beşinde kız parlak bir merasimle Ayasofya Kilisesi'ne götürüldükten sonra, Konstantinopolis kilisenin başında bulunan Lucas, İskenderiye'deki Sophronios ve Antakya'daki Athanasios, Hristiyanlık geleneği gereği ellerini onların üzerlerine koyarak imparatoru kız ile evlendi. Sonra imparator onu imparatoriçe ilan etti ve saraya döndüler. Yüksek mevkidekileri ziyafetle ağırladı ve halk için şehrin bütün sokaklarında yemekler verdi. Ertesi gün patrikleri yemeğe çağırdı, her birine büyük miktarda altınlar hediye edip, onları uğurladı. En önemlisi kiliseye yüz kilo altın takdim etti. Halkı at yarışları ile eğlendirdi.¹⁰¹

Bizanslı bir çiftin düğünü ise şu şekilde anlatılır. İmparatorluk düğünlerinde çok resmi, zengin ve görkemli bir tören yapılıyordu. Böyle bir olayda herkes en iyi giysilerini ve resmi kıyafetlerini giyerdi. İmparatorluk ailesinin evlenecek olan çifti, imparatorluk tacının üstüne bugün bile hala Ortodoks düğünlerinde takılan evlilik tacını takardı. Fakat bugün düğün taçları gelin ve damadın başlarının üzerinde tutulurken, Bizans'ta dinsel tören boyunca imparatorluk ailesinden evlenen çiftin başların üzerinde erguvan rengi göz alıcı bir kumaş tutulurdu. Evlilik törenini patrik yerine getirirdi; bundan sonra düğün törenine katılan herkesin, patricilerin ve ileri gelen görevlilerin evli çiftin önünde eğilmeleri beklenirdi. Bu kimseler daha sonra bir alay oluşturur ve yeni evlenen hükümdara yeşil hizbe ait bir orgun eşliğinde mavi ve yeşil hiziplerin oluşturduğu koronun şarkı söyleyerek karşılamak üzere beklediği Magnaura Sarayı'na kadar eşlik ederlerdi. Bundan sonra yeni evli çift taçları başlarında olarak zifaf odasına doğru ilerlerdi. Orada konuklarını kabul eder ve onların huzurunda taçlarını çıkararak zifaf yatağının üzerine koyarlardı. Akabinde herkes on dokuz klineli yemek salonuna geçer ve giysilerini değiştirerek daha sadelerini giymiş olan imparatorla imparatoriçe burada konuklarıyla birlikte düğün kahvaltısına oturlardı. Bu gibi olaylarda kadınlarda partiye alınır ama saçlarını soyluların

¹⁰⁰ Gülgün Köroğlu, a.g.m., s. 10

¹⁰¹ Ioannes Kinnamos, *Historia (1118 – 1176)*, Çev: Işın Demirkent, TTK, Ankara, 2001, s.154- 155

modeli olan propolama biçiminde taramalarına izin verilmezdi. Fakat birçoğu büyük servete sahip olan ve evlerinde sayısız nedime ve hizmetkar bulunan imparatoriçeler, Bizans'ın ileri gelen kadınlarını çoğunlukla kendi dairelerinde büyük harcamalarla düzenledikleri şöenlerle eğlendirirlerdi.¹⁰²

Bizans'ın elimize ulaşan tek destanı olan Digenes Akritas Destanı'nda Digenes'in düğün töreninde yüksek sesle kornetler, borazanlar, davullar ve orglar çalınmıştır. Gelin üzeri süslü bir eyere oturtulup, başına değerli bir taç koyulmuştur. Orada bulunan akrabaları kıza birçok hediyeler vermişler. Damadı da gerektiği gibi süslemişlerdi. Kornetler tiz sesler çıkartıp, davullar, orglar çalınıp, şarkılar söylenmiştir. Kadınların ellerinde çiçekler, güller ve mersinler taşıyorlarmış, bazıları tütsü ile havaya hoş bir koku yaymışlardır. Yerlere yaban mersini, defne, gül ve nergis serpilmiştir. Emir, oğlu Digenes'in düğünü için üç bin askerini davet etmiştir. Düğünde mimlerin hileleri, flütçülerin ezgileri, dans edenlerin ayaklarının hareketleri, dansların hareketliliğini ve güzel şarkılar söylenmiştir. Üç ay boyunca bu eğlence sürmüş ve hatta Digenes ve eşi için ikinci bir düğün daha yapılmıştır. Akrites, generalin kızı ile evlendiği zaman ziyafet verilmiştir. Çeşitli etlerden yemeklerin hazırlanmış olan yemeklerin âdet olduğu üzere yapıldığı yazmaktadır.¹⁰³

1.1.4. Hediyeler

Bizans destanı olan Digenes Akrites'te evlilik hediyeleri açık bir şekilde belirtilmiştir. General'in kızı için; eski Bizans parası olan nomisma'da yirmi kentenarion, gümüş kaplar, değerli bir gardırop, pek çok arazi, birçok büyükbaş ve küçükbaş hayvan, seksen tane seyis, on dört aşçı ve fırıncı, yüz elli adet köle, değerli mücevherler, altınlar, taşlar ve evleri düğün öncesinde vermiştir.¹⁰⁴

Düğünden sonra ise Akrites ve kızı için; on iki adet güzel siyah cenk atı, on iki katır, on iki genç uşak, altın kemerli seyisler, on iki deneyimli av leoparı, on iki kar beyazı Abasgia atmacası, on iki şahinci ve şahin, iki adet emayeli Azizler Theodoros ikonu, altın işlemeli ve hayvan figürlü geniş çadırlar, çadırların ipleri ipekten, direkleri ise gümüştenmiş, iki Arap mızrağı ve Hüsrev'in kılıcını hediye etmiştir. Digenes

---

¹⁰² Rice, a.g.e., s. 63

¹⁰³ Richard C. Dietrich, *Digenes Akrites – Günümüze Ulaşan Tek Bizans Destanı*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2009, s. 93- 97

¹⁰⁴ Richard C. Dietrich, a.g.e., s. 91

Akrites'in babası Emir de General'in kızı için güzel hediyeler hazırlamıştır. Damat tarafından geline ilk olarak verilen bir sabah hediyesi hazırlatmıştır. Sayısız inci, altın, değerli taşlar ve mor ipekli kumaşlar hazırlatmıştır. Emir'in akrabaları yeşil kumaşlı değerli kemerler, altın harflerle süslenmiş dört beyaz sarık, yine aynı şekilde altın işlemeli kaftan verilmiştir. Pers ipeği giysiler giyen, boyunlarında altın kolyeleri olan harem ağaları hizmetlerine verilmiştir. Emir'in karısının küçük kardeşi yine siperlik ve mızrak hediye etmiştir.¹⁰⁵

Drahoma özellikle evliliklerde belirleyici rol oynamaktadır. Her şeyden evvel bir baba, kızını saygın biriyle evlendirmek istiyorsa kızına yüklü miktarda drahoma hazırlamak zorundaydı. Özellikle imparatorluk ailelerinde görüldüğü üzere iki devlet arasındaki evlilik anlaşmaları yüklü miktarda değerli eşya ya da toprak anlamına geliyordu. On ikinci yüzyılda Manuel'in ilk eşinin ölümü üzerine kendisine ikinci bir eş aradığı dönemde, uygun zevceyi bulmak için yola çıkan elçiler, Kont III. Raymon'un kızı üzerine karar kılarlar. Daha sonra bu evlilik gerçekleşmemiş olsa da Raymond'un kızının çeyizi ve evlilik hazırlıkları için on iki kadırğa hazırladığı bilinmektedir. Yine Manuel'in yeğeni Theodora'nın Kudüslü III. Boudouin ile evliliğinde, çeyizi yüz bin altın sikke, düğün harcamaları için ilave on bin altın, yine kırk bin altın para değerinde kumaş, mücevher, halı, ipek ve değerli nesnelere oluştu. Ayrıca servetindeki taşınmazlardan da bahsedilmektedir ve servetinin bu özelliği sadece damadın ona bir bölgeyi, Akka kentini hediye etmesi gerçeğiyle vurgulanmış görünmektedir.¹⁰⁶

1.2. Türkiye Selçuklu Hanedan Evlilikleri

Anadolu'ya fatihler olarak gelen Türkler, çok geçmeden bu bölgeye yerleştiler. İlk çatışmalar, mücadeleler sona erdikten ve Türkler buraya yerleştikten sonra, taraflar birbirlerinin varlığını tanıdılar, kabul ettiler.¹⁰⁷ Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden Türkler beraberlerinde başta dilleri olmak üzere bütün gelenek ve göreneklerini, törelerini, edebi değerlerini, destanlarını, atasözlerini, çadırlarını, uzun yola dayanıklı

¹⁰⁵ Richard C. Dietrich, a.g.e., s. 96, 97

¹⁰⁶ Hüseyin Özdemir, 11. ve 15. Yüzyıllar Arasında Bizans İmparatorluğu'nda Evlilik ve Siyaset, Yüksek Lisans Tezi, 20018, s. 36

¹⁰⁷ Ahmet Yaşar Ocak, *Ortaçağlar Anadolu'sunda İslam'ın Ayak İzleri – Selçuklu Dönemi*, Kitap Yayınevi, İstanbul, Ocak 2014, s. 178

ve süratli atlarını, hayvan sürülerini, tarım ve hayvancılık tecrübelerine ait maddi ve manevi kültür miraslarının hepsini getirmişlerdir.

1.2.1 Eş Seçimi

Anadolu'nun Ortaçağ İslam dünyasında yapılan evliliklerde genelde siyasi ilişkileri geliştirmek için yapılmıştır. Türkiye Selçuklu Devleti'nde de siyasi evlilik örneklerine oldukça rastlanmaktadır. Türkiye Selçuklu Devleti ataerkil bir yönetim ve sosyal yapıya sahipti. Evlenmek isteyen erkek, evlenme isteğini bildirir. Yakınları da onay verdikten sonra ona en uygun kızı aramaya başlardı. Eş seçiminde kızın ailesinin mal varlığından kızın güzelliğine kadar birçok şey etkili olmaktadır. Soyu soppu, ailesi, maddi durumu, güzelliği, inancı özellikle eş kararına etki etmiştir.

Türkiye Selçuklu Devleti başta Müslüman hanedanlar olmak üzere Bizans, Gürcü ve Moğollarla yoğun siyasi ilişki içinde olmuştur. Örneğin; Alâeddin Keykubad, Selçuklu Devleti'nin önemli bir komşusu olan Eyyubiler ile evlilik yoluyla siyasi bir dostluk kurmuştur. Melikü'l Adil'in kızı Gaziye Hatun ile evlenmiştir.¹⁰⁸

Eş seçiminde sultanlar masraflara bakmıyordu. Mesela Kılıç Arslan nezih ve asil soydan bir kız için yüz bin florin ödemişti. Hristiyanlar kızlarının Selçuklu haremine alınmasıyla iftihar ederlerdi. Sultan ile akrabalık kurarak kendilerinin durumlarını sağlamlaştırırlardı.¹⁰⁹

Farklı bir örnekte ise İzzeddin Keykavus'un Erzincan Emiri Melik Fahreddin Bahremşah'ın kızı ile evlenmesiydi. Evlenmek için iyi bir eş arayışındaydı. Devlet yöneticileri onun için en uygun olan adayın Fahreddin Bahremşah'ın kızının olduğu konusunda hem fikirlerdi. Bunun üzerine Fahreddin Bahremşah "Eğer Hazreti sultanımızın evladımın onun kutlu haremine katılması için emir gelmişse, bu benim için en büyük iftihar vesilesi, benden sonra gelecekler için de itibar kaynağı olacaktır." demiştir.¹¹⁰ Sonra sultanın vekilleri evlilik görüşmeleri için Erzincan'a gönderilmiştir.

Diğer bir örnekte ise Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev, Melik Muzafferiddin Muhammed'in kızlarından birini kendisine eş olarak almak istemişti. Melik ise onun

---

¹⁰⁸ Emine Uyumaz, "Türkiye Selçuklu Sultanları, Melikleri ve Melikelerinin Evlilikleri" I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi Bildirileri II, *Selçuk Üni. Selçuk Araştırmaları Merkezi Yay.*, Konya, 2001, s. 411

¹⁰⁹ V.A. Gordlevsky, *Küçük Asya'da Selçuklular*, TTK, Ankara, 2019, s. 264

¹¹⁰ İbn Bibi, *El Evamir 'ül Alaiyye fi'l Umur 'ül Alaiyye – Selçukname II. Tercüme*, Çev: Mürsel Öztürk, TTK, Ankara, 2014, s. 199- 200

bu isteğini geri çevirerek “Sultan günlerini sokak serserileri gibi sefahat ve işret içinde geçiriyor. Onun için ailemizin damatlığına yakışmaz.” demiştir. Sultan Gıyaseddin ise onun bu sözüne rağmen ona duyduğu derin saygıdan dolayı ona kızmamıştır. Hatta ondan özür dilemiştir. Daha sonra onun iffetli kızı padişahın kutlu haremine girmiştir.¹¹¹

İslam ve eski Türk gelenek ve göreneklerinin senteziyle birlikte Anadolu Selçuklu Devleti’nde evliliklerden önce yapılan eş seçimlerinde hem soy açısından önemli hem de siyasi ilişkiler açısından önemli kararlar verilmiştir.

1.2.2. Nikâh

Türkiye Selçuklu Devleti’nde düğün törenlerinden önce nikâh akdi yapılmaktadır. Nikâh akdinin yapılması için kızın çeyizinin hazırlanması gerekmektedir. Nikâh akdi, evlenecek kız ve erkek tarafından kendilerine vekâlet verilen kimselerce yapılabilmektedir. İslam hukukuna göre nikâhın sahih olması için şahitler huzurunda yapılması ve tarafların evlenmeyi kabul ettiklerini bildirmeleri gerekmektedir.¹¹²

Selçuklularda, saltanat ailesine bağlı kimselerin nikâhının büyük fakihler tarafından kıyılması geleneği bulunuyordu. I. İzzeddin Keykâvus'un kadı ve dönemin müftüsü Sadreddin Lehaveri tarafından kaleme alınan nikâh akdi ile ilgili belge günümüze kadar gelmiştir.¹¹³ Ordu kadılarının da nikâh kıydıkları örnekler de bulunmaktadır. Melik Dânişmend Gazi'nin nikâhını ordu kadısının kıydığı eserde geçmektedir.¹¹⁴

Taraflardan birinin pek sıcak bakmasa da mecburen rıza gösterdiği evlilik durumunda nikâhtan önce hazırlanması gereken çeyiz süresi yarar sağlayabiliyordu. Çünkü hazırlıklar sırasında taraflardan biri vefat ettiği için nikâh kıyılmıyordu. Mesela, Sultan IV. Rükneddîn (1254-1257/1259-1262)'in Gazalya Hatun'dan olan kızı da Karamanoğlu Mehmed Bey'in baskıları ile Cimri (Siyavuş) ile evlendirilmek istenmiştir. Gazalya Hatun ise mecburen de olsa bu işe evet demiş, ancak çeyizin

---

¹¹¹ İbn Bibi, *a.g.e.*, s. 366

¹¹² Bülent Kaçın, Büyük Selçuklu Devleti'nde Hanedan Üyelerinin Evlilikleri, Yüksek Lisans Tezi, M.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2004, s. 108

¹¹³ Gülay Dertli, Anadolu Selçuklularında Hanedan Evlilikleri, Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, Karabük, 2014, s. 14; İbn Bibi, *a.g.e.*, s. 202- 203

¹¹⁴ Necati Demir, *Dânişmend Gazi Destanı*, Hece Yayınları, Ankara, Eylül 2006, s. 239

hazırlanması için dört ay süre istemiştir. Bu süre dolmadan Cimri tahttan indirilip öldürüldüğü için evlilik gerçekleşmemiştir.¹¹⁵

Eski Türk geleneğinde de olduğu gibi erkek ölünce gelin gelen kız onun kardeşi ile nikâhlandırılıyordu. Örneğin; 1171 yılında, Ebu'l Kasım, Zaid kalesi sahibi Kara Arslan'ın kızıyla evlendi. Düğün esnasında birçok eğlenceler yapılmış, sonra ata binerek hüner gösterilmiş, fakat bu sırada Ebu'l Kasım atından düşerek ölmüş ve böylece sevinç mateme dönüşmüştü. Bunun üzerine Malatya ahalisi onun küçük kardeşi Afridun'u yerine geçirdiler ve kadın istemediği halde onları nikâhladılar.¹¹⁶

1.2.3. Düğün

Düğün, nikâhın kıyılmasında sonra gerçekleştirilmektedir. Türklerde düğün yeni bir ev açma, aynı zamanda soyun devam anlamına gelmektedir. Nikâhın halka duyurulması, eğlencelerle bu mutlu günü kutlanmasıdır.

Anadolu'ya baktığımızda düğünler ve eğlencelerin üç gün, yedi gün ve kırk gün kırk gece yapıldığını görürüz.¹¹⁷ Alaeddin Keykubad ile Melik Adil'in kızı Gaziye Hatun'un düğünleri eğlence ile geçmiştir. Şam ve Rum emirler eğlence düzenlemişlerdir. Şam emirlerinin geleneklerine göre altın ve gümüşten yapılma yedi köşk katırlara yerleştirilmiş, Mısır, Şam, Musul, Rum diyarından oyuncular, hokkabazlar, kavalcılar düğüne katılmıştır. Harput Meliki Nizameddin Ebu Bekir sultanın sağdıç olmuştur. Sağdıç olan kişi yani Harput meliki düğün töreninde dinar ve dirhem saçarak cömertliğini göstermiştir. Bir hafta boyunca düğün devam etmiştir. Bir haftanın sonunda gelim mavi renkli çadıra girerek sultan ile kavuşmuştur.¹¹⁸

İbn Bibi, I. İzzeddin Keykavus'un Erzincan Meliki Fahreddin Bahremşah'ın kızıyla yaptığı düğünden bahsetmekte ve bu düğün münasebetiyle yapılan eğlencelerde hem şehir müzisyenlerinin hem de hasse musikişinasları adı verilen saray müzisyenlerinin hazır bulunduğunu belirtmektedir.¹¹⁹ Düğün günü hazırlıklar yapılır, düğün evi süslenir, ziyafetler verilir ve sazlar, çeşitli çalgılar eşliğinde oynanırdı.

---

¹¹⁵ İbn Bibi, *a.g.e.*, s. 210

¹¹⁶ Ahmet Eflakî, *Ariflerin Menkıbeleri*, Çev: Tahsin Yazıcı, Cilt II, Meb Yay., İstanbul, 1995, s. 303

¹¹⁷ Yusuf-ı Meddah, *Varka ve Gülşah*, Haz: Kazım Köktekin, TDK Yay. Ankara, 2007, s. 128; bkz. Necati Demir, *Dânişmend Gazi Destanı*, 2006, s. 244

¹¹⁸ İbn Bibi, *a.g.e.*, s. 313- 315

¹¹⁹ Seyfullah Kara, "Selçuklu Türkiye'sinde Eğlence Türü Olarak Bezm ve Musuki", *BİLİG*, Sayı: 68, 2014, s. 175

Düğün ve diğer eğlencelerde herise yani keşkek Selçukluların önemli adak ve milli yemeği olarak bilinirdi.¹²⁰ Önemli toplantılarda, düğünlerde ve sohbetlerde nahoş bir tadı olduğu yazılan nebet şekerinin de dağıtıldığı kaynaklarda yazılır. İbnü'l Adim'in belirttiği üzere sultanın Halep emirinin kız kardeşi ile evliliğinden dolayı Kayseri Sarayı'nda pek çok altın, gümüş, giysi ve şeker saçılmıştır.¹²¹ Düğün alaylarının güzergahında bulunan kervansaraylarda düğün eğlenceleri yapılırdı.¹²²

Düğünlerde yapılan ziyafetlerde ve önemli başka ziyafetlerde mevkie önem verilirdi. Oğuz boylarına mensup beyler törede gösterilen yerlerine sıra ile oturlardı. Geniş ziyafetlerde verilen yemekler çok çeşitliydi. Koyun, tavuk, av, güvercin, keklik etleri bulunur, misafirler şarap, şerbet içerlerdi.¹²³

1.2.4. Hediyeler

İslamiyet inancının kabulü ile birlikte Türkiye Selçuklu toplumu ve hanedan evliliklerinde mihr uygulamasına rastlanılmaktadır. I. İzzeddin Keykavus ile Melik Behram Şah'ın kızı Selçuki Hatun'un nikahlarından önce elli bini muaccel ve elli bini müeccel olmak üzere yüz bin kızıl altın dinar mihr verilmiştir.¹²⁴ Yine Selçuki Hatun ile evliliğinde, devlet hazinesinden türlü hediyeler ve güzel armağanlar çıkardığını yazar İbn Bibi. Sanatkârlar, kumaşları kesme, işleme ve mücevherlerle süsleme işlemi yapmışlardır. Gelin için işlemeli başörtülerinden, kıymetli taşlarla süslenmiş halhallardan, nefis yüzüklerden, kıymetli küpelerden, sırmalı paha biçilmez elbiselerden, altın ve gümüş kaplardan, ev eşyaları ve kaselerden, kıymetli kitaplardan, Hoten ve Çin kokularından, ay yüzlü erkek ve kadın kölelerinden, altın nallı atlardan ve katırlardan rüzgâr ve şimşek gibi hızlı giden atlardan, yüklenmiş soylu develerden oluşan hediyeler hazırlamıştır. Yine yüz bin kırmızı altın dinarı başlık olarak vermiştir. Sultan İzzeddin Keykavus bu evliliğin gerçekleşmesi için Kadı Şereffeddin'i görevlendirmişti. Evlilik muamelesini iyi yürüttüğü için Sultan ona, altın, hilat, çok

¹²⁰ Necati Demir, *a.g.e.*, s. 239

¹²¹ İbnü'l Adim, *Biyografilerle Selçuklular Tarihi: Bugyetü't- Taleb fi Tarihi Halep (Seçmeler)*, Çeviren: Ali Sevim, TTK, Ankara, 1982, s. IV

¹²² Mehmet Ersan, "Türkiye Selçuklularında Devlet Erkanının Eğlence Hayatı", *Tarih İnceleme Dergisi*, XXI., Sayı: 1, Temmuz 2006, s. 207

¹²³ V.A. Gordlevsky, *a.g.e.*, s. 258

¹²⁴ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötüken Neşriyat, 12. Baskı, İstanbul, 2013, s. 344

miktarda elbise, sıkı bağlanmış at ve katırla birlikte, erkek ve kadın köle hediye etmiştir. Adet olduğu üzere Kadı Şerefeddin Sultan'ın atının rikabını öpmüştür.¹²⁵

II. Gıyaseddin Keyhüsrev, Halep hükümdarının kardeşi Gaziye Hatun ile evlenmişti. Halep hükümdarı el- Melikü'n Nasır'da Gıyaseddin Keyhüsrev'in kardeşi Melike Hatun ile evlenmişti. İki nikahı da İbnü'l- Adim kıymıştır. Selçuklu sultanı adına Halep'te yapılan törende elli bin altınlık cihaz karşılığında nikah kıyıldıktan sonra saçı olarak da birçok altın saçılmıştır. Melike Hatun'un evlilik töreninde de yine elli bin sultan altını değerindeki cihaz karşılığında nikah kıymışlardır. Pek çok altın, gümüş eşya ve değerli eşyalar gösterilmiştir.¹²⁶ Yine II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Gürcü prensi ile olan evliliğinde Şehabeddin Kirmani'yi onu almak için çok miktarda hediye ve armağanla, süs eşyaları ve sınırsız hazine ile Gürcü ülkesine göndermiştir.¹²⁷

II. Kılıç Arslan kızını Hasankeyf hâkimi Nureddin Mahmud ile evlendirdiği sırada evlilik karşılığı çeyiz olarak kaleler hediye etmiştir.¹²⁸

1.3. Gürcü ve Ermeni Krallıklarında Evlilikleri

1.3.1. Gürcü Krallığı'nda Saray Evlilikleri

Ortaçağ boyunca Hristiyanlık, Gürcü kültürünün temel unsuruydu. Krallar kilisenin prestijine güvenerek, siyasi desteğini kazanmak için kiliseye vergilerden muaf ve geniş paylar sağlayarak birçok ekonomik avantaj verdiler. Gürcü hükümdarları yönetim olarak dini hoşgörü politikası izlediler. Hristiyan, Müslüman ve Yahudi tebaalarına hoşgörülü davrandılar. Ortaçağ Gürcistan'ı Bizans'tan oldukça etkilenmiştir. Siyasi ve kültürel gelişimi ve sosyal yapısıyla oldukça Avrupa'ya benzemiştir.

Aphaz ve Gürcüler Kralı Bagrat'ın annesi Kraliçe Maryam, imparator ile sulh ve bir ittifak yapmak, hanedanın adet ve imtiyazına göre oğluna kurupalateslik unvanının verilmesini istemek ve aynı zamanda Kral Bagrat'a bir eş aramak üzere Bizans İmparatorluğu'na İstanbul'a gitmiştir. Bizans tarihinde Aphaz ile imparatorluk

¹²⁵ İbn Bibi, *a.g.e.*, s. 200- 203

¹²⁶ İbnü'l Adim, *a.g.e.*, s. IV

¹²⁷ Osman Turan, *a.g.e.*, 2013, s. 49

¹²⁸ İzzeddin İbnü'l Esîr, *el kâmil fi't Târih Tercümesi İslam Tarihi*, 10. Cilt, Çev: Abdülkerim Özyayın, Bahar Yay., 1987 İstanbul, s. 370- 372; Müneccim Başı Ahmed b. Lütfullah, *Camii'd Düvel (Selçuklular Tarihi II – Anadolu Selçukluları ve Beylikleri)*, Çev: Ali Öngül, Akademi Kitabevi, İzmir, 2001, s. 23; Ramazan Şeşen, "Selçuklu Eyyubi İlişkilerinden Bahseden Kaynaklar ve Çalışmalar", *Eyyubiler; Yönetim Düşünce, Diplomasi, Kültürel Hayat*, Ed: Önder Kaya, Küre Yay., İstanbul, 2012, s. 173

arasında ittifakın yenilendiği ve Basileios Argyros'un kızı Elene oğlu Bagrat'a gelin olarak aldığı kaynaklarda yazmaktadır. Kral Bagrat'ın evliliğinde, imparator yeğenine hediye olarak İsa haçının bir çivisi, Okana ikonunu ve büyük bir servet vermiştir. Bundan sonra oğlunun Tao'daki topraklarına dönen kraliçe, oğlunun düğününü yapmış ve başına mukaddes taç giydirmiştir. Kral Bagrat daha sonra bir evlilik daha yapmıştır.¹²⁹

İmparatoriçe Theodora, Bizans tahtını işgal ettiği zamanda kendi kızı gibi büyötmek üzere Kral Bagrat'ın kızı Marta'yı istemişti. Buna çok sevinen kral kızını güvendiği adamlarıyla Bizans'a göndermiştir. Kral Bagrat, kızını daha sonra Bizans İmparatoru ile evlendirmiştir. Gürcü prensi Marta'nın kocası Konstantinos Dukas'ın oğlu Mikhail Dukas'tır.¹³⁰ Ortaçağda özellikle Bizans İmparatorları veya sultanlarla evlenen yabancı prenslerin adlarını değiştirmeyi adet edindiklerini söyleyebiliriz. Marta da ismini değiştirmiştir.

Gürcistan tarihinin "Altın Çağı" olarak bilinen dönemini yaşatan Tamara tahta geçtiğinde ne ordunun başında durabilecek bir kralı ne de yerine bırakabileceği bir varisi vardı. Krallığın bütün didebülleri, generalleri ve eristavları, patrik ve psikopasları toplanarak, Tamara'ya bir eş bulmak için bütün gayretlerini sarf etmekle görevlendirildiler. Tiflis ve Kartli emiri tayin edilmiş bir tavat Tamara için Rus hükümdarı Andre'nin oğlunu kendisine önerdi. Patrik, didebüller, generaller ve eristavlar Kraliçe Rozudan'ın huzurunda toplanarak onu Tamara'ya takdim edip evlenmeye ikna etmesi için ısrar ettiler. Tamara ise *"Böyle bir şey nasıl düşünmeden yapılır? Bu yabancıнын ne hal ve hareketi ne karakteri ne adetleri ne yaptığı işleri ve ne de iyiliğini biliyoruz. Kusurlarının olduğu gibi görülmesi için zaman veriniz."* demiştir. Fakat krallığın ileri gelenleri bunu kabul etmeyerek, kendisinin çocuksuz olup hanedanın varisten mahrum bir halde bulunduğunu, kendilerine savaşlarda yönetecek bir kral talep ediyorlardı. İçlerinden bazıları, çaresizlikten dolayı Tamara ile evlendirmek üzere kendi yakın akrabalarından ve Bizans İmparatoru'nun yeğeni olup o sırada Gürcü memleketinde olan Aleksios'un getirilmesini de istemişlerdi. Evlenmeyi hiç arzulamayan Tamara, böyle bir bağlantıdan korkarak, vazgeçmelerini rica etti. Fakat Kraliçe Rosudan ve askerler o kadar ısrar ettiler ki evlilik için tüm

---

¹²⁹ Marie Felicite Brosset, *Gürcistan Tarihi (Eski Çağlardan 1212 Yılına Kadar)*, Çev: Hrand D. Andreasyan ve Haz: Erdoğan Merçil, TTK, Ankara, 2003, s. 275- 276

¹³⁰ Brosset, *a.g.e.*, s. 289- 290

hazırlıklar yapılmaya başlandı. Böylece Tamara'nın yüksek mevkiinin gerektirdiği harikulade bir düğün merasimi yapıldı, gösterişli ziyafetler verildi, hediyeler ve inci, mücevheratlar, işlenmiş altın, bezenmiş ve nakışsız kumaşlar dağıtıldı. Düğün şenlikleri, cömertlik ve ihsanlar içinde bütün hafta devam etmişti.¹³¹ Zamanla Tamara'nın dediği gibi Rus karakter açısından değişiklik gösterdi. Generaller bunun üzerine kraliçeyi bu evliliğe razı etmek için yaptıklarına pişman olmaya ve Tamara'ya karşı utanç duymaya başladılar. Bununla beraber akıllı biri olan Tamara, Rus'u yola getirmeye çalışsa da tüm gayreti boşunaydı. Daha fazla tahammülü kalmayan Tamara, hepsinin huzurunda *“İlahi kanun ilk kocayı terk etmemeyi tembih ederse de Tanrı'nın mabedinde hüürmet etmeyen ve yatağının paklığını muhafaza etmeyen bu adamla yaşamaya devam etmeye mecbur değilim.”* demiş ve Rus'u kovmuştur.¹³²

Saltuk'un torunu Muzafferddin, baba nüfusunu hiçe sayarak kendi dinini inkar ederek Tamara'nın aşk ve şehvetine dayanamayarak onun yanına Gürcistan memleketine gitmiştir. Yanında hepsi ticari teçhizatlı asker, hocalar, hadımağaları, köle ve uşaklardan ibaret büyük sayıda maiyet ve hediye alarak, inci, mücevherat, vazolar, kıymetli kumaşlar, pars ve aygırlarla beraber Tamara'nın huzuruna çıkmıştır. Onunla evlenmek istediğini belirtmiş fakat Tamara bunu kabul etmemiş ve onu soylu bir cariye ile evlendirmiştir. Osman Turan ise bu konuda onun Saltuklu Muzaffereddin ile evlendiğini ancak Tamara'nın ondan bıkınca Erzurum'a gönderdiğini, Gürcü kaynağının bu konu hakkında malum olarak bu evliliğin gerçekleşmediğini yazdığını belirtmiştir.¹³³

Gürcü Kraliçe Rosudan'ın kızı Tamara ile II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in evliliğinde de Moğol ordusunun saldırıya geçmesi üzerine ülkenin bir ittifak kurarak güçlenmesi için talep etmiştir. II. Gıyaseddin, Tamara ile evlenmek için birçok hediye göndermiştir. Hatta onu Hristiyan inancından döndürmeyeceğine dair söz vermiştir. Kraliçe Rosudan ise evliliğe izin vermiş ve çeyiz olarak Atsquri'yi vermiştir. Bu esnada yedi sekiz yaşlarında olan Tamara ve II. Gıyaseddin'in nişanı yapılmıştır. II. Gıyaseddin tahta geçtiğinde, Şahabeddin Kirmani'yi çok miktarda hediye, süs eşyaları ve zengin bir hazineden oluşturulmuş çeyiz ile Tiflis'e gönderdi. Sultan'ın emri üzerine Gürcü hatunu karşılamak üzere merasim düzenlenip, şehirlerde eğlence

---

¹³¹ Brosset, *a.g.e.*, s. 366- 368

¹³² Brosset, *a.g.e.*, s. 370- 371

¹³³ Osman Turan, *a.g.e.*, s. 155, Brosset, *a.g.e.*, s. 372- 373

kasırları kurulmuştur. Görkemli bir eğlence meclisi düzenlendikten sonra düğün yapıldı ve bu sırada on üç veya on dört yaşlarında olan Tamara ile Sultan bir araya gelmiştir. Sultan II. Gıyaseddin vefat ettikten sonra Gürcü hatun Muinüddin Pervane Süleyman ile evlenmiştir.¹³⁴

1.3.2. Ermeni Krallığı'nda Saray Evlilikleri

Ermenilerin Anadolu'nun orta ve güneyinde nüfuslarının artması 1020'lerden sonra olmuştur. Hristiyan toplumların arasında Rum, Ermeni ve Süryaniler bulunuyordu. Kilikya'da bir Ermeni Devleti'nin kurulması ise 1080'lerden sonra olmuştur.¹³⁵ Ermeniler Aziz Gregor'un önderliğinde Hristiyanlık dinini kabul eden ilk krallıktır. Özellikle Ermeniler kendi kiliselerinin hiyerarşisini Anadolu'da devam ettirme imkânı bulmuş, Kayseri, Malatya, Sivas ve Niksar'da Ermeni psikoposların önderliğinde kilise toplantıları tertiplemişlerdir.¹³⁶

Kral II. Leon'un ölümü üzerine yerine erkek varisi olmadığı için kızı İsabella tahta çıkmıştır. Ermeni ileri gelenleri İsabella'yı Antakya Prinkepsi IV. Bohemund'un dördüncü oğlu Philippe ile evlendirmeye karar verdiler. 1223'te IV. Bohemund'a haber göndererek, Ermeni adetlerine göre hareket etmek, Ermeni mezhebini kabul etmek, herkesin hakkına hürmet ve saygı göstermek şartıyla evliliği gerçekleştirmek istediklerini bildirdiler. Papalığın daha önce kendisini aforoz etmesinden doğan kızgınlığın da etkisiyle, oğlunun Ermeni mezhebini kabul şartı dahil bütün isteklerini kabul etti ve oğlunu Kilikya'ya gönderdi. Kilikya bölgesi siyasi açıdan önemli bir bölge olup bundan dolayı yapılacak olan evlilik anlam kazanmaktaydı. İsabella ile evlenerek Ermeni Krallığı tahtına oturan Philippe kısa süre sonra evlilik şartlarını unuttu, Ermeni mezhebini terk ederek, krallık hazinesini Bohemund'a gönderdi.¹³⁷ Kendisi daha sonra bu davranışlarından dolayı hapse atılmıştır.

Kilikya Ermeni Krallığı'nda çocuk yaşlarındaki kızlar siyasi evliliklerin parçası olmuştur. Bunun önüne geçebilmek adına VII. yüzyılda Sis'te toplanan bir konseyde, asgari evlilik yaşı kızlar için on iki, erkekler için on dört olarak belirlenmişti. Fakat bu

¹³⁴ Ömer Subaşı, "Türkiye Selçuklu Devleti'nde Gürcü Bir Kadın: Gürcü Hatun Tamara", *Mustafa Kemal Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 33, 2016, s. 385- 389

¹³⁵ Ayşe Ayçiçek, "Kilikya Ermeni Baronluğunun Ortaçağ Anadolu Tarihindeki Yeri", *Bayburt Üni. İnsan ve Toplum Bilimleri Fak. Dergisi*, Sayı: 1, Mart 2018, s. 63

¹³⁶ Mehmet Ersan, *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, TTK, Ankara, 2009, s.259

¹³⁷ Mehmet Ersan, *a.g.e.*, s. 175

karara uyulmamıştır. Kraliçe Isabelle ilk olarak on bir yaşında ve daha sonra on dört yaşında kendisinden üç yaş küçük olan Hetum ile evlenmiştir. Kilikya'da Ermeni sülalesi olan Hetumlarda evlenme yaşının düşük olduğu görüyoruz. İstisnalar olsa da Rupenli ve Hetumlu prens ve prenseslerin birden fazla evlilik yaptıklarını söyleyebiliriz. Türkiye Selçuklu Devleti'nin Köseadağ'da bozguna uğramasından sonra Moğollara bağlı olan I. Hetum, onların Hristiyanlara olan yakınlığından cesaretlenerik, Doğu Hristiyanlığının kurtuluşunu bir Haçlı- Moğol ittifakında görmüştü. I. Hetum bu yolda gerek Papalık gerekse Haçlı kontları nezdinde girişimlerde bulunmuştur. Kızlarını Haçlı kontlarıyla evlendirerek bir hanedan ittifakı oluşturmak istemiştir. I. Hetum'un Moğollar ile ittifak çağrısına, aralarındaki güvensizliğe ve geçmişlerine rağmen sadece Antakya Prinkepsliği'nden olumlu cevap almıştır. 1219- 1225 yılları arasındaki taht kavgalarından beri arası açık olan Antakya Prinkepsliği ile Kilikya Ermeni Krallığı'nın ilişkileri 1253 yılında I. Hetum'un kızı Sybble ile VI. Bohemund'un evlenmesiyle düzelmiştir.¹³⁸

---

¹³⁸ Mehmet Ersan, *a.g.e.*, s. 137, 191

İkinci Bölüm

2. Anadolu'da Saray ve Hanedan Evliliklerinin Değerlendirilmesi

Birçok topluluğa ve medeniyete toprak olmuş olan Anadolu'da evliliklerin uygulanışı da her topluma özgü olmuştur. Her toplum kendi inanç ve yönetim metotlarına göre kendi evlilik kurallarını ve gereklerini oluşturmuştur. Fakat evliliğin tüm toplumlarda ortak bir noktası bulunmaktadır.

Dünya tarihinde görülen siyasi evliliklerin hep bir nedeni olmuştur. Yapılan bazı evlilikler ne kadar önemsizmiş görünseler de ya siyasi açıdan bir hakimiyet sağlamıştır ya da başka avantajlı bir nedene sebebiyet vermiştir. Siyasi olarak bakıldığında politika ile uğraşan ailelerin soyluluğunu arttırmış, sosyal açıdan toplumlara bakıldığında ise yapılan iyi bir evlilik ailelerin tanınırlığı ve toplumdaki yerlerini etkilemiştir. Anadolu'da ki evlilikleri incelediğimiz ve araştırmamıza dahil ettiğimiz bu çalışmamızda tarihte birçok örneği bulunmaktadır. Anadolu topraklarında yaşamış hem gayrimüslim hem de Müslüman toplulukların yapmış oldukları birçok evlilik vardır. Öncelikle siyasi evliliklere baktığımızda bu evliliklerin soya dikkat edilerek yapıldığını, ekonomik açıdan etkisine bakılarak yapıldığını, hakimiyet açısından bakılarak karar verildiğini söylemek mümkündür. Evlilikte hükümdarlığa sağladığı avantaj esastır. Ayrıca iki hükümdarlık arasında barış yaparak, savaşı sonlandıran evliliklerde mevcuttur. Siyasi evlilikler açısından önemli noktalar olan bu evlilik örneklerine aşağıda değineceğiz.

2.1. Hakimiyet Sağlayan Evlilikler

Hükümden gelen hakimiyet kelimesi bir idareyi ve siyasi otoriteyi temsil eder. Anadolu'da hâkim olanlar topraklarına yeni topraklar katmak için, geniş yetkiler kazanmak için yani siyasi otoritelerini arttırmak için evlilikler yapmışlardır.

I. Kılıç Arslan'ın ilk eşi İzmir Beyi Çaka'nın kızıydı. Siyasi bir ittifak gibi gözükken bu evlilik sayesinde I. Kılıç Arslan Bizans'a karşı hem Ege hem de Marmara kıyılarından saldırıya geçebilme imkanı kazanmıştır. I. Kılıç Arslan'ın kızı olan Secide Hatun, Rüküddevle Davud ile evlendirilmiştir. Ne zaman gerçekleştiği bilinmeyen bu evlilik ile Kılıç Arslan Haçlılara karşı Doğu Anadolu bölgesinde hüküm süren Türkmen beyleri ile yaptığı ittifak anlaşmasında ona avantaj kazanmıştır.¹³⁹

¹³⁹ Emine Uyumaz, a.g.m., 2001, s. 398- 400

Anadolu’da Hısn Keyf ile Diyarbekir’in hâkimi olan Nureddin Muhammed b. Kara Aslan b. Davud, Sultan Kılıç Arslan’ın kızı ile evlenince ona ülkesinin sınırında birkaç önemli kale vermiştir. Daha sonra Nureddin, Kılıç Arslan’ın kızını terk edip bir şarkıcıya gönül verince Kılıç Arslan 1180 – 1181 yılları arasında Nureddin’in üzerine sefere çıkmıştır. Nureddin bunun üzerine Selahaddin Eyyübi’nin (1138 – 1193) himayesine sığınmıştı. Kılıç Arslan buna istinaden Selahaddin’e yazdığı mektubunda “*Ben kızım ile evlendiği zaman Nureddin’e ülkesinin sınırında birkaç kale vermiştim. Şimdi vaziyet sizin de bildiğiniz hale geldi, bu sebeple kızım ile evlendiği için benden aldığı yerleri iade etmesini istiyorum.*” Görüldüğü üzere bir toprak üzerinde hakimiyet kurmak evlilik ile mümkün olabiliyor. Bu evlenen kişiye hediye edilebiliyordu.¹⁴⁰ Bu olay Selahaddin ve II. Kılıçarslan arasında bir savaşa sebebiyet verecekken Kılıçarslan’ın veziri İhtiyârüddin Hasan, Selahaddin ile müzakere ederek barışı sağlamıştır. Daha sonrasında müverrih Münecim Başî Ahmed’in yazdığına göre Nureddin ölünce, II. Kılıçarslan’ın kızı, ismi Selçuka Hatun olarak geçen bu hanımla Abbasi halifesi Nasır Lidinillah’ın kızı ile evlenmiştir. Selçuka Hatun ölümüne kadar (1188 – 1189) büyük bir hürmet ve saygı görerek halifenin nikahında kalarak yaşamıştır. Hatta onun ölümü için yas tutan halife onun kabri üzerine büyük bir türbe yaptırmıştır. Türbenin çöl tarafında meşhur “er-Remle” adıyla ünlenmiş ribatı bulunmaktadır.¹⁴¹

Gıyaseddin Keyhüsrev’de yine önemli bir iş birliği için Tokat Kadısı İzzeddin’i Halep’e göndermiştir. Hükümdarın kız kardeşi Gaziye Sultan ile evlenip, kendi kız kardeşini de Halep hükümdarı ile evlendirme teklifinde bulundu. El-Melikü’n Nasır’ın Halep kalesinde yapılan sarayında nikah gerçekleşti. İbnü’l Adim töreni kıymış ve birçok altın saçmıştır.¹⁴²

Dımaşk emirlerinden Rıdvan’ın Antakya hâkimi olan Yağısayan’ın kızı, Çiçek Hatun ile evlenip onun damadı olması emire önemli bir hakimiyet sağlamıştır.¹⁴³

---

¹⁴⁰ İzzeddin İbnü’l Esîr, *a.g.e.*, s. 370-372; Ayrıca konudan bahseden diğer müverrihler, Münecim Başî Ahmed b. Lütfullah, *Camiu’d Düvel (Selçuklular Tarihi II – Anadolu Selçukluları ve Beylikleri)*, 2001, s. 22 -23; *Süryani Patrik Mikahil’in Vekayinâmesi İkinci Kısım (1042 – 1195)*, Çev: Hrant D. Andreasyan, TTK (Basılmamış Nüsha), Ankara, 1944, s. 261

¹⁴¹ Münecim Başî Ahmed b. Lütfullah, *Camiu’d Düvel (Selçuklular Tarihi II – Anadolu Selçukluları ve Beylikleri)*, 2001, s. 22 -23

¹⁴² İbnü’l Adim, *Biyografilerle Selçuklular Tarihi: Bugyetü’t- Taleb fi Tarihi Halep (Seçmeler)*, 1982, s. IV

¹⁴³ İbnü’l Adim, *a.g.e.*, Ankara, 1982, s. 89; Ali Sevim, *Azimi Tarihi – Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler (1038 – 1144)*, TTK, Ankara, 2006, s. 36

Dımaşk emiri Rıdvan böylece hem askeri hem de mülkiyet olarak hak sahibi olmuştur. Yine bir başka örnekte; Sultan Alaeddin Keykubat, Ermeni hükümdar Kyrt Var'ın ile barış yapmak amacıyla akrabalık kurmak ve birbirlerinin hakimiyetlerini güçlendirmek istemişlerdir. İbn Bibi'de geçen akrabalık ile güçlendirmek tabii ki de evlilik ile güçlendirmek anlamına gelmektedir. Sultan I. Alaeddin Keykubat ilk resmi evliliğini Kyrt Var'ın kızı ile yapmıştır. Saltanatının ilk yıllarında Alaeddin Keykubat Kalonoros Kalesi'ni hem karadan hem de denizden muhasara etmişti. Kyrt Var bu saldırılara dayanamadığı için barış teklifinde bulunmuş ve bu karardan sonra Kyrt Var, Antalya subaşı Mübarizeddin Er-Tokuş'a elçi göndermiştir. Osman Turan'ın belirttiğine göre bu kızın Müslüman olduktan sonra Mahperi ismini almıştır. Böylece Kyrt Var, Sultan Alaeddin'e Kalonoros Kalesi'ni teslim etmiştir. Böylece kolayca Sultan bölge üzerinde hakimiyet kurmuştur.¹⁴⁴ Yine yakın dönemde Abhaz Melilesi Gürcü Rosudan, Kemaleddin Kamyar'a barış talebi iletmış ve bu barışın da evlilik akrabalığı sağlanarak olmasından yana olduğunu belirtmiştir. *“Bizi aklımızdan geçen Selçuk sulbünden ve David soyundan gelen iffetli ve namuslu kızımızı, ülke komşuluğunu ve memleket yakınlığı dolayısıyla Melik Gıyaseddin Keyhüsrev'in evlilik haremine ve birleşme odasına sokmaktır.”* diye iletmıştır. Gıyaseddin Keyhüsrev bu teklifi kabul ederek, nikah için Şihabeddin Kirmani'yi görevlendirmiş ve onu çok miktarda armağan ile Abhaz ülkesine göndermiştir.¹⁴⁵ Anlaşıldığı üzere bu evlilik hem iki ülke arasında dostluk ilişkisi kurmuş hem de Abhaz ülkesi üzerinde hakimiyet sağlamıştır. Ayrıca gelen melikenin İslamiyet'i kabul ettiği de anlaşılmaktadır. Mevlana'nın Mesnevi'sinde ayrıca bahsedilmektedir.

Roma İmparatorluğu'nda ise Selçuklulardan farklı olarak, hakimiyeti elinde bulunduran taht sahibi imparatoriçeler evlendiği bir kişiyi taht sahibi ve eşi yapabiliyordu. Genelde evlendikleri kişiler asker kökenli veya soylu olmaktadır. Dini açıdan da aynı dini kabul etmelidirler. Evliliklerde ise siyasi oyunların döndüğü bilinmektedir. Zorla evlendirilen imparatoriçeler birtakım suikastlar ile eşlerini öldürerek başa bu öldüren kişiyi çıkarabiliyor ve onları görünüşte hükümdar ilan edebiliyorlardı. Konuyla ilgili olarak müverrih Urfalı Mateos'ta bahsedildiğine göre, İmparatoriçe, Çımişgik adında bir adamı İmparator Nikefor'u öldürmek için hapisten

¹⁴⁴ İbn Bibi, *El Evamir 'ül Alaiyye fi'l Umur 'ül Alaiyye – Selçukname II. Tercüme*, 2014, s. 270; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Boğaziçi Yay. İstanbul, 1993, s. 335

¹⁴⁵ İbn Bibi, *a.g.e.*, s. 414, 415, 465, 466, 467

kurtararak gizli bir ittifak yapmış ve bunun sonucunda İmparator öldürülmüştür. Çımışgik'te daha sonra İmparatorluk tahtına geçerek, hakimiyet kurmuştur. İstanbul'u ele geçirerek Roma İmparatorluğu'nun hakimiyetine katmıştır.¹⁴⁶

İmparatorlar genelde yerlerine geçecek erkek bir vasisi olmadıklarından kızlarını kendi seçtikleri erkekler ile evlendirerek kendisinden sonra tahta hâkim olacak kişiyi damatlarını seçebiliyorlardı. Örneğin VIII. Konstantin (960 -1028) Roma İmparatoru iken kızı Zoe'i prens Romanos ile evlendirmişti. Konstantin'in oğlu olmadığı için Romanos (Argyre) ona halef olmuş ve hakimiyeti sağlamıştır.¹⁴⁷ Fakat Romanos daha sonra Konstantin'in kızı Zoe tarafından hile ile zehirlenerek öldürülecek ve Paflangonyalı Mihail (1010 – 1041), Zoe ile evlenerek tahtta hakimiyet kuracaktır.¹⁴⁸

Malazgirt Savaşı'nda büyük yenilgi alan İmparator Romanos Diogenes'de İmparatoriçe Eudugi'nin kendisi ile evlenmek istemesi üzerine başa geçmiş ve hakimiyet sağlamıştır.

Hükümdarlığını kendisi öldükten sonra kimse ile paylaşmak istemeyen hakimler kendi eşlerine ve varislerine zarar dahi vermişlerdir. Melikşah'ın oğlu İran Sultanı Muhammed Tapar ölmeden önce karısı Emir İsmail'in kızı olan Gohar Hatun'un kendisinden sonra kardeşi ile evlenmemesi, hakimiyetin oğullarına geçmesi için askerlerine öldürtmüştür.¹⁴⁹ Bu duruma benzer olarak Roma İmparatorluğu'nda Nicephorus Fokas'ın Theophana ile olan evliliği örnek olarak verilebilir. Nicephorus, evlilikten sonra krallığın kendi neslinde kalmasını sağlamak için İmparatoriçe'nin iki erkek oğlu olan Basil ve Konstantin'i kısırlaştırmak istemişti.¹⁵⁰ Fakat İmparatoriçe bunu anlayınca Nicephorus'u öldürtmüş ve onu öldüren Domasticus Şhumuşkin ile evlenmiştir.¹⁵¹ Yukarıda da bahsedildiği gibi hakimiyet için bu gibi uygulamalar görülmekteydi. Özellikle erkek varis bırakmadan vefat eden İmparator olduğunda yerlerine geçen İmparatoriçelerin hakimiyetleri daha önem kazanıyordu. Bundan dolayı yaptıkları evlilikler doğru kişiler ile olması gerekmektedir. Örneğin; Roma kralı Michael erkek varis bırakmadan vefat edince, kızları Zoe ve Thedora yönetimi

---

¹⁴⁶ Urfalı Mateos, *Vekayineme (952 – 1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136 – 1162)*, 1962, s. 10- 11

¹⁴⁷ Urfalı Mateos, *a.g.e.*, s. 51

¹⁴⁸ Urfalı Mateos, *a.g.e.*, s. 58

¹⁴⁹ Urfalı Mateos, *a.g.e.*, s. 262

¹⁵⁰ Süryani Patrik Mikail, *Vekayinâme- II. Kısım (1042-1195)*, 1944, s. 34

¹⁵¹ Gregory Abu'l Farac (Bar Hebraeus), *Abu'l Farac Tarihi*, Cilt: I, Çev: Ömer, Rıza Doğru, TTK, Ankara, 1945, s. 267 -268

devam ettirmişlerdi. Daha sonra Thedora, Konstantine ile evlenince hükümdarlığa onu da ortak etmiştir.¹⁵²

Selçuklular toplum ve siyaset açısından incelendiğinde Türk toplumlarında da görüldüğü gibi ataerkil bir devlettir. Kadınların tek başına hakimiyet kurmaları az da olsa örnekleri mevcut olmakla beraber daha çok sultanların eşleri olarak anılır ve daha çok hakimiyetlerinde bulunan insanlara yardım, hizmet ve yaptıkları imarlar ile bilinirlerdi. Anadolu'da yaşamış olan Ermeni hükümdarlardan Khogh Basil'in eşi Samosata ise, eşi ölünce tüm yönetime kendi elinde toplamıştır. Kocasının ölümünden sonra bu kadın atlılardan ve piyadelerden büyük bir ordu kurarak tek başına yönetimi idare etmiştir. Selçuklular da ise I. Kılıç Arslan'ın karısı oğlu Tuğrul Aslan ile Malatya'ya kaçmış. Orada Emir Bazmış ile evlenerek oğlunun daha sonra devletin yönetiminde hakimiyeti için temaslarda bulunmaya başlamıştır. Bazı tarihçiler Kılıç Arslan'ın karısının kendisinin de hakimiyet kurmak istemesinden bahseder. Hatta bunun için daha sonra Emir Arslan adında bir emirle tanışarak, Bazmış'ı öldürmüştür. Daha sonra bu adamla evlenmiş, fakat oğlu ile birlikte bu adamı yakalayıp hapsedtiklerinden Abu'l Farac bahseder.¹⁵³ Farklı bir örnekte ise, 1151 yılında Ermenistan'ın Ezange şehrinin emiri kızı tarafından yay ipi ile boğdurularak öldürülür. Ardından kızı Dilbarige (Divrik) hâkimi ile evlenerek hakimiyet sağladı.¹⁵⁴

Haçlı Seferleri'nin başlamasıyla Anadolu toplumunun dini ve içtimai durumu daha karışık bir hal aldı. Gayrimüslim ve Müslimler aynı topraklarda birlikte yaşıyorlardı. Bu da ihtida evliliklerinin artmasına ve Anadolu'nun sosyal açısından nüfusuna önemli bir etki ediyordu. Buna daha sonra değineceğimiz gibi Haçlıların yaptıkları evliliklere de değinmek önemli olacaktır. Anadolu'da kurulan Haçlı idarelerinde yöneticiler özellikle yaptıkları evlilikler ile dikkat çekerler. Yaptıkları evlilikler eğer onlara bir kazanım sağlamıyorsa bu kişiler ile yapılan evlilikler tercih edilmiyordu. 1135 yılında, İtalya'dan Poitiers'li Raymond gelip, Antakya hâkimi Bohemund'un kızı ile evlenip, Antakya'ya hakim olmuştur. Yine Kudüs Kralı II. Baudouin ölünce Foulques, kralın kızı ile evlenerek Kudüs'te hakimiyet sağladı.¹⁵⁵

Özellikle Haçlı idarelerinin kurulduğu dönemde Anadolu siyasetini etkileyen önemli evlilikler yapılmıştır. Örneğin Bizanslı imparatorların hakimiyet kurmak

¹⁵² Gregory Abu'l Farac, *a.g.e.*, Cilt I, s. 298

¹⁵³ Süryani Patrik Mikail, *a.g.e.*, s. 54; Gregory Abu'l Farac, *a.g.e.*, Cilt II, s. 349- 353

¹⁵⁴ Süryani Patrik Mikail, *a.g.e.*, s. 164

¹⁵⁵ Gregory Abu'l Farac, *a.g.e.*, Cilt II, s. 366

amacıyla Haçlı idarecilerinin kızlarıyla evlilikler yaptıkları görülmektedir. Bu daha sonra XIII. yüzyılın sonları ve başlarında Selçuklular ve devamı olan Osmanlılarda da görülmüştür. Bizans ve Osmanlı ilişkilerine etki eden önemli evliliklerde yapılmıştır. Bizans İmparatoru Manuel Komnenos (1118 – 1180)' in evliliklerine bakıldığında onun yaptığı evlilikler ile topraklarda hakimiyet kurduğunu görebiliriz. Manuel evlilik politikalarında akrabalarını da bu politikanın bir parçası olarak kullanıyordu. Heinrich'in yanı sıra diğer bir yeğenini abisi Isakios'un kızı Theodora'yı Kudüs kralı Baudoin ile evlendirmiştir. Theodora'nın çeyizi yüz bin altın sikke, düğün harcamaları için ilave on bin altın, yine kırk bin altın para değerinde kumaş, mücevher, halı, ipek ve değerli nesnelere oluşmuştur. Damat ayrıca kendisine Akka kentini hediye etmiştir.¹⁵⁶

Ioannes Kimnanos *Historia*'sında Manuel'in eşi Eirene vefat edince yeni bir evlilik yapmak istemesinden bahseder. Evleneceği kişiyi bir yıl boyunca arayan Manuel ilk olarak Trablus kontu III. Raymond'un kız kardeşi Melisende'i seçmişti. Fakat kız daha sonra rahatsızlandı ve hakkında bir takım kötü dedikodular çıkınca bu evlilik olmadı. Bundan sonra Manuel için daha çok avantaj sağlayacak bir evlilik hususu gerçekleşecekti. Antakya hükümdarı Renaud'un kızı Maria ile evlenecekti. Bu evlilik siyasi açıdan çok önemli bir evlilikti. Antakya üzerinde hakimiyet kurmak isteyen Manuel için bulunmaz fırsattı. Aynı şekilde tahtta hak sahibi olmak isteyen Maria'nın annesi, vefat eden Antakya hükümdarı Renaud'un eşi Konstance içinde aynı derecede önemliydi. Bu evlilik gerçekten de Konstance'a Antakya'ya hakimlik kurmasını sağlamış hem de Manuel'in Antakya üzerindeki idaresini arttırmıştır. Işın Demirkent hocada bahsedilen bu evliliğin büyük getirilerin olmasından dolayı Manuel'in Melisende ile evlenmek istemekten vazgeçtiğini ve bu nedenle kızın hakkında onun evlatlık olduğuna ve hastalık ile ilgili uydurma dedikodular yayabileceğinin mümkün olduğundan bahsetmektedir.¹⁵⁷ Manuel Komnenos vefat edince yerine Aleksios'u varis olarak seçti. İmparatoriçeyi de rahibe yaparak tüm saltanat hazinelerini ona emanet etti. Fakat imparatoriçe Aleksios'un tahta çıkmasını istemiyordu. Manuel'in kızını tahta geçirmek ve kocasını da İmparator yapmak istiyorlardı. Fakat yaptıkları planda başarısız oldular ve Aleksios Komnenos tahtın varisi olarak hüküm sürdü.¹⁵⁸

¹⁵⁶ Henry Maguire, *Bizans Saray Kültürü*, Çev: Müfit Günay, YKY, İstanbul, 2017, s. 293

¹⁵⁷ Ioannes Kinnamos, *Historia (1118 – 1176)*, 2001, s. 152- 156

¹⁵⁸ Gregory Abu'l Farac, *a.g.e.*, Cilt II, s. 424- 425

Selçuklularda da geniş topraklara hakimiyet kurmak için evliliği sosyal bir aracı olarak kullanmışlardır. 1149 yılında Musul emiri Zengi'nin oğlu Seyfeddin, Mardin emiri Temürtaş'tan Dara (Mardin antik kentlerinden) şehrini aldı ve barış sağlandı. Seyfeddin, Musul'a döndüğünde hastalanıp ölünce yerine Kudbuddin Mevdud geçti. O, Temürtaş'ın kızıyla evlendi. Böylece hakimiyetini sağlaştırdı. Bir açıdan bakıldığında hem başa geçerek hakimiyet sağladı hem de devletin sürekliliğine neden kıldı. Selçuklularda küçük yaşta tahta geçen hükümdarlarının yanında anne ya da dönemin önemli devlet adamları varis olarak bulunur ve onların devleti yönetebilecek uygun yaşa gelene kadar yerine önemli kararları almak için atandıklarını biliyoruz. Yaşça küçük olan hükümdarın yerine varis olarak atanan kişiler sultanın eşi ile evlenerek, hakimiyete geçtiğine de rastlıyoruz. 1184 yılında, Kutbuddin İlgazi b. Necmeddin b. Temürtaş b. İlgazi b. Artuk vefat etmiştir. Mardin emirliğine küçük yaşta olan oğlu Hüsameddin Yavlak Arslan getirilmişti. Çocuğun dayısı olan Tahirüddin Temürtaş'ın ülkesinin idaresine ölümünden dolayı Nizammeddin adında birini tayin etti. Bu kişi Temürtaş'ın eşi ile evlendi ve ülkenin hakimiyetinde bulundu.¹⁵⁹

Erzurum emiri olan Alaeddin'in amcazadesi ve damadı sultana karşı Harezmşah ile dost olduğu ve savaşa onun tarafında girdiği için hapis edilmişti. Sultan Eşref ile birlikte Erzurum'a hareket edip, ele geçirmek istedi. Şehrin içindekiler şehri emirlerinin öldürülmemesi şartıyla teslim ettiler. Erzurum emirinin kız kardeşi ile evlendi. Böylece Sultan Erzurum üzerinde hakimiyet kurdu. Fakat kız emir olan kardeşinin serbest bırakılması isteyince, Sultan onu öldürterek, emiri de deniz de boğdurtmuştur.¹⁶⁰

Gürcü Melike'si Rosudan'ın ülkesini korumak için kızını sultanın oğlu Erzincan meliki Gıyaseddin Keyhüsrev ile evlenmesi de önemlidir. Rosudan, Selçuklu devlet adamı olan Kemalettin Kamyar'a elçi göndermiştir. Kemalettin Kamyar, askerine eline geçen çok sayıda ganimetle bu teklifi kabul etmiştir. Bu evlilik ile ülkesinin yakıp yıkılmasını, barış yapılmasını sağlamıştır.¹⁶¹ Burada önemli bir detay bir Müslüman ve gayrimüslimin evlenmiş olmasıdır.

---

¹⁵⁹ Gregory Abu'l Farac, *a.g.e.*, Cilt II, s. 434

¹⁶⁰ Gregory Abu'l Farac, *a.g.e.*, Cilt II, s. 528- 529

¹⁶¹ İbn Bibi, *a.g.e.*, s. 414 – 415; Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Camii'd Düvel – Selçuklular Tarihi II / Anadolu Selçukluları ve Beylikler*, 2001, s. 73

Bir başka örnekte ise Dânişmendli hükümdarı Gümüştegin'in, Kılıç Arslan'a kızını vereceğini söylemesi fakat sözünde durmamasıdır. Şöyle ki; Gümüştegin kendisine Rum İmparatoru ile mücadelesinde yardım etmesine karşılık Kılıç Arslan'a ganimetin beşte biri, Elbistan'ı ve onu kızıyla evlendirecekti. Bunun akrabalık bağlarını da güçlendireceğini söylemiştir. Bu Kılıç Arslan için hem siyasi hem de hakimiyet sağlaması açısından önemli bir gelişme olmuştu. Mücadelede Rum İmparatoru yenilgiye uğratılmıştır. Fakat Gümüştegin bu sözünden cayarak, sadece bir miktar para vermiştir. Kızının çeyiziyle uğraştığını, şehrin kızıyla beraber teslim edeceğini söyledi. Bunun üzerine Kılıç Arslan "Ben Allah rızası için cihaz yaptım, mal için savaşmadım. Benim onun malına ihtiyacım yoktur." demiştir. Danişment hükümdarı rahatsızlandığı ilk fırsatta da Kılıç Arslan Elbistan ve Zibatra'yı işgal ederek, ele geçirmiştir.¹⁶² Yine aynı şekilde Erzincan Meliki Fahreddin Behramşah b. Davud, Kılıç Arslan b. Mesud'un kızı ile evlenerek önemli bir siyasi destek sağlamıştır.¹⁶³

II. Kılıç Arslan ülke topraklarını on bir oğlu arasında bölüştürdüktan sonra oğullarının arasında taht mücadelesi başlamıştı. Rükneddin Süleyman Şah, kardeşi Gıyaseddin Keyhüsrev ile mücadele için asker toplamıştı. Gıyaseddin bu mücadele sonucunda yenilgiye uğrayarak Konya'dan çıkıp, İstanbul'a sığınmıştır. İstanbul'a sığınmasının en önemli nedenlerinden birisi Gıyaseddin'in teyzesinin Tekfir Koloyan ile evli olmasıydı. Gıyaseddin Keyhüsrev'in annesi bir Rum prensesidir. Teyzesi Despina'nın önemli maddi ve askeri desteğini sağlayan Gıyaseddin'in siyasette mücadelesi böylece devam etmişti.¹⁶⁴

Haçlı kroniklerini incelediğimizde Anadolu'ya yerleşmelerinden sonra evliliklerinin Anadolu'nun siyasi tarihine önemli etkileri olduğunu görüyoruz. Yukarıda da birkaç örneğini verdiğimiz gibi, bu örnekleri çoğaltmamız mümkündür. Bohemund'un Antakya topraklarını Tancred'e emanet ederek Fransa'ya gidip Kral Philippe'in kızı ile evlenmesi sonucunda doğacak olan oğullarından II. Bohemond, Antakya'da önemli bir siyasi rol izlemiştir. Tancred'in kızlarından Alice ile

---

¹⁶² Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *a.g.e.*, s. 152; Niğdeli Kadı Ahmed, *El Veledü's Şefik Ve'l Hadifü'l Halik'ı – Anadolu Selçuklularına Dair Bir Kaynak*, Cilt I, Çev: Ali Ertuğrul, TTK, Ankara, 2015, s. 438; Kerimüddin Mahmud-i Aksarayı, *Müsameretü'l Ahbar*, Çev: Mürsel Öztürk, TTK, Ankara, 2000, s. 20- 21

¹⁶³ Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *a.g.e.*, s. 213

¹⁶⁴ Tarih-i Ali Selçuk – *Anonim Selçukname*, Çev: Halil İbrahim Gök ve Fahreddin Coşkun, Atıf Yayınları, Ankara, 2004, s. 38- 39

evlenerek, Antakya'ya hükmetmiştir.¹⁶⁵ Yine Kudüs Kralı Boudouin, diplomatik açıdan ve donanma desteği sağlamak amacıyla Sicilya kontunun kızı Adelheid ile evlenmiştir.¹⁶⁶ Malatya hakimiyetini Danişment Emiri ele geçirdikten sonra Malatya hakimi Gabriel'de Urfa Kontluğuna sığınmıştır. Kızını siyasi güç ve hakimiyet için Urfa Kontu ile evlendirerek akrabalık kurmuştur. Bohemund daha sonra Kudüs Kralı olmuştur.¹⁶⁷

Başkumandan Simbat vekayinâmesine baktığımızda, Konstantin oğlu Hetum'u, ölen Ermeni hükümdarı I. Leon'un kızı Antakya hâkimesi Zabel ile evlendirerek kendi ailesini krallık sülalesine yükseltti ve bu evlilikten önemli bir siyasi güç sağladı.¹⁶⁸

2.2. Savaşı Önleyen Evlilikler

Devletler arasında tarihe konu olmuş birçok mücadele, savaş yaşanmıştır. Yaşanan bu mücadeleler farklı yöntemler ile sonuçlandırılarak barış sağlanmıştır. Bu yöntemler çeşitli olmakla beraber bunlardan birisi de evliliktir. İki devlet arasında akrabalık bağı kurmak iki devletin birbirine olan destek ağını örmeyi sağlayıp, aralarında ki mücadeleyi sonuçlandırmak demek oluyordu.

Toprakların işgalini önlemesi ve hakimiyetinin sarsılmasını önlemesi açısından korunak sağlayan evlilikler geçmiş tarihimizde görülmektedir. Abu'l Farac'da geçtiğine göre, İsmailililer tarafından Ermeni ülkesi hâkimi Sira Dan öldürüldükten sonra Baron Basil'in oğlu Konstantin geçti. Bunun üzerine Rupin annesini alarak denize açıldı, kaçtı. Seyahatlerinde Şakad hâkimi olan Baron Bihram onların geçmesine tek şartla müsaade etti. Kadının Bihram ile evlenmesiydi. Rupin annesini ikna edip, yapılan evlilikten sonra Tarsus şehrini ele geçirerek hükmettiler ve Rupin'de devlet hizmetinde görev aldı.¹⁶⁹

Alaeddin Keykubat dönemi Moğollar ile mücadeleler ile geçmiştir. Ve bu mücadele döneminde Erzurum meliki Cihanşah'ın, Celaleddin Harezşah'a (1119 – 1231) tabi olması Alâeddin Keykubat tarafından hoş karşılanmadı. Bunun üzerine Keykubat, Moğolları yenilgiye uğrattıktan sonra sıra Erzurum melikine gelmişti.

---

¹⁶⁵ Fulcherius Carnotensis, *Kutsal Toprakları Kurtarmak – Kudüs Seferi*, Çev: İlcan Bihter Barlas, IQ Yayınları, İstanbul, 2009, s. 163, 278

¹⁶⁶ Fulcherius Carnotensis, *a.g.e.*, s.168

¹⁶⁷ Süryani Patrik Mikail, *a.g.e.*, s. 47

¹⁶⁸ *Başkumandan Simbat Vekayinâmesi (951 – 1334)*, Çev: Hrant D. Andreasyan, Basılmamış Nüsha, TTK, İstanbul, 1942, s. II

¹⁶⁹ Gregory Abu'l Farac, *a.g.e.*, Cilt II, s. 510

Erzurum’u kolayca ele geçirdi. Fakat şehrin içindekilerin serbest bırakılacağına ve öldürülmeyeceklerine dair söz ile teslim aldılar. Erzurum emirinin kızı da şehirde bulunuyordu. Sultan emirin kızı ile evlenmiştir. Fakat bu kadın kısa sonra Sultan tarafından kardeşinin serbest bırakılmasını istemesi üzerine öldürülmüştür.¹⁷⁰

Hem siyasi açıdan hem de savaşı sonlandıran önemli evliliklerden biri olan Gıyaseddin Keyhüsrev ve Gürcü Melikesinin evliliği önemlidir. Bundan yukarıda da bahsetmiştik. Kemaleddin Kamyar’ın önemli bir aracı olduğu bu evlilikte, Ahbaz ülkesine saldırılar durdurulmuştur. Gıyaseddin Keyhüsrev, Şihabeddin Kirmani’yi görevlendirerek onu çok miktarda armağan ile melikeyi almak üzere Ahbaz ülkesine yollamıştır. Melike, saltanat ocağına geldiğinde, tüm beldelerin ileri gelenleri tarafından önemle karşılandı. Melike de onlara dirhemler saçmıştır. Gıyaseddin Keyhüsrev ise onları görmeye gelenlere değerli hediyeler vermiştir.¹⁷¹

Doğrudan iki soylu kişinin yaptığı evliliklerin dünya tarihinde de gördüğümüz gibi siyasi açıdan önemli olduğunu biliyoruz. Anadolu’da X. ve XIII. yüzyıllar arasında gerçekleşen diplomatik evliliklerde de bu şekildedir. Kahramanlar değişse de uygulamalarda benzerlikler mevcuttur. İncelediğimiz dönem arasında Anadolu’da gördüğümüz bir başka örnekte iki kişinin yaptığı evliliğin diğer bir soylu kişinin hayatına etki etmesidir. Bu bir yönden siyasi olmak ile beraber, diğer yandan barışı sağlamaktadır. Örneğin; Sultan İzzeddin Keykavus İstanbul’da hapis tutulduğunda onun yardımına halasının eşi Altın Ordu hükümdarı Berke Han vasıta olmuştur.¹⁷² Yapılan bu evlilikten bahsedecek olursak, bu evlilik Selçuklular ile Altın Ordu hükümdarı arasında evlilik ilişkisinden bir akrabalık ilişkisini doğurmuştur. Bu ilişki ile İslamiyet inancını kabullenmişlerdir. Dini ve siyasi açıdan bu evlilik önemlidir. Selçuklular ile hem evlilik yoluyla akraba hem de aynı inanca sahip olan Altın Ordu hükümdarının İzzettin Keykavus’un yardımına koşmaması düşünülemez. İmparator Mikhaıl VIII. Palaiologos (1223 – 1282) tarafından Enez Kalesi’nde esir tutulan İzzeddin Keykavus, Berke Han’ın Nogayları tarafından kurtarılmıştı. Ceneviz kaynaklarında İzzeddin Keykavus’a Kefe’de bir saray verildiği geçmektedir. Orbay Hatun ile evlendirilerek Solhad ve Suğdak’ın gelirleri ona tahsil edilmiştir.¹⁷³

¹⁷⁰ Gregory Abu’l Farac, *a.g.e.*, Cilt II, s. 528-529

¹⁷¹ İbn Bibi, *a.g.e.*, s. 414, 415, 465, 466

¹⁷² Kerimüddin Mahmud-i Aksarayi, *a.g.e.*, s. 57

¹⁷³ Enver Konukçu, “Berke Han”, *DİA*, Cilt: 5, 1992, s. 506

Ahlatşahlar ve Erzen Beyleri ile ittifak yapan İzzettin Saltuk, kızlarından Şahbanu'yu Ahlat Şahı II. Sökmen ile, diğer kızını da Erzen Beyi Togan Arslan'ın oğlu Kurt veya Yakup Arslan ile evlendirip bu ittifakları güçlendirmiştir.¹⁷⁴ Süryani Patrik'in *Vekayinâme*'sinde geçtiğine göre 1161 yılında Kılıç Arslan ile Yakup Arslan İzzettin Saltuk'un kızı için mücadeleye girişmişler. Yakup Arslan bu mücadelenin zafer ile çıkmıştır ve Sultan'ın karargahını dağıtarak, tüm kıymetli eşyalarını ele geçirmiştir. Daha sonrasında ise aldığı tüm her şeyi geri vermiş ve Kılıç Arslan'a barış teklif ederek, mücadeleyi sonlandırmıştır. *Vekayinâme*'de Yakup Arslan'ın kızı Malatya emiri ile evlendirmek istediği geçmektedir. Fakat Abdülkadir Özaydın Hoca bu kızın bizzat Yakup Arslan ile evlendirildiğini belirtmektedir. Böylelikle mücadele sonlanarak, Erzen¹⁷⁵ Beyleri ile akrabalık kurulmuştur.¹⁷⁶

2.3. Soyluluğa Göre Yapılan Evlilikler

Diplomatik açıdan yapılan evlilikler için soyluluk önemlidir. Kuşaktan kuşağa aynı bireyler topluluğunu ifade eden soy, dönemin evlilikleri içinde önemli bir noktadır. İşte bu soyluluğun siyasi teşekkülü de aristokrasinin karşılığıdır. Yukarıda verdiğimiz örnekler de aslında soya göre yapılan evliliklere birer örnektir. Dönemin hakimleri yapılan evliliklerin, önemli zatlar ile yapılmasına hem ekonomik hem de politik açıdan fayda getirmesine önem veriyorlardı. İncelediğimiz tarihlerde bundan dolayıdır ki ya da kaynakların tozlu tarih raflarından açığa çıkmamalarında dolayıdır ki, hakimlerin çevresinde aşk ilişkilerine fazla rastlamıyoruz. Bu örneklerin olmadığı söylenemez, fakat sayıca çok azdır. Bu örneklerle de daha sonra değineceğiz. Örneğin; Dımaşk Meliki Rıdvan'ın Antakya hakimiyeti Yağısayan'ın kızı Çiçek Hatun ile evlenmesi. Antakya bölgesinin ortaçağ Anadolu'sunda önemli bir bölge olduğunu biliyoruz. Yağısayan dönemin Anadolu'sunda önemli ve tanınan bir yöneticiydi. Haçlı seferlerinin başlamasına denk gelen bu dönemde de Halep'e gitmesi ile birlikte kızını Melik Rıdvan ile evlendirerek siyasi olarak tutunmak istediğini anlıyoruz. Yağısayan bu evlilik ile birlikte, Halep'te mülki ve askeri idare kurmuştur.¹⁷⁷

¹⁷⁴ Abdülkerim Özaydın, "Saltuklular", *DİA*, Cilt:36, s. 56

¹⁷⁵ Erzen bölgesi günümüzde Siirt ilinin Kurtalan ilçesine bağlı Yanarsu beldesidir. Bu bölgenin eski adı Erzen'dir.

¹⁷⁶ Süryani Patrik Mikail, *a.g.e.*, s. 189,190

¹⁷⁷ Ali Sevim, *Azimi Tarihi – Selçuklu Dönemiyle İlgili Bölümler (1038 -1144)*, 2006, s. 126; İbnü'l Adim, *a.g.e.*, s. 89

Yöneticiler kendi ölümlerinden sonra eşlerinin farklı kişiler ile evlenerek kendi veliahtlarının tahta çıkmalarında ortada bir engel olmasını istemiyorlardı. Bundan dolayı eşlerini öldürenler olmuştu. Bunun aslında bir nedeni olarak da yönetimin kendi soylarından biri tarafından devam ettirilmesidir.

İki soylu arasında dini veya siyasi nedenlerden dolayı evlilik olmayabilirdi. İngiltere Kralı, kız kardeşini Selahaddin ile evlendirmek için Selahaddin'e bir mektup yazar. Selahaddin bu evliliğin olmasını kabul eder. Fakat kralın kız kardeşi şöyle der: "Melik Adil gerçek bir Hristiyan olursa izdivaç olur, yoksa olmaz."¹⁷⁸ Soyun yanında aynı inanç birliğinin olması da evlilik izdivacında önemli bir noktadır. Bunun ikinci bir nedeni olarak bazen soyluluk derecelerinde olan farklılıklar gösterilebilir. Özellikle Bizanslı ve Haçlıların izdivaçlarında görülmektedir. Manuel'in evliliklerine baktığımızda bunu görmek mümkündür.¹⁷⁹ Üçüncü bir neden ise bir evliliklerin sağladıkları faydaya göre değerlendirilmesi olarak gösterilebilir.

Erbil emiri Muzaferüddin Musul'da bulunduğu sırada iki kızını Nureddin'in iki oğlu İzzeddin Mesud ve İmadüddin Zengi ile evlendirmiştir. İki kızını da Selahaddin soyuna mensup kişiler ile evlendirmişti.¹⁸⁰

Gürçü kraliçesi Tamara, Anadolu Selçuklu hükümdarının oğullarından biri ile bir izdivaç kurmak ister. Bunun için Selçuklu sarayına bir ressam gönderir. O, şehzadelerin yüzünü çizer. Şehzadelerin suretlerini resimledikten sonra geri döner. Tamara, resimlere bakınca şehzade Rükneddin'i beğenir. Sultan Kılıç Arslan'a bir mektup yazar. "*Padişah sarayında ülkemi yönetecek birisi eksik. Ülkemi yabancıların müdahalesinden koruyabilecek bir eşe sahip olmaktan başka çarem yoktur. Hanedanımın ismini devam ettirecek bir evlat sahibi olmam mümkündür. Aramızdaki din ve milliyet farklılığına rağmen bu ülkede oturanlar onu padişah olarak kabul ederler. Meliklerin meliki Rükneddin Süleyman Şah, padişahların övülen özelliklerine ve mükemmel sıfatlarına sahiptir. O, her ne kadar yaş sayısının küçüğü, hayat bahçesinin yenisi ve emniyet bağının fidanıysa da keskin zekâsı, üstün aklı onun halkın istek ve arzularını yerine getirmede yeterli olacağını göstermektedir.*" Melik Rükneddin, mektuptan ve istekten haberdar olunca öfkelenir. "*Kafir bir kadının işvesi ve cilvesine kanarak oğlunu niçin İslam başkentinden uzaklaştırıp küfür ve sapıklık*

¹⁷⁸ Gregory Abu'l Farac, *a.g.e.*, Cilt II, s. 458, 459

¹⁷⁹ Ioannes Kinnamos, *a.g.e.*, s. 152, 156

¹⁸⁰ Gregory Abu'l Farac, *a.g.e.*, Cilt II, s. 493

yurduna atmak istiyorsun?” der. Kılıç Arslan bunun üzerine oğluna hak verir ve bu izdivaç gerçekleşmemiştir. Gıyaseddin Keyhüsrev ise David soyundan olan Ahbaz Melike’si Rosudan’ın kızı ile evlenmiştir. Bu evlilikte kızın İslamiyet’i kabul etmesi önemli bir detaydır. Farklı bir örnekte İzzettin Keykavus’un evliliği için iyi bir eş arayışında olmasıydı. Emirler, Erzincan sahibi Melik Fahreddin Behramşah’ın kızından daha iyi bir eş olmayacağı konusunda aynı görüşteydiler. Fahreddin Behramşah, “*Eğer Hazreti sultanımızdan evladımın onun kutlu haremine katılması için emir gelmiş ise, bu benim için en büyük iftihar vesilesi, benden sonra gelecekler için de itibar kaynağı olacaktır.*” der.¹⁸¹

Gıyaseddin Keyhüsrev’in evlilikleri dönemin önemli ve ön plana çıkan, aslında daha çok müverrihlerin bahis konusu ettikleri evliliklerdir. Kendisine eş olarak, Saltuklu emiri Melik Muzaferreddin Muhammed’in kızlarından birini istemiştir. Melik onun bu isteğini “Sultan günlerini sokak serserileri gibi sefahat ve işret içinde geçiriyor. Onun için ailemizin damatlığına yakışmaz.” diyerek reddetmiştir. Fakat sultan ona duyduğu saygıdan dolayı ondan özür diledi. Daha sonra kızı ile evlenmiştir.¹⁸²

Alaeddin Keykubad döneminde vezir olan Melikü’l Ümera Şemseddin Hasoğuz kızını Camedar Emir Esededdin’in kız kardeşinin oğlu Mübarizeddin Bayram ile evlendirmiştir. Aralarında bu şekilde bir akrabalık ilişkisinin kurulması önemli işlerde ve kritik durumlarda insanların çoğunun onlara danışmasını sağlamıştır.¹⁸³ Argun Han’ın Rükneddin Kılıç Arslan’ın kızı Selçuki Hatun ile evlenmesi, yine Karamanoğlu Mehmed Bey’in Sultan Rükneddin’in kızını Cimri ile evlendirmek istemesi soyun ön plana alınıp düşünülerek adımlar atılan evliliklerdir. Soyu yüceltmesi bakımından önemlidir.¹⁸⁴

Bizans İmparatoru Ioannes Kinnamos, kendisine eş olarak Macar Kralı Laszlo’nun kızı Eirene Piroska’yı almıştı. *Historia*’sında bu kızın yüksek derecede ve faziletli olduğu geçmektedir. Eirene, Pantokrator günümüzdeki adıyla bilinen Zeyrek Camii’nin kurulmasını sağlayan kişiydi.¹⁸⁵ Manuel’in 1146 yılında İmparator olmadan önce Alman Kralı III. Konrad’ın karısının kız kardeşi olan Bertha Von Sulzbach ile

¹⁸¹ İbn Bibi, *a.g.e.*, s. 99- 100, 199- 200

¹⁸² İbn Bibi, *a.g.e.*, s. 366

¹⁸³ İbn Bibi, *a.g.e.*, s. 518- 519

¹⁸⁴ İbn Bibi, *a.g.e.*, s. 608, 611-612, 637; Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *a.g.e.*, s. 114

¹⁸⁵ Ioannes Kinnamos, *a.g.e.*, s. 9

olan evliliği önemli bir evlilikti. ¹⁸⁶Alman asıllı bu gelin soyunun büyük ve savaşçı bir ırktan geldiğini söyleyerek övünmüştür.

Bizans İmparatoru Alexios Komnenos'un tarihçi kızı Anna Komnena'da aslında evlenmek istemese de anne babasının isteğiyle 1097 yılında Rum soylusu olan Nikephoros Brynnios ile evlenmiştir. Eşi, vaktiyle imparator Alexios ile hasım durumunda bulunmuş Nikephoros'un oğluydu. Sonrasında Anna, bu evlilikte çok mutlu olduğunu, kocasına büyük saygıyla bağlandığını biliyoruz. Evliliğinden dört çocuğu olmuş ve eşinin ölümüne dek kırk yıl onunla beraber olmuşlardır. ¹⁸⁷

Dânişmend'in soyu için özellikle Münecimbaşı Ahmed, şöyle sıralar. Malatya hâkimi Emir Ömer b. Numan b. Ziyad, es Seyyid Cafer'in kız kardeşi Şerife ile evlenmişti. Bu kadından "Nazaru'l Cemal" adında bir kızı oldu. Sonra babası Emir Ömer onu, Emir Ali b. Mızrab et- Türkmani el- Harezmi ile evlendirdi. Ondan da melik Dânişmend dünyaya gelmiştir, der. ¹⁸⁸

Malatya'ya tayin edilmiş olan Vali Gabriel, Danişment tarafından bu topraklardan uzaklaştırılmıştır. Haçlılara yakın olmak amacıyla kızını Kudüs Kralı'nın kardeşinin oğlu olan Urfa kontu Baudouin ile evlendirmiştir. ¹⁸⁹

---

¹⁸⁶ Ioannes Kinnamos, *a.g.e.*, s. 33, 78

¹⁸⁷ Anna Komnena, *Alexiad*, Çev: Bilge Umar, İnkilap Kitapevi, İstanbul, 1996, s. 4

¹⁸⁸ Münecimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *a.g.e.*, s. 146

¹⁸⁹ Süryani Patrik Mikail, *a.g.e.*, s. 47

Üçüncü Bölüm

3. Anadolu Toplumunda Evlilikler

Kadın ve erkek arasında gerçekleşen evlilik toplumun en küçük yapı taşı aileyi meydana getirir. Ailelerin tümü ise toplumu meydana getirir. Bu döngü hangi çağ, zaman olursa olsun devam eder. Dünya üzerinde uygarlık ve medeniyetlerin kurulması ile her toplumun sosyokültürel ve ekonomik durumu, yaşadığı coğrafya evliliğe farklı bir bakış, yöntem kazandırmıştır. Tarihte kurulan uygarlıklarda evlilik kurumları inançlarına, ekonomilerine ve sosyal yaşamlarına ayak uydurmuştur. Anadolu'daki evliliklere baktığımızda ise bu sosyal kurumun değişiminin hep bir etkileşim içinde olduğu ve üzerine katarak kültürel anlamda sosyal paylaşımlar ile sürerek devam etmiş olduğunu söyleyebiliriz. Günümüzde bile gerçekleşen evliliklerde geçmişten gelen izler bu olgulardadır. Çünkü onlar bizim kültürümüzü meydana getirmiştir. Anadolu'da X. ve XIII. yüzyıllar arasında sosyal hayatta yapılan evliliklere de örnekler buluyoruz.

3.1. Sosyal Hayatta Evlilik

Anadolu coğrafyası 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra kültürel ve dini açıdan sosyal hayatın bir değişim geçirdiğini söyleyebiliriz. Türkler Anadolu'ya yerleşmeden önce batı Anadolu kent nüfuslarını Hristiyan olan ama Grek unsurları da barındıran Rumlar, doğu Anadolu'da ise nüfusun büyük bir kısmını Gregoryen Ermeniler ve Monofizit Yakubiler oluşturmaktaydı. Daha güneyde ise Mardin taraflarında Süryaniler bulunuyordu.¹⁹⁰ Genel olarak Anadolu topraklarında Ortodoks Rumlar, Gregoryen Ermeniler, Gürcüler, Süryaniler, Nasturiler ve Monofizit Yakubiler'den oluşan bir gayrimüslim tebaa bulunuyordu. 1071'den sonra ise Oğuz Türkmenleri Anadolu'ya yerleşmeye başladılar. Bunlar Anadolu'ya ilk gelen Türklerdir. Çünkü Türkmenler hem Malazgirt Savaşı hem de Moğol istilasından sonra iki safhada yerleşmeye gelmişlerdir. 1071'de gelen Türkler Anadolu'ya yerleşmeye başladıklarında Bizans tebaası ile karşılaştılar ve onlarla iç içe yaşamaya başladılar. Müslümanlığı kabul etmiş olan Türkmenler kışın kışlaklarda, yazları ise yaylalarda geçirecekleri yerleşim yerleri bularak yarı göçebe olarak hayatlarını sürdürmüşlerdir. Zamanla yeni gelen yarı göçebe Türkmen nüfusunun önemli bir kısmı ya kendi

---

¹⁹⁰ Ahmet Yaşar Ocak, *a.g.e.*, s. 254

kurdukları ya da mevcut Bizans köylerine yerleşerek kısa zamanda çiftçilik öğrendiler. Ve yerleşik nüfus haline geldiler.¹⁹¹

Anadolu topraklarına gelen Müslüman Türk yöneticiler de sadece siyaseten zapt ile bölgenin alınamayacağını biliyor olacaklar ki sosyal hayatta da düzenin olması gerektiğinin farkındaydılar.

Anadolu'ya yerleşen Türkler, başlangıçtaki güzel esir kadınlar ve yerli kadınlar ile evlenmişlerdir. Daha sonraları Rum ve Gürcüler ile eşit koşullarda anlaşarak yapılan evlenmeler görülmüştür. Sultan ailelerinde bile çok sayıda gayrimüslimler ile yapılan evlilikler görülebiliyordu. Anadolu'da gayrimüslim nüfus ve Türkler bir arada yaşamayı başarmıştı diyebiliriz.¹⁹²

Anadolu tarih boyunca etnik, sosyal ve dini değişimler geçirmiştir. Toplumsal etkileşimler sonucu evlilikler de etkilenmiştir. Destanlarda Anadolu'da yapılan evliliklerin soyluların dışında olan toplumda insanlarda nelere gerekli kıldığını, hangi aşamaların olduğunu, eğlencelerin neler olduğunu görmemizi mümkün kılmıştır. Çünkü destanlar da esas olarak toplum hayatı daha çok ön plandadır. Evli olan kişilerin nelere dikkat etmesi gerektiği ya da evlenecek olan kimselerin bu kararının her yerde duyurulmak için düğünlerin düzenlendiğine ve yine bu tertiplenen organizasyonlarda yaşanan yerde olan insanların davet edilerek ikramların, yiyecek içeceklerin olduğu eğlencelerin düzenlenmesinden bahsedilmektedir. Düğün organizasyonlarının temel amaçları; iki kişinin hayatının birleştirdiklerini duyurmak ve bir diğer amacı da sosyal hayatta birlik ve beraberliğin duygusunu bir arada yaşama duygusuydu. Sosyal bir ihtiyaç olduğunu söyleyebiliriz.

Dönemde yapılan evliliklere bakılarak bir karşılaştırma yapıldığından Roma'da da evlilik töreni tertip edilirdi. Aynı şekilde Anadolu'da kurulan Müslüman devletlerinde de eğlenceler tertip edilirdi. Yine aynı şekilde sosyal hayatta da bu geçerlidir. Kırk gün kırk gece eğlence tertip edildi diye masalarda bile çoğu kez geçmektedir. Sadece Roma – Bizans dönemi sosyal hayatına dair mevcut bilgilerimiz sınırlı kalmıştır. Daha çok soylu kişilerin tarihlerine önem verildiği için toplumda bu örnekleri ayrıştırıp, karşılaştırma yapacağımız örneklere az rastlanmıştır.

---

¹⁹¹ Ahmet Yaşar Ocak, *a.g.e.*, s. 263

¹⁹² Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, Çev: Erol Üyepazarcı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, Şubat 2012, s. 168

Kız isteme, düğün ve çeyiz dışında evlilik için en önemli şey nikahtır. Her toplumun dini inançları doğrultusundaki kanunlar çerçevesinde gerçekleşen nikah adetini Anadolu'da Müslüman ve gayrimüslim olarak ayırmak gerekir. Gayrimüslimlerin çoğunluğunu da Hristiyan Bizans halkı oluşturmaktadır. Bizanslı bir Hristiyan için nikah demek kilise demektir. Nikahtan önce şarkılar eşliğinde gelin odası değerli eşyalar ile donatılırdı. Düğünde konuklar beyaz giyerdi. Damak müzikler eşliğinde gelini almaya gelirdi. Kilise de nikah yapıldıktan sonra herkes ziyafete katılmak üzere düğün evine dönerdi.¹⁹³

Günümüze ulaşan tek Bizans destanı olan Digenes Akrites Destanı Hristiyan bir evliliğe örnek gösterilebilir. Digenes çift soylu uç beyi olarak tanınmıştır.¹⁹⁴ Bizans tarihine ait bir destan olan Digenes Akrites destanında emirin babasının evlendiğinde bir törenin yapıldığını biliyoruz. Bizans toplumu Hristiyanlık kilise inancı gereği evliliklerine kilisenin şahitlik yapması gerektiği için din huzurunda törenler düzenlenirdi. Yine aynı şekilde farklı dinden biri Hristiyan biri ile evlenmek istediğinde bir tören düzenlenerek hem vaftiz edilip hem de evlilik gerçekleştirilirdi. Digenes'in Bizans generalinin kızı ile evliliğinde yazılı olarak bir evlilik sözleşmesinin yapıldığını okuyoruz. Bu sözleşmeden sonra da evlilik çeyizi, kıymetli eşyalar kendisine hediye verilmiştir. Ona bu hediyeleri verme amacını da belirtiyor. Bunun da herhangi bir kimsenin parasız bir kızı kaçırdı söylentisini yaymaması için yaptığı belirtilmektedir.¹⁹⁵ Bu kısım önemlidir. Çünkü Anadolu ortaçağında da kız kaçırma eylemi yaygındır.

Ortaçağ Anadolu Müslüman ve gayrimüslim toplumunda kadının ve erkeğin muratlarına ermeleri beklenmektedir. Bir aile kurarak kadının ve erkeğin üzerine düşen görevleri yerine getirmeleri gerekir ve kendilerine eş olarak seçtikleri kişilerin imanlı olması gerekliydi. Evlilik bu bağlamda daha önce de belirttiğimiz gibi önemli bir sosyalleşme aracıydı. Evlenmek isteyen kişilere akrabalarının aracılık ettiği görülmektedir. Evlenecek kişilerin ailelerinin soyları, ekonomik durumları, sosyal hayatta bilinirlikleri ve yapılan evlilik anlaşmasını karşılayabilecek olmaları ortaçağda Anadolu'da yapılan evlilikler için önemliydi. Özellikle Mesnevi'de Mevlâna der ki *"Eşlerin birbirine benzemesi gerek, ayakkabı ve mestin çiftlerine bak da gör."*

---

¹⁹³ Emine Uyumaz, "XII.- XIII. Yüzyıllarda Anadolu'daki Düğün Törenlerine Bir Bakış", *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 5, 2020, s. 29

¹⁹⁴ R.C. Dietrich, *a.g.e.*, 2009, s. 72-73

¹⁹⁵ R.C. Dietrich, *a.g.e.*, 2009, s. 90 -91

*Ayakkabının bir teki ayağa dar geldi mi, öbürü de işe yaramaz. Kapının bir kanadı küçük, öbürü büyük olur mu? Ormandaki aslana kurdun eş olduğunu gördün mü? Deveye yüklenen hircun bir gözünün bomboş, öbürünün dopdolu olması doğru değildir”.*¹⁹⁶

Moğol istilasından kaçan birçok insanın da Anadolu’ya gelerek yerleştiğini biliyoruz. Zamanla devletin merkez şehirlerinde yaşayan kentli insanların oluşması bir de hala yarı göçebe veya kırsal kesimlerde yaşamaya devam eden insanların bulunmaktaydı. Evlilikler bu şekilde kentli ve göçebelerin yaşayış biçimlerine göre de değişiklik göstermiştir. Hem Malazgirt Savaşı sonrası hem de Moğol istilası sonucunda Anadolu nüfusu ve sosyal hayatı değişiklik göstermeye başlamıştır. Buna istinaden C. Cahen’in de dediği gibi kültürel evrim toplumdaki maddi ve siyasi evrime göre her zaman daha yavaş gelişmektedir.¹⁹⁷

Anadolu toplumunda evlenecek kişi daha çok mayası güzel, soyu soppu iyi biri ile evlilik yapmak isterdi. Mesnevi’de geçtiği üzere padişah, soyu üresin diye şehzadeye bir kız almak, onu evermek istermiş. Kendisi yokluk alemine giderse, yerini başka bir doğan kuşu tutsun istermiş. Bu doğan kuşu buradan gider, sureti görünmez olursa, manasının yavrusunda kalmasını istermiş. Padişah, soyunun sürüp gitmesi için oğluna yolu yordamı güzel bir eş bulayım dermiş. Kötü bir padişahın soyundan gelmiş bir kızı değil, tertemiz soydan gelmiş bir kız alayım. Padişah, hısımlığa bir zahidi seçince bu haber, kadınların kulaklarına gitmiş. Şehzadenin anası, aklının kıtlığından evlenmekte dedi, akıl bakımından da nakil bakımından da eşitlik gerek dedi. Sense cimrilikten kurnazlığa kalkışıyor, oğlumuzu bir yoksulla akraba yapıyorsun. Padişah ise temiz suçsuz bir kişiye yoksul demek yanlışır demiş. Onun gönlü zengindir, Tanrı vergisidir bu. Hırsından her haram şeye atılan padişaha, ulu kişiler yoksul derler. Kadın ona, nerde çeyiz olarak vereceği şehirler, kalalar, nerde saçı olarak saçacağı inciler, altınlar? Sonunda padişah üstün gelmiş. Ona mayası güzel, temiz soydan gelmiş bir kız almış. Alımda eşi benzeri yokmuş. Yüzü, kuşluk güneşinden daha da parlakmış. Kızın huyuna gelince, o da öyleymiş. Hatta iyiliği, güzelliği, anlatışa sığmazmış. Padişah, gösterişe kapılmayan temiz kişilerin soyundan gelmiş olan o kızı alınca kader bu ya, şehzadeye aşık büyücü bir kocakarı, şehzadeye büyü yapmış ve kendine aşık ettirmiş.

¹⁹⁶ Mevlâna, *Mesnevi ve Şerhi*, Haz.: Abdülbaki Gölpınarlı, Cilt I, MEB Basımevi, İstanbul, 1973, s. 428

¹⁹⁷ Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, Çev: Erol Üyepazarcı, 2012, s.168

Padişah oğlunu büyücü kocakarının elinden kurtarınca şenlikler yapılmasını buyurmuş. O ümitsiz, o murat almamış gelin de neşelenmiş. Padişah öyle bir düğün yapmış ki ona, köpeklere bile gülsuyu sunulmuş. Şehzade bir gelin gördü ki, güzellik ayı sanki, alımlı güzellere güzellik yolunu kesmekte. Üç gün üç gece bihuş yatmışlar. Böylece diyebiliriz ki soy önemlidir.¹⁹⁸

Mesnevi özellikle Müslüman bir toplumda evliliğe nasıl bakıldığını gösteren önemli bir yapıttır. Öğütleri ve öğreticiliği ile dinamik bir eserdir. Erkekle kadın bir olunca o bir sensin; birler de yok olup gidince kalan, gene sensin. Eserin odağında insan olması, insanın kendini yine kendini başka bir insanda arayarak bulması ve ondan kendini yaratması manevi olarak bu eserde kıymeti anlatılmaktadır. Mevlâna erkek ve kadın evlendiğinde şöyle demiştir;

*“Mübarek olsun dünyada gelin güvey olmanız, kıydı nikahımızı göklerdeki Tanrımız. Bizim Mevla ’mızın devleti sayesinde gönüllerimiz açıldı, nefisler birbirleriyle çiftleşir, gam keder gitti”*¹⁹⁹

Anadolu Selçuklu toplumunda evlilikte kız tarafının çeyiz hazırlaması önemliydi. Öyle ki Mevlâna “Baba kızına çeyiz hazırlar, hazırladığını korur gözetir, ona vermez. Evde kızını kötü elbiseler ile gezdirir, çeyizini gelin olacağı güne saklar. Çünkü o gün mahşer günüdür.” sözüyle çeyizin gerekliliğini de ifade etmiştir.²⁰⁰ Evlenmiş veya evlenecek olanlara yardımda bulunmak toplum arasında sosyal bir görevdi. Bu toplum içerisindeki yardımlaşma ve dayanışmanın boyutunu göstermesi bakımından önemlidir. Örneğin, Mevlana’nın yakın dostlarından Şeyh Selahaddin’in kızı Hediye hatun Mevlana’nın haremde kalıyordu. Onun hattat Nizameddin ile evlendirilmesi gündeme geldi. Fakat Hediye hatunun çeyizi yoktu. Bu durum Mevlana’ya iletilince o da çözüm bulmak için Selçuklu sarayında Pervane Muineddin’in kızlarına hocalık yapan Usta hatunla görüştü. Hatun saraya dönünce durumu haremde dile getirdi. Bunun üzerine başta Pervane Muineddin’in eşi olmak üzere hanımlar, birkaç takım elbise, birer kat çamaşır, yirmi süslü küpe, kıymetli yüzük, inci gerdanlık, altın işlemeli külâh ve yüz örtüleri, kıymetli bilezikler ve daha çok yardımlar topladılar. Kıymetli halılar, seccadeler, Gürcü, Şiraz ve Aksaray perdeleri, sini, tepsi, kazan, bakır ve çini kaselerden, havanlardan şamdanlardan oluşan tam bir mutfak takımı hazırlayıp Usta

¹⁹⁸ Mevlâna, *Mesnevi ve Şerhi*, Haz.: Abdülbaki Gölpınarlı, Cilt IV, 1974, s. 432-435, 438-439

¹⁹⁹ Ahmet Eflaki, *Ariflerin Menkıbeleri*, Çev: Tahsin Yazıcı, Cit I, 1995, s. 303

²⁰⁰ Mehmet Ali Hacıgökmen, *Türkiye Selçuklularında Sarayda ve Toplumsal Hayatta Evlilikler*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2018, s. 76- 77

hatun aracılığı ile Mevlana'nın medresesine gönderdiler. Mevlâna gelen çeyizin çokluğunu görünce yarısını Arif Çelebi'nin annesi Fatma hatuna yarısını da Hediye hatuna verilmesini buyurdu. Çeyiz hazırlandıktan sonra da Hediye hatunun hattat Nizameddin ile nikahı kıyılmıştır.²⁰¹

Şehre yakın olan ve “Gök Meydanı” adı verilen meydanlarda dini törenler, resmi merasimler, şenlikler yapılır, birtakım oyunlar oynanır, bayram namazları kılınırdı. Bunun yanı sıra düğün, toy gibi eğlenceler veya ziyafetler de halka açık yerlerde, meydanlık alanlarda yapılırdı. Düğünlerde yemekler yapılır, bunun için kurbanlar kesilirdi. Düğüne gelen davetliler “kutlu olsun” diyerek tebriklerini iletirdi. Çalgıcılar düğünlerde veya eğlenceli alanlarda tef çalar, ney üflerler, ceng, çağame, gavl gibi müzik aletlerini çalarlardı.²⁰² Düğün dernek gibi meclislerde müziğin önemli bir yeri vardı. Müzik yapmak için düğünlerde görevli ve bu işi meslek edinmiş kişiler bulunurdu. Saraydan veya toplumdan şarkıcılar düğünler ve eğlencelerde insanların eğlenmelerini sağlardı.²⁰³

Evlilik yaşlarının kız ve erkeklerde XI. yüzyıl ile başlayarak baktığımızda ortalama olarak düşük olduğunu söyleyebiliriz. Seyyid Battal Gazi, Gülendama ile evlendiğinde Gülendama on dört – on beş yaşları civarındaydı. Müslümanlığı kabul ederek Battal Gazi ile evlenmişti. Battal Gazi'nin eşi Gülendama “*Emir Ömer bu kadar hazine toplar günde bir iki elbise değiştirir. O da senin aslındadır. Bu nasıl iştir.*” der. Battal Gazi'de ona Emir'in kızını kendisine isteyeceğini söyler. Gülendama ise ona, onun hiçbir şeye sahip olmadığını, neyle isteyeceği söyler. Bu esnada Emir Ömer kızını vermek için iyi adam arar, Battal'a danışır. Battal'da kızını bana ver, der. Emir Ömer, senin hatunun var. Tariyunun kızı. Seyyid “*Resulümün dokuz idi. Benim iki olursa çok mu?*” der. Emir Ömer hatununa haber verir. Hatunu “*O kızı ne ile alacak? Gece soğuktan yatamaz ve her nereye gitse orada evlenir.*” Kızı ise “*Ne olur, beni ona verin, onun her uzvuna bir hatun gerekir.*” der. Kızın annesi kızını vermek istemez. Emir Ömer ise kızının da meylini görünce olumlu düşünür. Hatunu ise, o zaman Battal'dan çok mal iste Hindistan'dadır. Üstünde altın çadır ve ayağında halhal ile getirsin. Yüz kızıl kıvrıcık deve, yüz Arabi at, yüz Rumi at, yüz Tatari at, her biri kıymetli taşlarla süslenmiş eyerli olacak, Emir Ömer isteklerini Battal'a söyleyince Battal yok demez.

²⁰¹ Ahmet Eflaki, *a.g.e.*, Cilt II, s. 142- 143; Emine Uyumaz, *a.g.m.*, 2020, s. 28- 29

²⁰² Mehmet Ali Hacıgökmen, *Türkiye Selçuklularında Sarayda ve Toplumsal Hayatta Evlilikler*, Yüksek Lisans Tezi, 2018, s. 77

²⁰³ Erdoğan Merçil, *Türkiye Selçuklularında Meslekler*, TTK yay., Ankara, 2020, s. 136- 137

Ve yola çıkar. Geri geldiğinde isteklerini karşılar ve Emir Ömer'in kızı ile evlenirler.²⁰⁴

Namusu korumak hem kadın hem de erkek için önemliydi. Zina Anadolu'da yaşamış tüm toplum ve devlet kurmuş milletler için kötü bir şey olmuştur. Haçlılar döneminde bile zina yapan kişiler soylu veya soysuz toplumdaki men edilmişlerdir. Zina çok büyük bir suçtu. 1156 yılında, Malatya'da yine bir Ermeni olan bir papaz civarında yaşayan henüz nişanlanan bir genç kızın ırzına geçtiği için aynı şekilde diri diri derisi yüzülmeye mahkûm olmuştu. Bu papaz genç kızı kiliseye götürmüş, onunla zina etmek istemiş, zavallı kız bağırıp çağırmaya başlayınca avucu ile ağzını tıkamış ve böylece bu çirkin cinayeti etmişti. Kızın üzerinden kalkınca son nefesini almakta olduğunu görünce papaz onu elleri ile boğarak öldürmüş, kızın kulaklarını ve şişen parmaklarını kesmiş, küpelerini ve yüzüklerini alarak kandillerin içinde saklamış, sonra cesedini bir elbiseye sararak mezbahın içine koymuştu. Bir saat sonra kızın akrabası ve ana babası ona aramaya başlayınca sokakta oynayan çocuklar kızın kiliseye girmiş olduğunu söylemişlerdi. Papaz da onayladı. Fakat kendisinden utanıp gittiğini söyledi. Bunlar da papaza inandılar. Fakat daha sonra adamı hâkime götürdüler. Papaz dayak yedikten sonra cinayeti itiraf etti. Kızın cesedinin yerini gösterdi. Arap, Hristiyan, erkek, kadın bütün şehir halkı toplandı ve matem tutarak kızı gömdüler. Sonra adamın derisini yüzdüler, azasını kestiler ve sonra da cesedini yaktılar.²⁰⁵

3.2. Din Değişirme

Anadolu'nun İslamlaşması ile beraber mevcut nüfusa baktığımızda Müslim ve gayrimüslim olarak nitelendiririz. Bu iki topluluk arasında zamanla din değiştirenler veya dinden çıkarak inançsız olarak kalanlar olmuştur. Burada bizim için esas önemli olan Anadolu'da incelediğimiz tarihler dahilinde din değiştirmenin evlilik üzerinde ne kadar etkili olduğudur. Din değiştirme bilimsel çalışmalarda genel anlamıyla "conversion" kelimesiyle yani dönme, dönüştürme ile nitelenmektedir. İslam tarihinde ise İslam dininden vazgeçmeye, bırakmaya irtida ve İslamiyet'i başka bir dinden gelerek benimsemeye ise ihtida denmektedir. Hûda kökünden gelmektedir. İhtida ve

---

²⁰⁴ Necati Demir ve Mehmet Dursun Erdem, *Battal Gazi Destanı*, Hece Yayınları, Ankara, Eylül 2006, s. 241

²⁰⁵ Gregory Abu'l Farac, *a.g.e.*, Cilt II, s. 396

irtida uygulamaları belirttiğimiz gibi İslamiyet'te kullanılan din durumunu belirten ifadelerken, conversion daha geniş anlamda kullanılmaktadır.

Anadolu nüfusuna baktığımızda Ortodoks Rumlar, Gregoryen Ermeniler, Gürcüler, Süryaniler, Nasturiler ve monofizit Yakubiler'den oluşan bir gayrimüslim halk görürüz. Bunun ile beraber Türkler de Anadolu'ya kendi gelenek ve göreneklerini getirmiş ve bu bölgeye yerleşmişlerdir. Topluluklar arasında etkileşimin kaçınılmaz olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu etkileşimin sağlanmasına aracılık eden bir uygulamanın da evlilik olduğunu söylemek doğru olacaktır. Gayrimüslim halkın büyük çoğunluğunun Rumlardan daha sonra da Ermenilerden oluştuğunu söyleyebiliriz. Dönme hareketlerinin de daha çok Müslümanlıktan Hristiyanlığa, Hristiyanlıktan Müslümanlığa olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü dönemin popüler inançlarıdır. Din değiştiren kişinin kesinlikle yerine getirmesi gereken din kuralları vardı. Aynı zamanda bu kurallar gelenekler ile de iç içe geçmiştir. Özellikle bu din değiştirme hareketlerini incelediğimiz belgeler daha çok sosyal hayatı barındıran destansı hikayeler, Battalname, Dânişmendname ve diğer önemli kişiler için yazılmış vekayinâmeler olduğu için bu kaynaklarda örneklerine çokça rastlamaktayız.

XI. yüzyılın ortalarında, Selçukluların Anadolu'ya girişleri ve kısa zamanda Ege ve Marmara kıyılarına kadar ilerleyişleri Bizans'ı Türklerle özellikle çok daha yakın ve yoğun ilişkilere soktu. İmparatorluk içerisinde de Türk nüfusu oldukça arttı. İmparatorlar çoğu zaman bu yabancılara saray unvanları vererek onları aristokrat sınıfı içine almayı, hatta evlilik yoluyla dinlerini değiştirerek hanedana bağlamayı, kendi menfaatleri açısından uygun buluyorlardı. Örneğin, XII. yüzyılda Bizans dünyasında adı bilinen Türkler arasında en yüksek mevkie çıkmış olan Aksukhos'un Bizans sarayında askerlik alanındaki bilgisi yanında iyi bir eğitim gördüğü de anlaşılmaktaydı. Aksukhos kendisi imparatorluk sarayında soylu biri ile evlenmiş ve büyük kızı Eirene' de, imparator I. Aleksios Komnenos'un kardeşi Issakios'un torunu Aleksios Komnenos ile nişanlamıştı ama damat düğünden önce ölünce bu evlilik gerçekleşemedi. Küçük kızı Eudakia ise yine aynı İssakios'un başka bir torunu Stephonos Komnenos ile evlendi. Aleksios Komnenos'un tek çocuğu olan kızı Maria ise Aksukhos'un en büyük oğlu Aleksios ile evlenmiştir. Böylece Aksukhos tahta da en yakın Bizans soylularından biri olmuştur.²⁰⁶

---

²⁰⁶ Işın Demirkent, "Komnenos Hanedanının Büyük Başkumandanı: Türk Asıllı Ioannes Aksukhos", *Bellekten*, Cilt:60, Sayı:227, 1996, s. 59, 69, 70

Bizans'ın en eski destanı olan Digenes Akrites'in destanı XI.- XII. yüzyıllar aralarında yazıldığı tahmin edilmektedir. Bu destanda bir Arap emirinin Bizans'a gelerek burada evlenip, Hristiyanlığı kabul etmesini ve ondan doğan oğlu Digenes'in efsaneleştirilmiş hikayelerini içermektedir. Emir in dedesinin adı Ambron, ve dayısının adının Karoes olduğunu, babasını küçük yaşta kaybettiğini ve annesi tarafından Muhammed sevgisi yani İslamiyet inancı ile büyütüldüğünü eserde okuyoruz.²⁰⁷ Emir bir sınır görevlisiyken Bizanslı soylu olduğunu anladığımız bir kıza aşık olur. Doukas ailesine mensup olduğu eserde belirtilmiştir. Hristiyanlığı kabul ederek, onun ile evlenir. Destanı okumaya devam ettiğimizde Müslümanlıktan Hristiyanlığa, Hristiyanlıktan ise Müslümanlığa geçtikten sonra iki dinin de din değiştirdikten sonraki kuralları olduğunu daha iyi görüyoruz. Örneğin Emir, Hristiyanlığa geçince kendisine bir vaftiz atanarak, evlilik törenlerinde vaftiz edildiğini okuyoruz. Müslümanlığı benimseyenlerin ise Kelime-i Şehadet'i söylemesi gerektiği bilinmektedir. Emir, söylediğimiz gibi Bizans'a gelerek soylu kız ile evlenmiş, düğün törenlerinde vaftiz edilmiştir. Din değiştirmeden ve evlilikten sonra Emir'in ailesi bunu tabii ki hoş karşılamamıştır. Annesi tüm Syria'nın yüz karası olduklarını, nasıl akrabalarını, dinini ve vatanını inkâr edersin diye onu suçlamaktadır. Yine annesi Syria tarafından şereflendirilecekken neden bir domuz yiyenin sevgisi uğruna her şeyi mahvettin diye, oğluna sitem etmektedir. Burada Emir'in askerî açıdan yetenekli ve yaşadığı bölgece tanınan bir asker olduğunu anlıyoruz. Hikâyenin devamı Emir'in oğlunun yaşadıkları ve Emir'in ailesinin de Hristiyanlığa geçişlerini konu alır. Evlendikten sonra kız hamile kalır ve Basileios Digenes Akrites dünyaya gelir. Doğduğunda kendisine Basileios adı verilmiştir ve akrabaları tarafından kendisine Digenes, yani çift soylu denilmiştir. Bunun nedeni babasının tarafının Müslüman, annesinin tarafının ise Hristiyan inancını benimsemeleridir. Hikâyesinde kendisinden korkulduğu için ona Akrites, yani "Uç Beyi" adı verilmiştir. Çünkü o uçları zapt etmek ile görevlidir. Emir annesine inancını açıklarken şöyle der; *"Her şeyin atası olan, gökleri, dünyayı ve bütün görünmezleri yaratan Tanrı'ya inanıyorum ve tüm zamanlardan önce babamızdan gelen İsa'ya, Rabbime, Tanrı'nın oğluna ve söze de inanıyorum. O, ışıktan ışıktır, gerçek Tanrı'dır. O, yücedir. Biz insanoğlu için dünyaya inmiştir. Bakire Meryem anadan doğmuştur. Kurtuluş için çarmıha dayanmış ve sizin*

---

²⁰⁷ Richard C. Dietrich, *Digenes Akrites – Günümüze Ulaşan Tek Bizans Destanı*, 2009, s. 51

de hürmet ettiğiniz bir kabirde gömülmüştür. Ve üçüncü gün ölümden dirilmiştir. Kutsal Kitap'ın da bize bildirdiği gibi, hep babamızın sağ elinde oturmaktadır ve hükümdarlığı sonsuza dek sürecektir. Babamız ile onun oğluna, söze ve ibadet ettiğim, herkese hayat veren Kutsal Ruh'a günahların affedilmesi için tek vaftiz olduğuna inanıyorum. Beyan edildiği gibi, tüm ölümlerin dışlarını, herkesin suçlarının cezasını görmesini, adillerin affedilmesini ve ahirette sonsuz bir hayat bekliyorum. Tüm bu Kutsal Teslis inananlar ve ebedi babamız adına ve tüm zamanlardan önce yaratılan oğlu ile herkese hayat veren Kutsal Ruh adına vaftiz edilenler hiç ölmeyecekler ve ebediyen yaşayacaklar. Bunu bilmeyenler canım annem, sonsuza dek Genna azabıyla cezalandırılacaktır.”²⁰⁸ Emir evlendikten sonra düğününde vaftiz edilmiş. Ayrıca Kutsal Teslis inancına da güvenilirliğini kanıtlamıştır. Aynı şekilde bir misyoner olarak ailesini de Hristiyanlık inancına çekmiş ve onların vaftiz babası, koruyucusu olmuştur.

Yine kaynağımızda Emir'in oğlu Digenes Akrites'in, Meferke'li Müslüman bir kızın koruyuculuğunu üstlendiğini ve onu Hristiyanlığa davet ettiğini eserde okuyoruz. Fakat bu kızla evlilik münasebeti kurmamış, sadece ona gönül vermiştir. Kendi eşine olan sadakatinden, bu kızı kendisini terk etmiş olan nişanlısına götürüp, teslim etmiştir.²⁰⁹

Dönenim getirdikleri ve bölgenin kaotik bir inanç çerçevesi içinde bulunması, yapılan evlilikleri de bu bağlamda değerlendirmemiz gereksinimini ortaya koymaktadır. Dönme, bir şeyi yapmaktan vazgeçmek, bir şeyden geri dönmek gibi kullanılmaktadır. Burada da toplumda ortak paydada buluşulan belli getirdikleri olan inancından vazgeçerek başka bir inanca yönelme anlamında kullanılmıştır. Bu yönelimde de dönülen inanç ve yeni kabul edilen dinin farklılıkları olduğu için sosyalleşmenin getirmiş olduğu gereksinimlerde de farklılaşma gibi bir durumla karşılaşmıştır. Sosyal gereksinimlerden biri ve geleneklerinde yön verdiği evlilik uygulaması da yeni kabul edilen inanca göre haliyle uygulanmaya başlanmış olacaktır.

Örneğin, yukarıda da bahsettiğimiz gibi Hristiyanlığı kabul eden birinin vaftiz edilmesi, buna örnek olarak verilebilir. Müslümanlıkta ise ihtidanın tek şartı Kelime-i şahadet getirerek Allah'ın birliği ve Hz. Muhammed'in peygamberliğini kabul etmektir. En az iki kişinin de bu yemini ederken kişinin yanında bulunması ve şahitlik

---

²⁰⁸ R. C. Dietrich, a.g.e., s. 54, 55, 66 ,67, 73

²⁰⁹ R. C. Dietrich, 2009, s. 108

etmesi gerekmektedir.²¹⁰ XI. yüzyılda başlayan Anadolu'nun İslamlaşması XIII. yüzyılın sonlarında Hristiyanlığı Müslüman toplumu ile iç içe geçmesiyle bir sonuca ulaşmıştır. Battalname, Dânişmendname, Mesnevi'de, Ahmed Eflaki'nin eserlerinde bu iç içe geçen sosyal ortamı ve evlilikler özelinde bu kaynakların, duruma ışık tutmuş olduklarını söyleyebiliriz. Gayrimüslim olarak bahsedilen küffar kralların kızları, Müslümanlığı kabul ederek isimlerini değiştirip, önemli gaziler ile evlilikler yapmışlardır. Bu çeşit kaynaklarda özellikle gazilerin ve önemli kişilerin birden fazla evlilik yapmaları da dikkat çekmektedir. Bunun bölgenin İslamlaştırılmasında bir misyonerlik veyahut daha doğru olarak inanç birliği yayılımı açısından önem arz ettiği de gözden kaçırılmamalıdır.

Bizans tarihçisi Niketas Khoniates'in verdiği bilgiye göre İmparator II. Ioannes Komnenos (1087 – 1143) 1139 yılında Niksar'ı kuşatmıştır. Muhasaranın devam ettiği bir sırada kendisine kızan kuzeni Ioannes Komnenos karşı tarafa geçmiş ve bir süre sonra dinini de değiştirip Sultan Mesud'un kızlarından biri ile evlenmiştir.²¹¹

Battalname'de Müslümanlığa giren ve Battal Gazi ile evlenen kızların genelde rüyalarına giren bir ilahi güç onlara rehber olduğu ve bu ilahi adamla evliliğe onu yönlendirdiği izlenimi yaratılmaktadır. Rüyaların sonunda ise kızlar Battal Gazi huzurunda iman getirerek Müslüman olmuşlardır. Örneğin; Müslüman olduktan sonra Gülendâm ismini alan kafir Tariyun'un kızı, Battal Gazi'nin eşi olarak bilinmektedir.²¹²

Bu örnekleri Dânişmend Gazi Destanı'nda da çok görürüz. Müslüman olduktan sonra Gülnuş Banu ismini aldığını düşündüğümüz Rum asıllı kızın rüyasında Melik Dânişmend ile evliliğini görmesi Danişmend ile evlenmesini sağlamıştır. Burada şunu da okumaktayız. Dânişmend Gazi'nin yoldaşlarından Efrumiyye'nin Gülnuş Banu'ya Müslüman olması gerektiği, aksi takdirde Gazi'nin senin ile evlenmeyeceğini ona bildirmesidir. Daha sonra tekrardan rüyalarına giren ilahi gücün yönlendirmesi ile şahadet etmiş, Müslüman olmuş ve Gazi ile evlenmiştir.²¹³ Destanda şöyle geçer; *“Gülnuş Banu daha sonra rüyasında hazreti resulü görmüş, resul ona sağ tarafına bak demiş. O bakmış, cenneti hurileri sarayları ve nimetleri görmüş. Sonra sol tarafına*

---

²¹⁰ Ali Köse, “İhtida”, *DİA*, Cilt 21, 2000, s. 554- 558

²¹¹ Emine Uyumaz, a.g.m., 2001, s. 401; Niketas Khoniates, *Historia*, Çev: Fikret Işıltan, TTK Yay., 1995, s. 23

²¹² Necati Demir ve Mehmet Dursun Erdem, *Battal Gazi Destanı*, 2006, s. 241

²¹³ Necati Demir, *Dânişmend Gazi Destanı*, 2006, s. 214

bak demiş. Sol tarafına bakmış cehennemi görmüş, kafirleri cehennem içinde yanıyorken görmüş. Gel Müslüman ol bu cennete gir demiş, resul ona. Sonra “Gel Müslüman ol. Ya Gülnuş, Melik Dânişmend seni hatunluğa alacak. Senden bir çocuk doğacak. Ben, Hazreti Muhammedim. Benim dinimin yolunda kılıç çekip çok gazalar yapacak. Sen de küfürden kurtulup benim şefaataime ereceksin.” dedi. Bunun üzerine Müslüman olan Gülnuş Banu, haberi vermek üzere Efrumiyye’yi Melike yolladı. Melik Efrumiyye’den bu haberi alınca rahatladı. Melik Danişment, Gülnuş Hatun’u imana davet etti. Gülnuş Banu şehadet etti ve Müslüman oldu.”²¹⁴

Ahmet Yaşar Ocak’ın da dediği gibi ihtida ve irtida olaylarını araştırmak, iki farklı toplum arasında geçiş ve akışı karşılaştırmak açısından çok önemli bir soru işaretidir. İhtida ve irtidaların görüldüğü gibi gerçekte dinini kabul ettiğini söyleyip eski dinini yaşatan insanların olduğu unutulmamalıdır.²¹⁵ Osman Turan, I. Alaaadin Keykubad’ın eşi Mahperi için bunu yazmıştır. II. Gıyaseddin’in annesinin Hristiyan inancını devam ettirdiği ve babası zamanında da bu inancını koruduğunu söyler.²¹⁶ Bu hatun Selçuklular dönemi kadınları arasında hayratları ile anılırdı. Asıl adı bilinmemekle beraber Mahperi Hatun ve Hvand Hatun olarak bilinirdi. Kayserililer bu hatuna Hunat, Alanyalılar’da Mahperi derlerdi. Sultan ile 1221 yılında evlenmişlerdir. Evliliğinin ilk yıllarında dinini değiştirmemiş olduğunu, daha sonrasında değiştirdiği bilinmektedir.²¹⁷

Evliliklerin yapılabilmesi için zorla din değiştirme örneklerine de rastlıyoruz. Sultan II. Kılıç Arslan, Saltuklu hükümdarı Melik Saltuk b. Ebu’l- Kasım’ın kızı ile nikahlanmıştı. Sultan’ın eşi zengin çeyizlerle Erzurum’dan Konya’ya gönderilmişti. Bunu haber alan Danişmendli Yağıbasan, Kılıç Arslan’a olan düşmanlığı sebebiyle gelin alayının yolu üzerinde pusu kurarak gelini ve çeyizini ele geçirdi. Sonra gelini, yeğeni Kayseri Meliki Zünnun ile evlendirmek istedi. Ancak gelinin Kılıç Arslan’a nikahlı olması ve İslam dinine göre başka biri ile evlenmesi caiz olmadığından din adamlarından buna bir çözüm yolu bulunmasını istedi. Din adamları da gelinin dininden dönmesi halinde nikahının düşeceğini söylediler. Bunun üzerine gelin zorla

---

²¹⁴ Necati Demir, *a.g.e*, 2006, s. 238- 239

²¹⁵ Ahmet Yaşar Ocak, *Ortaçağlar Anadolu’sunda İslam’ın Ayak İzleri – Selçuklu Dönemi*, 2014, s. 34

²¹⁶ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 1993, s. 403

²¹⁷ Müjgan Cumber, “Selçuklu Dönemi Kadın Hayratı”, *Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*, ERDEM, Cilt:9, Sayı: 26, Eylül 1996, s. 610; Emine Uyumaz, *a.g.m.*, 2001, s. 408, 409

dininden çıkarıldı, sonra da yeniden İslamiyet'e döndürüldü. Sonra da Zünnun ile evlendirildi.²¹⁸

Din değiştirme vakaları ölüm korkusuyla, sosyal ve ekonomik sebeplerden dolayı olabilir. Birbirinden tamamen farklı iki toplum arasında evlilikler olabilir. Haçlı seferleri döneminde de böyle olmuştur. 1907'de Eskişehir'de Selçuklular tarafından yenilgiye uğratılan Haçlıların ordugahındaki soylu ve güzel kadınlar galibiyete yakın olan Türk askerlerinin eline geçmeden önce süslenerek hazırlanmışlardır. Böylelikle kendilerini esir edenlerin gözüne çekici görünerek ölümden kurtulmuşlardır.²¹⁹

Anonim Selçukname'de II. Kılıç Arslan'ın eşi I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in annesi hakkında Rum Tekfur Koloya'nın kız kardeşi olduğunu belirtir. Bu nedenle Gıyaseddin Keyhüsrev sürgün yıllarında İstanbul'a gelince Tekfur Koloyan ve eşi Despino tarafından iyi karşılanmıştır.²²⁰

---

²¹⁸ İzzeddin İbnü'l Esir, *el kâmil fi't târih Tercümesi İslam Tarihi*, 11. Cilt, İstanbul, 1987, s. 257- 258; Muharrem Kesik, "Danışmendli Beyliği- Bizans (Doğu Roma) İmparatorluğu İlişkileri (1071- 1178)" *Osmanlı Araştırmaları*, Cilt:34, Sayı:34, 2009, s. 137

²¹⁹ Aydın Usta, "Haçlı Seferlerinde Kadın", *Ortaçağda Kadın*, Ed: Altan Çetin, İstanbul, 2011, s. 297

²²⁰ Tarih-i Ali Selçuk – *Anonim Selçukname*, 2004, s. 38,39; Emine Uyumaz, a.g.m., 2001, s. 402

SONUÇ

Anadolu konumu itibariyle uygarlıkların, kültür ve inançların etkileşim merkezi olmuştur. X. ve XIII. yüzyıllar arasında Anadolu’da yapılan evlilikleri incelediğimizde bu daha da belirgin olmaktadır. Özellikle bu yüzyıllar arasında önemli siyasi olaylar yaşanmış ve bunun sonucunda da toplumlar arasında etkileşimler yaşanmıştır. Claude Cahen şöyle der; “*Kültürel evrim, toplumdaki maddi ve siyasi evrime göre her zaman daha yavaş gelişir.*”

Çalışmamızda Anadolu’da yapılan evlilikler hem hanedan hem de toplumsal açıdan değerlendirilmiştir. Genel olarak yapılan evlilikler; siyasi evlilikler, din değiştirilerek yapılan evlilikler ve sosyal evliliklerdir. Anadolu’da yapılan siyasi evliliklerin her zaman bir nedeni olmuştur. Siyasi açıdan bir hakimiyet sağlamış, bir savaşı önlemiş veya soy açısından evlenecek kişinin ailesinin toplumdaki yerini belirleyecek türden bir evlilik olmuştur.

Manuel Komnenos’un eşi Eirene vefat edince yeni bir evlilik yapmak istemiş ve Antakya hükümdarı Renaud’un kızı Maria ile evlenmiştir. Bu evlilik Manuel’in Antakya üzerinde olan idaresini arttırmıştır.

II. Gıyaseddin Keyhüsrev’in Gürcü melikesi ile olan evliliğinden sonra Selçukluların Ahbaz ülkesine saldırıları durmuştur.

X. ve XIII. yüzyıllarda yapılan hem siyasi hem de sosyal hayattaki evliliklerde soy önemli olmuştur. Evlenecek kişilerin ailelerinin soyları, ekonomik durumları, sosyal hayatta bilinirlikleri ve yapılan evlilik anlaşmasını karşılayabilecek olmaları ortaçağ Anadolu’sunda evlilik için önemlidir.

Anadolu’da X. ve XIII. yüzyılları arasında belirttiğimiz gibi diğer kültür ve inançlardan etkilendikleri açıktır. Anadolu topraklarında Ortodoks Rumlar, Gregoryen Ermeniler, Gürcüler, Nasturiler, Monofizit Yakubiler ve Müslüman Türklerden oluşan bir toplum vardı. Evlilikte, bu nedenle İslamiyet’ten, Hristiyanlık’tan, Eski Türk adet, gelenek ve göreneklerinden, Eskiçağ Anadolu uygarlıklarından etkilenmiştir. Örneğin; Levirat usulü. Hititlerde, eski Türk geleneğinde de görülen Levirat usulü Anadolu’da günümüzde dahi özellikle doğusunda görülmeye devam etmektedir. 1171 yılında Ebu’l Kasım, Zaid Kalesi sahibi Kara Aslan’ın kızıyla evlenmiştir. Düğün esnasında birçok eğlenceler yapılmış, sonra ata binerek hüner gösterilmiş fakat bu esnada Ebu’l Kasım atından düşerek vefat etmiştir. Bunun yerine Malatya ahalisi onun küçük kardeşi Afridun’u yerine geçirmişlerdir. Afridun ölen abisinin eşi ile evlenmiştir.

Anadolu'da gayrimüslüm ve Müslümanların birlikte yaşadıklarını biliyoruz. Bu nedenle evlilikler içinde din değiştirme olayları da görülmüştür. Battalname, Dânişmendname ve Digenes Akrites bu konuların işlendiği önemli kaynaklardır. İslamiyet'te Kelime-i Şehadet getirdikten sonra Müslümanlığı kabul eden kişi evlenebilirdi. Hristiyanlık'ta da vaftiz olması gerekirdi. Farklı dinden biri ile evlilik yapmak için inançların, bunun yanı sıra kültürlerinde beklentisi vardı. Diğer bir durumda ölüm korkusuyla, sosyal ve ekonomik sebeplerden dolayı din değiştirmekti. Haçlı Seferleri döneminde 1097'de Eskişehir'de Selçuklular tarafından yenilgiye uğratılan Haçlıların ordugahındaki soylu ve güzel kadınlar galibiyete yakın olan Türk askerlerinin eline geçmeden süslenmiş ve böylece ölümden kurtulmuşlardır. Belki de aralarından bazıları Müslümanlığı kabul ederek evlilik yapmıştır.

Düğünlerde, büyük ziyafetler düzenlenir, çeşitli çalgılar çalınarak eğlenilirdi. Eğlenceler üç gün, yedi gün ve kırk gün sürerdi. Ziyafetlerde özellikle günümüzde de hala yapılmaya devam eden keşkek ikram edilirdi. Yine aynı şekilde katılanlara nevbet şekeri dağıtılırdı.

KAYNAKÇA

1. KİTAPLAR

Ahmet Eflaki. (1995). *Ariflerin Menkıbeleri*. (Çev: Tahsin Yazıcı). (Cilt: I – II). İstanbul: MEB Yayınları

Akşit, Okay. (1985). *Roma İmparatorluk Tarihi*. İstanbul

Alaaddin Ata Melik Cüveyni. (1989). *Tarih-i Cihangüşa*. (Çev: Mürsel Öztürk). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yay.

Altınay, A. Refik. (2012) *Bizans İmparatoriçeleri*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları

Anna Komnena. (1996). *Alexiad*. (Çev: Bilge Umar). İstanbul: İnkilap Kitapevi

Ataman, Sadi Yaver. (1992). *Eski Türk Düğünleri ve Evlenme Ritüelleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

Balaban, Ali Rıza. (1983). *Geleneksel Töre ve Törenler*. İzmir: Betim Yayınevi

Baskıcı, M. Murat. (2016). *Bizans Döneminde İktisadi ve Sosyal Yapı (900 – 1261)*. (2. Baskı). Ankara: Phoenix Yay.

Başkumandan Simbat Vekayinâmesi (951 – 1334). (1942). (Çev: Hrant D. Andreasyan). (Basılmamış Nüsha). İstanbul: TTK Yay.

Baykara, Tuncay. (2001). *Türk Kültür Tarihine Bakışlar*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Bakanlığı Yay.

Bayrı, Buket Kitapçı. (2011). *Bizans: Yapılar, Meydanlar, Yaşamlar (Kollektif–Toplu Makaleler)*. İstanbul: Kitap Yayınevi, İstanbul

Bıçak, Sedat. (2007). *Türkiye Selçuklu Toplumunda Kadın (XI.- XIV. yy.)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi

Brosset, M. Felicite. (2003). *Gürcistan Tarihi (Eski Çağlardan 1212 Yılına Kadar)*. (Çev: Hrand D. Andreasyan ve Haz: Erdoğan Merçil). Ankara: TTK Yay.

Cahen, Claude. (2012). *Osmanlılardan Önce Anadolu*. (Çev: Erol Üyepazarcı). İstanbul: TVY Yay.

Canko, Dilek Maktal. (2017). Sikkelerin Işığında Bizans'ta İmparatoriçe İmgesi (780 – 1204). *Art – Sanat*. (8). s. 113 – 137

Cheynet, J. Claude. (2018). *Bizans Dünyası: Bizans İmparatorluğu (641 – 1204)*. (Çev: Aslı Bilge). (2. Cilt). İstanbul: Ayrıntı Yay.

- Connor, Carolyn C., (2011). *Bizans'ın Kadınları*. (Çev: Barış Cezar). İstanbul: YKY
- Darga, A. Muhibbe. (2013). *Anadolu'da Kadın: On Bin Yıldır Eş, Anne, Tüccar, Kraliçe*. (Haz: Emine Çaykara). İstanbul: YKY
- Demir, Necati ve Erdem, M. Dursun. (2006). *Battal Gazi Destanı*. Ankara: Hece Yay.
- Demir, Necati. (2006). *Dânişmend Gazi Destanı*. Ankara: Hece Yay.
- Demirci, Yusuf Ziya. (1938). *Anadolu'da Eski Düğün ve Evlenme Adetleri*. İstanbul: Burhaneddin Matbaası
- Demirkent, Işın. (1982). *Mikhail Psellos'un Khronographia'sı*. Ankara: TTK Basımevi
- Dertli, Gülay. (2014). *Anadolu Selçuklularında Hanedan Evlilikleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karabük Üniversitesi
- Diehl, Charles. (1937). *Bizans İmparatorluğu Tarihi*. (Çev: Tefik Bıyıklıoğlu). İstanbul: Vakıf Gazetesi Matbaası
- Dietrich, Richard C. (2009). *Digenes Akrites – Günümüze Ulaşan Tek Bizans Destanı*. İstanbul: TVY Yay.
- Dukas. (1956). *Tarih*. (Çev: V. L. Mirmiroğlu) İstanbul: İstanbul Matbaası
- Ebu Abdullah Muhammed İbn Battuta Tanci. (2017). *İbn Battuta Seyahatnamesi*. (Çev: A. Sait Aykut). YKY
- Elvan Çelebi. (2014). *Menâkıbu'l- Kudsiyye fî Menasibi'l- Ünsiyye*. (Haz: İsmail E. Erünsal ve A. Yaşar Ocak). (2. Baskı). Ankara: TTK Yay.
- Ergin, Muharrem. (1969). *Dede Korkut Kitabı*. İstanbul: MEB Basımevi
- Ersan, Mehmet. (2009). *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*. Ankara: TTK, Ankara
- Ertuğrul,Özkan. (1988). Bizans'ta Sosyal Yaşam. *Taha Toros Arşivi*. s. 20 – 24
- Feridun b. Ahmed-i Sipehsalar. (2011). *Mevlâna ve Etrafindakiler*. (Çev: Tahsin Yazıcı). İstanbul: Pinhan Yay.
- Fulcherius Carnotensis. (2009). *Kutsal Toprakları Kurtarmak – Kudüs Seferi*. (Çev: İlcan Bihter Barlas). İstanbul: IQ Yayınları
- Georges Pachymeres. (2009). *Bizanslı Gözüyle Türkler*. (Çev: İlcan Bihter Barlas). İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yay.

Georgios Akropolites. (2008). *Vekayinâme*. (Çev: Bilge Umar). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yay.

Gordlevsky, V. A. (2019). *Küçük Asya'da Selçuklular*. Ankara: TTK, Ankara

Gönenç, Fulya İlçin. (2010). *Roma Hukukunda Kadın*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık

Grant, Michael. (2000). *Roma'dan Bizansa*. (Çev: Z. Zühre İlgelen). İstanbul: Homer Kitabevi

Gregory Abu'l Farac (Bar Hebroeus). (1945). *Abu'l Farac Tarihi*, (Çev: Ömer Rıza Doğru). (Cilt I – II.). Ankara: TTK Yay.

Guerdan, Rene. (1962). *Byzantium Its Triumphs and Tragedy*. (Translated: D.L.B. Hartley). New York: Caprican Books

Haningman, Ernest. (1970). *Bizans Devleti'nin Doğu Sınırı*. (Çev: Fikret Işıltan). İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Yay.

Hill, Barbara. (2013). *Bizans İmparatorluk Kadınları: İktidar, Himaye ve İdeoloji (1025 – 1204)*. (Çev: Elif Göktepe Tut). İstanbul: TVY Yay.

Ioannes Kinnamos. (2001). *Historia (1118 – 1176)*. (Çev: Işın Demirkent). Ankara: TTK Yay.

Ioannes Zomoras. (2008). *Tarihlerin Özeti*. (Çev: Bilge Umar). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yay.

İbn Bibi. (2014). *El Evamir'ül Alaiyye fi'l Umur'ül Alaiyye – Selçukname II. Tercüme*. (Çev: Mürsel Öztürk). Ankara: TTK Yay.

İbnü'l Adim. (1982). *Biyografilerle Selçuklular Tarihi- Bugyetü't- Taleb fi Tarihi Halep (Seçmeler)*. (Çev: Ali Sevim). Ankara: TTK Yay.

İzzeddin İbnü'l Esîr. (1987). *El-Kâmil fi't târîh Tercümesi İslam Tarihi*. (Çev: Abdülkerim Özeydin). (Cilt 10 – 11). İstanbul: Bahar Yay.

İnan, Abdullah. (2017). *Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar*. Ankara: TTK Yay.

Kafesoğlu, İbrahim. (2012). *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Ötüken Yay.

Kerimüddin Mahmud-i Aksarayi. (2000). *Müsameretü'l Ahbar*. (Çev: Mürsel Öztürk). Ankara: TTK Yay.

Koşar, Hamil Zübeyr. (1944). *Türkiye Düğünleri Üzerine Mukayeseli Malzeme*. Ankara: Maarif Basımevi

Levçenko, M.V. (1999). *Kuruluşundan Yıkılışına Kadar Bizans Tarihi*. (Çev: Maide Selen). İstanbul: Özne Yay.

Lügal, Necati. (1943). *Selçukiyye*. Ankara: TTK Basımevi

Maguire, Henry. (2017). *Bizans Saray Kültürü*. (Çev: Müfit Günay). İstanbul: YKY

Marco Polo. (2009). *Dünyanın Hikâye Edilişi Harikalar Kitabı*. (Tercüme: Işık Ergüden ve Z. Zühre İlkgelen). İstanbul: Ötüken Yay.

Memiş, Ekrem. (2013). *Eskiçağ Türkiye Tarihi: En Eski Devirlerden Pers İstilasına Kadar*. Ekin Yay.

Merçil, Erdoğan. (2020). *Türkiye Selçuklularında Meslekler*. Ankara: TTK Yay.

Mevlâna. (2007) *Divan-ı Kebir*. (Çev: Abdülbaki Gölpınarlı). Cilt: I. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.

Mevlâna. (1954). *Fih'i Ma'fih*. (Çev: Meliha Ülker Tarıkahya). İstanbul: Maarif Basımevi

Mevlâna. (1973) *Mesnevi ve Şerhi*. (Haz: Abdülbaki Gölpınarlı). (Cilt I- II- III- IV- V_ VI). İstanbul: MEB Basımevi

Mikhail Psellos. (1994). *Khronographia*. (Çev: Işın Demirkent). Ankara: TTK Yay.

Müneccim Başı Ahmed b. Lütfullah. (2001). *Camiu'd Düvel (Selçuklular Tarihi II – Anadolu Selçukluları ve Beylikleri)*. (Çev: Ali Öngül). İzmir: Akademi Kitabev

Nichol, M. Donald. (2009). *Bizans'ın Soylu Kadınları: On Portre (1250 – 1500)*. (Çev: Özden Arıkan). İstanbul: TVY Yay.

Niğdeli Kadı Ahmed. (2015). *El Veledü's Şefik Ve'l Hadifü'l Halik'ı – Anadolu Selçuklularına Dair Bir Kaynak*. (Çev: Ali Ertuğrul). Cilt I. Ankara: TTK Yay.

Niketas Khoniates. (2004). *Historia (1195 – 1206)*. (Çev: Işın Demirkent). Dünya Yay.

Niketas Khoniates. (1995). *Historia*. (Çev: Fikret Işıltan). Ankara: TTK Yay.

Norwich, J. Julius. (2013). *Bizans II. Yükseliş Dönemi (MS. 1082 – 1453)*. (Çev: Selen Hırçın Riegel). İstanbul: Kabalcı Yay.

Ocak, Ahmet Yaşar. (2014). *Ortaçağlar Anadolu'sunda İslam'ın Ayak İzleri – Selçuklu Dönemi*. İstanbul: Kitap Yayınevi

Onat, Ayşe, Orsoy Sema ve Ercilasun Konuralp. (2020). *Han Hanedanı Tarihi Hsiung-Nu (Han) Monografisi*. (3. Baskı). Ankara: TTK Yay.

Ostrogorsky, Georg. (2017). *Bizans Devleti Tarihi*. (Çev: Fikret Işıltan). Ankara: TTK Yay.

Ögel, Bahaeddin. (2001). *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*. Ankara

Ögel, Bahaeddin. (1971). *Türk Mitolojisi I*. Ankara

Özaydın, Abdülkerim. (2009). Saltuklular. *Türk Diyanet İslam Ansiklopedisi*. Cilt: 36. s. 54 – 56

Rice, T. Talbot. (1998). *Bizans'ta Günlük Yaşam*. (Çev: Bilgi Altınok). İstanbul: Göçebe Yay.

Roux, J. Paul. (2008). *Türklerin Tarihi (Pasifik'ten Akdeniz'e 200 Yıl)*. (Çev: Aykut Kazancıgil ve Lale Arslan Özcan). İstanbul: Kabalıcı Yay.

Runciman, Steven. (1989). *Haçlı Seferleri Tarihi*, Cilt I: Birinci Haçlı Seferleri ve Kudüs Krallığının Kuruluşu. (Çev: Fikret Işıltan). Ankara: TTK Yay.

Runciman, Steven. (1972). *Konstantiniyye Düştü*. (Çev: Derin Türkömer). İstanbul: Milliyet Yay.

Sarıçam, İbrahim. (2002). *Hız Muhammed ve Evrensel Mesajı*. DİB Yay.

Sevim, Ali ve Merçil, Erdoğan. (2014). *Selçuklu Devletleri Tarihi: Siyaset, Teşkilat ve Kültür*. Ankara: TTK Yay.

Sevim, Ali. (1993). *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi*. Ankara: TTK Yay.

Sevim, Ali. (2006). *Azimi Tarihi – Selçuklu Dönemiyle İlgili Bölümler (1038 -1144)*. Ankara: TTK Yay.

Süryani Patrik Mikail. (1944). *Vekayinâme- II. Kısım (1042-1195)*. (Çev: Hrant D. Andriasyan). (Basılmamış Nüsha). Ankara: TTK Yay.

Şeşen, Ramazan. (2012). Selçuklu Eyyubi İlişkilerinden Bahsedilen Kaynaklar ve Çalışmalar. *Eyyubiler; Yönetim Düşünce, Diplomasi, Kültürel Hayat*. (Ed: Önder Kaya). İstanbul: Küre Yay.

Şeşen, Ramazan. (2012). *İbn Fadlan Seyahatnamesi*. İstanbul: Yeditepe Yayınları

Şihabeddin b. Fazlullah El- Ömeri. (2014). *Mesalik'ul- Ebsar- Türkler Hakkında Bildiklerim ve Duyduklarım*. (Çev: Ahsen Batur). İstanbul: Selenge Yay.

Tarih-i Ali Selçuk – *Anonim Selçukname*. (2004). (Çev: Halil İbrahim Gök ve Fahreddin Coşkuner). Ankara: Atıf Yayınları

Togan, Z. Velidi. (1982). *Oğuz Destanı: Reşideddin Oğuznamesi Tercüme ve Tahlili*. İstanbul: Enderun Kitabevi

Turan, Osman. (1969). *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*. İstanbul: Turan Neşriyat Yurdu

Turan, Osman. (1993). *Selçuklular Zamanında Türkiye*. İstanbul: Boğaziçi Yay.

Turan, Osman. (2013). *Selçuklular Zamanında Türkiye*. (2. Baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat

Urfalı Mateos. (1962). *Vekayineme (952 – 1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136 – 1162)*. (Çev: Hrand D. Andreasyan). Ankara: TTK, Yay.

Vasiliev, A.A. (1943). *Bizans İmparatorluğu Tarihi*. (Çev: Arif Mufid Mansel). Cilt I. Ankara: Maarif Matbaası

Willermus Tyrensis. (2016). *Haçlı Kroniği: Başlangıcından Kudüs'ün Zaptına Kadar*. (Haz: Ergin Ayan). İstanbul: Ötüken Yay.

Yınanç, Mükremin Halil. (1930). *Düsturname-i Enveri*. İstanbul: Evkaf Matbaası

Yusuf-ı Meddah. (2007). *Varka ve Gülşah*. (Haz: Kazım Köktekin). Ankara: TDK Yay.

Ziya Gökalp. (1976). *Türk Medeniyeti Tarihi*. (Haz: İsmail Aka ve Kazım Yaşar Kopruman). İstanbul: Kültür Bakanlığı Yay.

2. MAKALELER, BİLDİRİLER VE DİĞER YAYINLAR

Aça, Mehmet. (2007). Reşideddin Oğuznamesinde Kadın. *Milli Folklor*. s. 76 – 92

Akif, M. Aydın. (2003). Mehir. *Türk Diyanet Ansiklopedisi*. Cilt:28. Ankara. s. 389 – 391

Alboğa, Merve Nur (2020). *Battal Gazi Hayatı ve Tarihi Şahsiyeti*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Alparslan, M. Doğan. (2013). Hititlerde Kadın. *Aktüel Arkeoloji Dergisi*. (32). s. 71-79

Attar, Fahreddin. (2007). Nikah, *Türk Diyanet İslam Ansiklopedisi*. Cilt: 33. Ankara. s. 112 – 117

Ayçiçek, Ayşe. (2018). Kilikya Ermeni Baronluğunun Ortaçağ Anadolu Tarihindeki Yeri. *Bayburt Üni. İnsan ve Toplum Bilimleri Fak. Dergisi*. (1). s. 61- 82

Aydın, M. Akif. (1989). Aile. *Türk Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt:2. s. 196 – 200

Ayönü, Yusuf. (2009). Bizans Ordusunda Ücretli Türk Askerler (XI.- XII. Yüzyıllar). *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. (25). s. 53- 69

Basman, Türkan R. (1942). Eski Roma Hukukunda Bazı Evlenme Şekilleri. *İÜHFİM*. 8 (3/ 4). s. 530 – 544

Brand, Charles M. (2008). XI. ve XII. Yüzyıllarda Bizans'ta Türk Varlığı. *Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi*. (Çev: Melek Öksüz). 4 (4). s. 115- 157

Cumbur, Müjgan. (1996). Selçuklu Dönemi Kadın Hayratı. *Atatürk Kültür Merkezi Dergisi*. 9 (26). s. 585- 620

Çetin, Cengiz. (2008). Türk Düğün Gelenekleri ve Kutsal Evlilik Ritüeli. *Ankara Üni. DTCF. Dergisi*. 48 (2). s. 111 – 126

Çiftçiöğlü, İsmail. (2013). Anadolu Selçuklu Sultanlarının Gayrimüslüm Kadınlarla Evlilikleri. *ZFWT*. 5 (1). s. 7 – 25

Demirci, Kürşat. (1998). Hristiyanlık. *Türk Diyanet İslam Ansiklopedisi*. Cilt: 17. Ankara. s. 328- 340

Demirkent, Işın. (1992). Bizans. *Türk Diyanet İslam Ansiklopedisi*. Cilt: 6. s. 230 – 244

Demirkent, Işın. (1996). Haçlılar. *Türk Diyanet İslam Ansiklopedisi*. Cilt: 14. s. 525 – 546

Demirkent, Işın. (1996). Komnenos Hanedanının Büyük Başkumandanı: Türk Asıllı Ioannes Aksukhos. *Bellekten*. 60 (227). s. 59- 72

Doğancı, Kamil ve Altın Recep. (2008). Roma İmparatorluğunda Asker Evlilikleri Yasağı. *Tarih Araştırmaları Dergisi*. 37 (64). s. 71- 96

Donuk, Abdülkadir. (1982). Çeşitli Topluluklarda ve Eski Türklerde Aile. *Tarih Dergisi*. (33). s. 147- 168

Durmuş, H. Hande. (2006). *Eski Ön Asya'da Evlilikler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi

Erişgin, Ö. Söğüt. (2013). Roma Toplumunda Kadının Konumu. *İnönü Üni. Hukuk Fak. Dergisi*. 4 (2). s. 1-31

Erkul, Ali. (2002). Eski Türklerde Evlenme Gelenekleri. *Türkler*. Cilt: 3, Ankara. s. 90 -106

Ersan, Mehmet. (2006) Türkiye Selçuklularında Devlet Erkanının Eğlence Hayatı. *Tarih İnceleme Dergisi*. XXI. 21 (1). s. 73- 106

Hacıgökmen, Mehmet Ali. (2018). *Türkiye Selçuklularında Sarayda ve Toplumsal Hayatta Evlilikler*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi

Hasanov, Eldar. (2013). Diğer Dinlerden Zina. *Türk Diyanet İslam Ansiklopedisi*. Cilt: 44. İstanbul. s. 444 – 445

Kaçın, Bülent. (2004). *Büyük Selçuklu Devletinde Hanedan Üyelerinin Evlilikleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: M.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Kapusuzoğlu, Gökçen. (2015). Çin Kaynaklarına Göre Türk Kültür Çevresinde Evlenme ve Cenaze Gelenekleri. *TAD*. 34 (58). s. 507 – 522

Kara, Seyfullah. (2014). Selçuklu Türkiye'sinde Eğlence Türü Olarak Bezm ve Musiki. *BİLİG*. (68). s. 169- 182

Kayhan, Hüseyin. (2018). Anadolu'da İlk Türk Beyliklerinin Ermenilerle İlişkileri. *Türk Tarih Araştırmaları Dergisi*. (3). s. 50- 79

Kesik, Muharrem. (2009). Dânişmendli Beyliği – Bizans (Doğu Roma) İmparatorluğu İlişkileri (1071- 1178). *Osmanlı Araştırmaları*. 34 (34). s. 119- 144

Kılıç, Yusuf ve Durmuş, H. Hande. (2007). Hititlerde Kadın ve Siyaset. *Türk Araştırmaları Dergisi*. 26 (42). s. 85 – 99

Kılıç, Yusuf. (2013). Hitit Öncesi Anadolu Toplumlarında Kadının Siyasi ve Sosyal Statüsü. *Aktüel Arkeoloji Dergisi*. (32). s. 59- 69

Kınal, Füzünan. (1956). Eski Anadolu'da Kadının Mevki. *Belleten*. XX (79). s. 355 – 366

Konukçu, Enver. (1992). Berke Han. *Türk Diyanet İslam Ansiklopedisi*. Cilt: 5. s. 506 – 507

Köroğlu, Gülgün. (2010). Bizans'ta Kadın ve Kadın Takıları. *Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Bankası*

Köse, Ali. (2000). İhtida. *Türk Diyanet İslam Ansiklopedisi*. Cilt: 21. s. 554 – 558

Küçük, Abdurrahman. (1990). Dinlerde Evlilik Anlayışına Genel Bir Bakış. *Türk Yurdu*, 10 (40). s. 57-61

Nağış Murat. (2013). Önder Bilgi ile Röportaj. Anadolu'da İnsan Görüntüleri. *Aktüel Arkeoloji Dergisi*. (32).

Orhan, Seval. (2016). *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Evlilik (1075- 1308)*. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi

Oy, Aydın. (1992). Türk Destanlarında Aile. Sosyal Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, *T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu*. s. 582 – 596

Özdemir, Hüseyin. (2018). *11. ve 15. Yüzyıllar Arasında Bizans İmparatorluğunda Evlilik ve Siyaset*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üni.

Subaşı, Ömer. (2016). Türkiye Selçuklu Devleti'nde Gürcü Bir Kadın: Gürcü Hatun Tamara. *Mustafa Kemal Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (33). s. 384- 401

Şahin, Hasan. (2016). İslamiyet Dönemi Öncesi Yahudi ve Hristiyanlarda Nikah Algısı. *İlam Bilimleri Araştırma Dergisi*. (2). s. 118 – 147

Topçuoğlu, Ali Aslan. (2010). Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam Hukukuna Göre Nikah Akdine Etkisi Bakımından Din Farklılığı. *Din Bilimleri Araştırma Dergisi*. 10 (2). s. 79 – 120

Türkdoğan, Orhan. (1992). Türk Ailesinin Genel Yapısı. *T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu*. Ankara. s. 29 – 66

Usta, Aydın. (2011). Haçlı Seferleri Döneminde din Değişirme Vakaları. *Belleten*. LXXV (274). s. 691 – 718

Usta, Aydın. (2011). Haçlı Seferlerinde Kadın. *Ortaçağ'da Kadın*. (Ed: Altan Çetin). İstanbul. s. 283 – 323

Uyumaz, Emine. (2001). Türkiye Selçuklu Sultanları, Melikleri ve Melikelerinin Evlilikleri. I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi Bildirileri II. *Selçuk Üni. Selçuklu Araştırmaları Merkezi Yay*. s. 397 – 421

Uyumaz, Emine. (2020). XII.- XIII. Yüzyıllarda Anadolu'daki Düğün Törenlerine Bir Bakış. *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*. (5). s. 25- 36

Yakıcı, Ali. (1992). Anadolu Düğün Geleneğinin Sosyal Hayata, Sanata ve Edebiyata Etkisine Dair. *Milli Folklor*. (13). s. 28 – 31

